תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · שלטי הגיבורים

שלטי הגיבורים על ברכות

רבי יהושע בועז

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שלטי הגיבורים על ברכות

רבי יהושע בועז

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שלטי-הגיבורים-על-ברכות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 5
דף א: 5
דף ב. 6
דף ב: 7
דף ג. 8
דף ג: 9
דף ד. 10
דף ד: 11
דף ה. 11
דף ה: 13
דף ו. 15
דף ו: 16
דף ז. 16
דף ז: 18
דף ח. 20
דף ח: 21
דף ט. 22
דף ט: 23
דף י. 24
דף י: 24
דף יא. 25
דף יא: 26
דף יב. 28
דף יב: 28
דף יג. 29
דף יג: 30
דף יד. 31
דף יד: 32
דף טו. 33
דף טו: 35
דף טז. 35
דף טז: 36
דף יז. 37
דף יז: 38
דף יח. 39
דף יח: 41
דף יט. 42
דף יט: 44
דף כ. 45
דף כ: 46
דף כא. 47
דף כא: 48
דף כב. 49
דף כב: 49
דף כג. 49
דף כג: 51
דף כד. 53
דף כד: 54
דף כה. 54
דף כה: 56
דף כו. 57
דף כו: 58
דף כז. 58
דף כז: 59
דף כח. 60
דף כח: 60
דף כט. 62
דף ל. 63
דף ל: 65
דף לא. 65
דף לא: 66
דף לב. 68

דף לב: 69
דף לג. 71
דף לג: 72
דף לד. 74
דף לד: 75
דף לה. 76
דף לה: 77
דף לו. 79
דף לו: 79
דף לז. 80
דף לז: 80
דף לח. 81
דף לח: 82
דף לט. 83
דף לט: 84
דף מ. 85
דף מ: 87
דף מא. 88
דף מא: 88
דף מב. 88
דף מב: 90
דף מג. 91
דף מג: 92
דף מד. 93
דף מד: 94
דף מה. 94

דף א.

לשון רבינו ישעיה אחרון ז"ל

ראשית חכמה יראת ה' ע"כ היה סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה ואמרו שחייב אדם לקרוא ק"ש לייחד שמו של הקב"ה ולקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה והמצות ערב ובקר שנא' ובשכבך ובקומך עכ"ל ריא"ז:

דף א:

כ' רב פלטוי הקורא ק"ש קודם שראה ג' כוכבים אם נתכוון לכך לא יצא ידי חובתו ויחזור ויקרא ויתפלל ואם לא נתכוין לכך וטעה והתפלל אל יחזור ויתפלל שאלו לרבינו האי צבור שמקדימים לקרות להתפלל קודם צאת הכוכבים איזה עדיף לצלויי בהדייהו ולהניח ק"ש עד צאת הכוכבים או להמתין עד צאת הכוכבים ולהתפלל ביחיד כדי לסמוך גאולה לתפלה והשיב מוטב שיתפלל עמהם כדי שיתפלל בצבור אם הוא מפלג המנחה ולמעלה וימתין לקרות ק"ש עד זמנה:

תוספות וסמ"ג עשין י"ח פליגי על זה בשם ר"ת ז"ל ואמרו דק"ש של בית הכנסת הוא העיקר שקורין אותה בברכותיה ומה שאנו קורין אותה קודם צאת הכוכבים משום דקי"ל כרבי יהודה דאמר זמן תפלתהמנחה עד פלג המנחה ה"ה נמי לעני ק"ש דמשם ואילך היאן זמנה וכן כתב מרדכי בשם ראבי"ה ז"ל ורבינו משה מיימון וטור ורב פלטוי ורב עמרם ורש"י ז"ל אזלי בשיטת רבינו:

לשון ריא"ז

והצבור פעמים קוראים מבעוד יום קודם צאת הכוכבים מפני טורח צבור וכל אחד יוצא אחר כן בקריאת שמע שקורא על מטתו אחר צאת הכוכבים וכך הוא שיטת המורה ושיטת רבינו חננאל ומורי זקני הרב אומר שאין ראוי לקרות ק"ש בברכותיה קודם צאת הכוכבים כלל והרי הוא כמברך ברכה לבטלה ושיטת תלמוד א"י היא כדברי המורה ורבינו חננאל ועליו הם סומכים וכן נראה בעיני גם שיטת התלמוד שלנו וכן עיקר כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל:

וכתב הרא"ש ז"ל ולא נהירא לי מה שהביא ר"ת ז"ל ראיה מתפלת המנחה שהיא עד פלג המנחה דתפלות כנגד תמידין תקנום ותמיד היה קרב והולך עד פלג המנחה אבל לענין ק"ש לאו זמן שכיבה הוא ומרב דצלי של שבת בע"ש אינה ראיה דלמא כריב"ל ס"ל דאמר תפלות באמצע תקנום ושמא היה קורא אחר צאת הכוכבים ונראה לקיים המנהג שאנו סוברים כשאר התנאים שמקדימים שעת הק"ש לצאת הכוכבים ואע"ג

דלית הלכתא כרבי אליעזר לגבי רבי יהושע ולא כרבי מאיר לגבי ר' יהודה מכל מקום בתפלה הקילו וגם מתוך הדחק נהגו כך לפי שמתקבצין הצבור לתפלת המנחה ואילו לא היו קורין את שמע ומתפללין תפלת הערב עד צאת הכוכבים היה כל אחד ואחד הולך לביתו והיה טורח להם להתקבץ לאחר מיכן ולא היו מתפללין בצבור לפיכך נהגו העם לקרות ק"ש ולהתפלל קודם צאת הכוכבים וסמכו על הני תנאי כדפרישית אע"ג דלכתחלה אין לקרות ק"ש עד צאת הכוכבים כסתמא דמתני' וכרבי יהושע דפליג אדר"א בברייתא עכ"ל:

לענין ברכה בק"ש שעל המטה כ' רב עמרם שצריך לברך עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על ק"ש דס"ל כרבינו דק"ש שעל המטה עיקר ובהגהות אשר"י העתקה מן התוס' מי שקורא ק"ש על מטתו אין צריך לברך וגם אין צריך לומר אלא פרשה ראשונה ועוד ק"ש שעל המטה היא מפני המזיקין ואין לברך על דבר שנתקן משום סכנה וכן על נטילת מים אחרונים אין מברכין על כך ע"כ:

דף ב.

לשון ריא"ז

אם רוצה אדם להקיץ כל הלילה ואינו אוכל ואינו ישן יכול לאחר קריאתו לכתחלה כל הלילה ובלבד שיקרא קודם שיעלה עמוד השחר עכ"ל כמבואר בקונטרס הראיות:

פי' ריי"ץ גיאות ודאי צריך לומר שתים לפניה ושתים לאחריה אלא לא יאמר נוסח הברכה כמו שהיא אלא יתחיל ותקננו בעצה טובה מלפניך ע"כ והרא"ש כתב שלא יאמר ברכת השכיבנו כל עיקר:

לשון ריא"ז

אבל לא יאמר ברכת השכיבנו אחר עלות השחר שהרי כבר מתחילין בני אדם לעמוד ממטותיהן עכ"ל:

כתב הטור והלכתא כר"ג דאפסקא הלכתא כוותיה ואפילו לכתחלה יכול להמתין לקרות עד שיעלה עמוד השחר ומ"מ אין לו לאכול ולישן עד שיקרא דתניא וכו' ע"כ וכלשון ריא"ז דלעיל:

לשון ריא"ז

אם היה רגיל לקרות קורא ואם לשנות שונה וקורא ק"ש מתוך דברי תורה ומתפלל ויש מקומות שקורין איזה מזמור קודם שיפתחו בברכות של ק"ש ויש מקומות שנוהגין

לומר והוא רחום כמו שאנו נוהגין עכ"ל ואפשר שלזה נהגו בקצת המקומות לומר שיר המעלות הנה ברכו וכו':
דייק הטור מדקאמר בגמרא ואח"כ אוכל פתו אלמא כשהגיע זמן ק"ש דערבית אסור לקבוע סעודתו עד שיתפלל:
סמ"ג עשין י"ח ז"ל מתוך כך מדקדק רבינו יעקב שעיקר ק"ש של שחרית אחר הנץ החמה שקודם לכן נחשב לילה לכל הפחות לגבי אנוס ובירושלמי דברכות גרסי' משיאיר המזרח עד הנץ החמה ד' מילין ועוד מביא ראיה מדתנן ביומא פרק אמר להם הממונה (דף לז.) אף היא עשתה נברשת של זהב בירושלים בשעה שהחמה זורחת היו ניצוצות יוצאות ממנה וידעו כל העם שהגיע זמן ק"ש פירוש נברשת זו מנורה וכן בדניאל לקבל נברשתא ועוד ראיה מדתנן במסכת מגילה (ד' כ.) אין מוהלין ולא טובלין ואין מזין וכו' עד שתנץ החמה משמע שהדברים שמצותן ביום עיקר זמנן מהנץ החמה עכ"ל ועיין בהגהות דף ה משנה מאימתי:

דף ב:

נראה דסבירא ליה לרבינו כרשב"א דפרק תפלת השחר ד' ל' דאמר גבי המחזיק בדרך בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל וכן פסק ה"ג דהמשכים לצאת לדרך קודם היום קורא ק"ש משיעלה ע"ה ומתפלל והרא"ש והטור סי' נ"ח כתבו כרבינו גבי ק"ש ומן התימה שבפרק תפלת השחר פסק הרא"ש כאבוה דשמואל ולוי דהוו מצלו לאחר ע"ה ואח"כ היו קורין ק"ש בעונתה. וכן הטור סי' פ"ט פסק כאביו ז"ל והא פליגי הני תרי פסקי אהדדי ורבינו השמיט ההיא דאבוה דשמואל ולוי בפרק ת"ה דאלמא לא סבירא ליה כוותייהו וצ"ע. ל' רבינו ישעיה אחרון ז"ל:
המשכים לצאת לדרך קודם הנץ החמה אל יקדים תפלתו לק"ש כדי להתפלל בביתו בעמידה אלא מוטב שיצא לדרך ויקרא ק"ש בזמנה כדי לסמוך גאולה לתפלה ואע"פ שצריך להתפלל כשהוא מהלך כגון שלא היו בני החבורה ממתינים אותו וכן חכם המשכים לדרוש ברבים ואינו יכול לעמוד ולהתפלל בשעה שדורש מותר לו להתפלל בישיבה אחר שקרא ק"ש בתוך הדרשה בעוד שהמתורגמן משמיע דבריו ואל יתפלל בעמידה קודם שיקרא ק"ש כמו שביאר מז"ה ואחר הדרשה חוזר ומתפלל בעמידה אע"פ שעבר זמנה. ונראה בעיני שאם היה להם פנאי לקרות ק"ש ולהתפלל קודם לכן הרי אלו קורין ומתפללין אע"פ שמתפללין קודם הנץ בין היוצא לדרך בין חכם הדורש ובלבד

שיהיו קורין ומתפללין אחר עלות השחר ואם יכולין לקבץ להם עשרה מקבצין להתפלל בעשרה כמבואר בקונטר' הראיות עכ"ל:
רב עמרם פליג על זה ואומר דמש"ה אומרים קדיש בין גאולה לתפלה של ערבית להודיע דאין צריך לסמוך גאולה לתפלה:
וכתב רשב"א ז"ל וכן מה שמזכירין ר"ח בין גאולה לתפלת ערבית אינה הפסק וה"ה ושמרו שאומרים בשבת ופסוקים אלה מועדי בי"ט והטור או"ח סי' רס"ז יהיב טעם לפסוקים ושמרו:
בהגהת הרא"ש ז"ל דבשבת אין צריך לסמוך גאולה לתפלה הואיל דנפקא לן מיענך ה' ביום צרה דכתיב בתריה יהיו לרצון אמרי פי ובשבת לאו יום צרה הוא:

דף ג.

כתב הרא"ש ז"ל ותימה על מנהגנו שאנו מפסיקין בערבית בפסוקי' יראו עינינו וקדיש ואין לומר דס"ל כרב דאמר לקמן בפרק תפלת השחר תפלת ערבית רשות ולכן אין אנו חוששין לסמוך א"כ רבי יוחנן דמצריך לסמוך ס"ל דהיא חובה ורב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ושמא גם ר' יוחנן סובר כמו רב אפי' הכי מחייב לסמוך ומנהג זה נהגו אותו ההמון לפי שבימיהם הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתעכב שם עד אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהן י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות של שמ"ע ותקנו אחרי כן ברכת יראו עינינו וקדיש והשתא נמי שמתפללין ערבית בבית לא נתבטל המנהג הראשון מ"מ אין להפסיק בדברים אחרים אלא כמו שנהגו עכ"ל וטור סימן רל"ו כתב יש מן הגדולים שנהגו שלא לאומרם ע"כ:
רב עמרם והרי"ץ גיאת וריב"א ורש"י פליגי ע"ז וסברי דק"ש שעל המטה הוא העיקר וצריך לקרות כולו וגם צריך לברך אשר קב"ו על ק"ש:
לשון רבינו ישעיה ז"ל אע"פ שאדם קורא ק"ש בבהכ"נ מצוה לקרותה על מטתו וקורא פרשה ראשונה בלבד כמו שמבואר בפ' אחרון ע"כ ואולם הנה רבינו ישעיה כתב בפ' היה קורא בשם ר"ח ז"ל שקורא על מטתו פרשת שמע והיה אם שמוע זולתי פרשת ציצית שאין זמן ציצית בלילה ע"כ. וצ"ע דהא איהו ס"ל כר"ח ז"ל והתם מיירי נמי שקרא ק"ש בבהכ"נ וא"כ היאך פסק כאן שאינו קורא כי אם פ' ראשונה:
לשון ריא"ז
וכן אם יש עליו קדחת מותר ללחוש עליו ולהתרפא בד"ת הואיל ואין בו מכה כמו

שמבואר בגמרא בפ' במה אשה יוצאה וכן ביאר מז"ה בפ' ידיעות הטומאה במהדורי תנינא עכ"ל:
ואפי' ללמוד פירש"י ז"ל שאסור ור"י מפרש דבריו דהיינו דווקא מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לבהכ"נ דאיכא למיחש דילמא טריד בגירסיה ויעבור זמן תפל' וק"ש אבל מי שרגיל לילך לבהכ"נ אין למיחש אע"פ שעיקר מצותה עם הנץ החמה: ודוקא עם אשתו מפני שהשכינה מצויה בין מזרח למערב. תוספות:
כתבו סמ"ג ותו' דר"י היה רגיל להמתין גם ביום וגם בבית הכנסת שלנו:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא בתפלת ערבית שמא יסתכן חבירו יחיד בלילה וכן ביאר ר"ת וכן נראה בעיני שלא נאמר אלא כשנכנסו שניהם ביחד אבל אם נכנס זה בסוף תפלתו אינו חייב להמתין לו כמו שמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל:

דף ג:

לשון ריא"ז

ואפילו אם היו שנים כשרים שאין חוששין להם מפני החשד ומפני המזיקין חוששין להם מפני המפולת ואפי' אם היתה חורבה בריאה וחזקה לא יכנסו לה אחד או שנים פרוצין מפני החשד ואפי' במקום שאין אשה מצויה שאין לחוש מפני החשד לא יכנס לה אחד מפני המזיקין עכ"ל:
ולא ישנהו אלא לצורך גדול ואין די לו במה שיקבע בית הכנסת להתפלל בה תדיר אלא גם בבהכ"נ שמתפלל בה צריך שיהיה מקומו קבוע וידוע ולא ישב היום כאן ולמחר במקום אחר כדאיתא בירושלמי טור:
בהגהות מיימון פירש"י שכל פתחי בתי כנסיות שלהם היו במזרח כדתנן בתוס' דמגילה ואחוריהן למערב והמתפלל אחורי בהכ"נ זהו שהופך אחוריו לכותל מערבי ששם הצבור מתפללין ופניו למערב כמו הצבור ור"י פי' שהוא במזרח בהכ"נ שהוא אחורי העם ועתה אם הופך עצמו שלא כנגד בהכ"נ עומד כדו בר כיון שאין מתפלל לרוח שהצבור מתפללין שם ולפירש"י הא דאמר דכי מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה אע"פ שאין הופך פניו לרוח שהצבור הופכין שם כיון שהוא והם הופכין פניהם כלפי כארון ולפי' ר"י יהפוך אחוריו לבהכ"נ אם עומד בכה"ג כדי שיתפלל לרוח שהצבור מתפללין שם ובשם רב האי מצאתי דדוקא כשעומד פניו מכוונות כנגד בית הכנסת וכנגד א"י יתפלל ושפיר

דמי עוד מצאתי אחורי חוץ משמע אפי' לצדדין וכן נראה כמו אחורי הגדר וסוף מכילתא וכן אחר כתלינו ע"כ:

דף ד.

לשון ריא"ז

מי שאינו יכול לילך לבית הכנסת מקבץ עשרה ומתפלל ואם אינו מוצא עשרה יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללין עכ"ל:

ואפי' הוא אנוס שאינו יכול לילך לביהכ"נ טוב לו לכוין השעה שהצבור מתפללין. טור: יש מפרשים שישהה שיעור ב' פתחים קודם שיתפללו ואומר מהר"ם ז"ל דדוקא כשהפתח מביט ברשות הרבים אבל אם אינו מביט ברה"ר אין לחוש. והטור כתב דבכל ענין צריך שיכנס לפנים מבית הכנסת כשיעור ב' פתחים:

כתב הרא"ש האידנא טוב הוא שגם ת"ח ילכו לבהכ"נ להתפלל כי זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד וגם אין תורתנו אומנתנו וגם אם אין ת"ח מתפלל עם הצבור ילמדו אחרים ק"ו ממני ולא יחושו על התפלה ונמצאו בתי כנסיות בטלו' כי לא ידונו אותו לכף זכות שאינו בא בשביל למודו. ע"כ טור. ומזה ראי' לאותם ת"ח שעוסקי' בתורה בבית הכנסת ביום הכפורים בשעה שהצבור מתפללים ומשמיטי' עצמם מלהתפלל אותם התחנות והסליחו' והבקשות עמהם דלאו שפיר עבדי:

כתב הרא"ש וא"ת הא אמרי' בסוטה פ' ואלו נאמרים כיון שנפתח ס"ת אסור לדבר ואפילו בדבר הלכה שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין לומר שאני הכא דמהדר אפיה דא"כ הוי ליה לאתויי מלתא דרב ששת התם לאשמועינן דבהכ"ג שרי ונ"ל לפרש הא דקאמר התם אסור לדבר היינו דוקא בקול רם לפי שמעכב את אחרים מלשמוע אבל בלחש שפיר דמי והא דמהדר אפיה ה"ה לא מהדר אפיה מצי למגרס בלחש אלא רבותא נקט אפי' במהדר אפיה שנראה כמניח ס"ת שרי והוא היה מהפך פניו כדי שיכוין לבו בגירסתו והרי"ף פי' דוקא רב ששת שתורתו אומנתו אבל להורות לאדם ששואל לפי שעה ולפרש דבר איסור לא עכ"ל:

וכן כתב מיימון אמנם ה"ג פי' הני מילי דאסור לספר בדליכא עשרה דצייתי לספר תורה אבל אי איכא עשרה דצייתי שפיר דמי ע"כ. וסמ"ג פירש דהא דאסור לספר היינו דוקא בקול רם לפי שמונע אחרים מלשמוע אבל בלחש שרי ע"כ:

לשון ריא"ז

יש מגדולי חכמים שהיה מחזיר פניו וגורס תלמודו בשעה שקורין בתורה ואומרים

הגאונים שלא הותרו כן אלא למי שתורתו אומנתו ע"כ:
כתב מיימון ופסוק שאין לו תרגום קוראו שלש פעמים ע"כ וי"א שלע"ז שלט הוי כמו תרגום דידהו:
לשון ריא"ז
ואפי' עטרות ודיבון שאין לו תרגום קוראו עברית ג' פעמים ובלבד שלא יקדים ולא יאתר לקרותם או בתחלת השנה או בסוף השנה אלא כל פרשה ופרשה קורא בשבת שלה קודם קריאת הצבור ונראה בעיני שאף אם קורא הפרשה בתוך ימי השבוע שלה הרי זה כמשלי' עם הצבור כמבואר בקונטרס הראיו' עכ"ל:

דף ד:

כתב הרא"ש נראה דכל השבוע מקרי עם הצבור הואיל וממנחתא דשבתא מתחילין לקרות את הפ' אע"ג דלא מקרי קמי שבתא אלא מד' ואילך במדרש יש צוה ר' את בניו אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו את כל הפרשה ומיהו אם לא השלים קודם משלים אחר אכילה ע"כ:
ואפי' עטרות ודיבון כ' הרא"ש ז"ל פירש"י שאין בו תרגום וקשה דה"מ למימר אפי' ראובן ושמעון וכיוצא בהן ונראה דנקט עטרות ודיבון לפי שיש ספרים שכתוב בהם תרגום וגם בירושלמי הוא מתורגם לכך פי' הא דנקט עטרות ודיבון אע"פ שאין צורך כל כך בתרגום אבל ראובן ושמעון וכיוצא בהם אין צריך לקרותם ג' פעמים מ"מ נהגו להחמיר כפי' רש"י י"מ דה"ה לכל הלועזות לעז שלהן הוי כמו התרגום כי התרגום הוא בשביל עמי הארץ שאינם יודעי' לשון הקודש וא"כ הוא הדין לעז לא מכירין בו ולא נהירא לפי שהתרגום מפרש כמה דברים שאין להבין מתוך המקרא כדאמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא ונראה דהקורא בפירוש התורה יוצא ידי תרגום כיון שמפרש בו כל מלה ומלה ע"כ:
לשון ריא"ז
וזמן הנחת תפילין בשחרית הוא משיכיר חבירו ברחוק ד' אמות והוא שרגיל לראותו לפרקים שאם רגיל בו תמיד אפי' בלילה מכירו כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל עכ"ל:

דף ה.

כתב הרא"ש וא"ת והא לעיל ארשב"י משום רבי עקיבא פעמים שאדם קורא ק"ש אחת קודם הנץ החמה ואחת אחר הנץ החמה ופסיק ריב"ל הלכתא כוותיה אלמא תחלת זמן

קריאה של יום הוא אחר הנץ החמה כמתני' דיומא וי"ל דאפי' אם פליג ריב"ל אאביי הלכה כאביי דפסיק כותיקין דהוא בתרא אי נמי לא פסיק ריב"ל כרבי שמעון אלא במה שסובר שקודם הנץ החמה יוצא בשל לילה כדאמר לעיל דלאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דההוא זוגא דרבנן דאשתכור כו' אבל במאי דקאמר דתחלת זמן ק"ש של יום אחר הנץ החמה לא פסיק כוותיה אי נמי י"ל דרבי שמעון גופיה מודה דזמן ק"ש של יום קודם הנץ החמה והאי דלא נקט פעמים שאדם קורא ק"ש שני פעמים קודם הנץ החמה ויוצא בשל יום ובשל לילה דהוי רבותא טפי איכא למימר דאתא לאשמועינן שאינו יוצא בשל לילה אחר הנץ החמה אי נמי כדפירש לעיל שאם היה אנוס בפעם אחת על של ערבית ושל שחרית אינו יכול לקרות שניהם ע"כ וע"ש דף ב' ע"ב:

סמג בשם ר"ח ור"ת ז"ל פליגי ע"ז וס"ל דזמן תחלת ק"ש דשחרית הוא לאחר הנץ החמה לכתחלה ובתוספות יומא דף ל"ו האריכו בראיות ע"ז אמנם מיימון והרא"ש ומרדכי וטור ס"ל כדברי רבינו:

כתב מיימון שיעור הגבהות ג' טפחים ואם יש בגבהות ארבע אמות על ארבע אמות הרי הוא כעלייה ומותר להתפלל בו וכן אם היה הגבהות מוקף מחיצות אע"פ שאין בו ד' על ד' מותר להתפלל בו שהרי חלק רשות לעצמו ע"כ:

כ' הרא"ש ז"ל מצאתי כתוב בשם ר"י ז"ל דאם התחיל לאכול קודם שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר פוסק אע"ג דאמרינן בתפלת המנחה אם התתילו אין מפסיקין שאני הכא דאסמכוה אקרא ואיכא לאו דלא תאכלו על הדם:

כ' ראבי"ה ז"ל דמותר לשתות מים בבקר קודם תפלה דלא שייך במים גאוה ודוקא בחול אבל בשבת ויו"ט כתב דאסור אפי' מים משום הקידוש והרא"ש ז"ל היה שותה מים בשבת בבקר קודם התפלה שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו טור ועיין בפ' קמא דשבת בדין התחיל לאכול קודם שעלה ע"ה:

כתב סמ"ג והראב"ד ורבינו שמחה ז"ל פירשו דהאי עד ג' שעות פירושו עד ג' ולא עד בכלל ואין הזמן נמשך רק עד סוף ב' שעות וסמ"ג הוכיח דעד ועד בכלל וכן הסכימו כל הפוסקים:

כתב הרא"ש ז"ל יש להסתפק אם ר"ל עד חצו' כשיעור תפלה אליבא דרבנן או עד ד' שעות אליבא דר' יהודה או אפי' כל היום לא הפסיד ורב האי גאון ז"ל כתב אף כל שעה רביעית אע"פ שאינה עונתה מברך שתים לפניה ואחת לאחריה משמע דוקא שעה ד' שהיא זמן תפלה לר' יהודה אבל מכאן ואילך הפסיד הברכות ואם בירך עובר על לא תשא עכ"ל:

לדעת מיימון וסמג אפי' איחר עד ערבית יש לו לקרות קריאת שמע בברכותיה והטור כ' דאין קורא בברכותיה כשעבר זמנה אלא כל שעה רביעית אבל מכאן ואילך אם בירך לפניה ולאחריה הוי ברכה לבטלה והן הן דברי הרא"ש ז"ל שכתב בשם רב האי גאון ז"ל: הרא"ש והא דאמר רב יהודה עד על לבבך בעמידה לא שאם יושב עומד וקורא מעומד אלא אם היה מהלך בדרך עומד וקורא עד על לבבך ומכאן ואילך קורא כשהוא מהלך ע"כ הגהות אשר"י מא"ז וכ"כ בה"ג והראב"ד כ' בשם רב עמרם מי שרוצה להחמיר לעמוד כשהוא יושב ולחרות מעומד לא יאות עביד ונקרא עבריינא וצריך לגעור בו שמצותה מיושב ומיהו אם קורא מהלך צריך לעמוד בפסוק הראשון ע"כ:

בהגהות אשר"י ופר"ת דתרווייהו קאי אאמת ואמונה כלומר בין ארוכה ובין קצרה יאריך או יקצר הלכך שפיר מצינו למימר אור יום הנף ומטעם זה נהגו להתפלל קרובץ בג' ראשונות וכבר נחלקו בהם ר' יוסף טוב עלם ורבינו אליהו ועלת' בידם דמותר ומצוה מן המובחר ושרי למימר זכרנו בריש שתא דהוי צרכי רבים ע"כ:

דף ה:

כ' מיי' בברכות אלו עם שאר כל הברכות אין אדם רשאי לפחות מהן או להוסיף עליהן ומינה דייק הטור דדעת מיימון לאסור להפסיק בברכות שמע ולומר קרובץ וכן כתב הרמ"ה ז"ל וכן הרא"ש דאינו יפה בעיניהם מנהג זה אמנם כתב הראב"ד ז"ל דלמעט או להרבות באמצע הברכה אין קפידא ולפיכך נהגו להוסיף פיוטים במאורות ובאהבה ובזולתות. וכן דחק ר"ת ז"ל לקיים המנהג ומסקנת הטור דטוב ויפה לבטלה:

יש הרבה מהגאונים שפסקו שיש לברך אהבה רבה והטור בשם הרא"ש ז"ל הכריע ביניהם ואמרו דבשחרית אומר אהבה רבה ובערבי' אומר אהבת עולם אמנם ר"ת וה"ג ומיימון כולם פסקו כדברי רבינו:

ואם השכים קודם היום ובירך על התורה כתב ר"י דאינו צריך לחזור ולברך כשאומר הזמירות ובשם רש"י כתבו הגהות מיימוני שצריך לחזור ולברך כשאומר הזמירות:

לשון ריא"ז

ובתלמוד א"י מבואר שאין ברכה של ק"ש פוטרת של תורה אלא כששנה לאלתר אבל בא לשנות אחר (איזה) שעה אינו נפטר בברכות של ק"ש שהרי דומה כאדם שבירך על מצוה והסיח אחר הברכה עד שלא התחיל במצוה שצריך לחזור ולברך וכששנה לאלתר נפטר בברכה של ק"ש ואפילו אם שונה וגומר עשרה פעמים ביום שכולן מצוה אחת הן כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל:

כתב הרא"ש בירושלמי מסיק עלה א"ר אבא והוא ששנה על אתר ונראה דהיינו דוקא בברכה של אהבה רבה דלא מתחזי לשם ברכת התורה אלא בשינה על אתר ואם שנה לאלתר אז נראית ברכה לשם עסק התורה כמו לשם ק"ש ואז לא יצטרך לברך כל אותו היום אפי' יפסוק ויעמוד ויחזור וילמוד וכן המברך על התורה ולמד א"צ לחזור ולברך אם הפסיק באמצע לכך הוצרך לומר והוא ששונה על אתר על הנפטר באהבה רבה ולא על המברך ברכת התורה דאלת"ה היה לו להשמיענו בעלמא דהפסק שבאמצע עסק דהוי הפסק וצריך לחזור ולברך כ"ש הנפטר באהבה רבה ואף את"ל דאין חילוק בין הנפטר בברכת התורה לנפטר באהבה רבה מ"מ מסתבר שב"א שרגילים תמיד לעסוק בתורה ואפי' כשיוצאין לעסקיה' ממהרין לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד ודעתם תמיד על למודם לא חשיב הפסק לענין ברכה לכך אם למד בלילה הלילה הולכת אחר היום וא"צ לברך כל זמן שלא ישן וכן מי שרגיל לישן ביום שינת קבע על מטתו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך כיוצא בזה עכ"ל:

כתב הרא"ש ז"ל והגאונים כתבו שיש לקיים דברי שניהם ועוד באשכנז ובצרפת נהגו לומר בשחרית אהבה רבה ולומר בערבית אהבת עולם וכן סתמא דתלמודא לקמן בשמעתין והזכיר אהבה רבה בשל שחרית ע"כ:

התוס' וסמ"ג והרא"ש וטור פליגי על זה וסברי דאינם רק שתי ברכות ושצריך לומר והערב נא בוא"ו ומיימון כ' כדברי רבינו:

לשון ריא"ז

וצריך ליטול ידיו תחלה ונהגו לומר שחרי' פסוקי' של קרבנות כגון צו את בני ישראל את קרבני לחמי לאשי ופסוקים של ברכת כהנים ומברכין עליהן ברכות הללו עכ"ל:

כתב הרא"ש ז"ל ויש מקומות שחותמין בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ולפי מה שרגיל ר"ת לפרש דכל היכא שהברכות קצרות אפילו ברכה הסמוכה לחברתה פותחת בברוך כמו ברכות של הבדלה וברכות של חופה א"כ היה צריך לברכה אחרונה שתהא פותחת בברוך שאותה שלפניה קצרה לכך היה אומר ר"ת שאין זה כ"א סיום ברכה ראשונה ואינו שתי ברכות והיה אומר והערב נא:

רב המנונא אמר אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה וזו היא המעולה שבברכות אמר רב פפא הלכך נמרינהו לכללהו ר"ת גריס נמרינהו לתרווייהו ע"כ ועי' בתוספות פ"ק דכתובות ד"ה שהכל ברא:

דף ו.

כתב הרא"ש גי' רש"י פשיטא היכא דנקט כסא דחמרא בידיה וקסבר שכרא הוא ופתח אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי סיים בדשכרא יצא דתנן על כלם אם אמר שנ"ב יצא אלא נקט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלי' ופי' הגי' כתובה בעמוד לפנינו וז"ל הרא"ש הקש' הראב"ד על גי' זו ועל פירוש זה שלא מצינו בשום מקום שתהא הברכה נפסדת בשביל חסרון כוונה אפי' בלא שום כוונה הברכה עולה לו כ"ש שהוא מתכוין לשום ברכה בעולם ונראה דלאו קושיא היא דטפי עדיף בלא כוונה ממה שעקר הכוונה לברכה אחרת מיהו קשיא לפי' דהא תנן בברייתא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים דלא משמע אדעתא דיוצר אור אלא שאמר יוצר אור דומיא דסיים במעריב ערבים הלכך נראה כגי' רב אלפס פשיטא היכא דנקט כסא דחמרא בידיה וקסבר שכרא הוא פתח ובירך בדשכרא וסיים בדחמרא יצא דאפי' סיים בדשכרא יצא וכו' וזו פירושה פתח ובירך בדשכרא שאמר שנ"ב ונזכר שהיה יין ואמר בפה"ג ג"כ וכן היתי' אמירתו בא"י אמ"ה שנ"ב בפה"ג יצא דאפי' סיים בדשכרא שאמר שהנ"ב ולא אמר בפה"ג יצא דתנן ועל כלם וכו' אלא היכא דנקט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא ואמר בפ"ה וסיים בדשכרא שאמר גם שנ"ב מאי בתר פתיחה אזלינן ולא הוי ברכה או בתר חתימה אזלינן והוי ברכה וכיון דלא אפשיטא אזלי' לקולא ולא מהדרינן ליה עכ"ל:
התוס' ור"ת פליגי ע"ז וכתבו דלא יצא ומהדרינן ליה:

לשון ריא"ז

בירך על השכר ברכה של יין אע"פ שהיה דעתו בפתיחתו לברך על השכר הואיל והוציא מפיו ברכת היין לא יצא וצריך לחזור ולברך כמו שביאר מז"ה עכ"ל:

לשון ריא"ז

אכל לחם וכסבור שאכל תמרים ופתח לברך על דעת תמרים והוציא מפיו ברכת הזן ה"ז ספק בתלמוד ונראה בעיני שצריך לחזור ולברך מספק לפי שברכה אחרונה מן התורה היא והרי הוא ספק תורה עכ"ל:

כתב הרא"ש עוד אמרו בשם רבני צרפת שאפי' לא אמר אלא ברכת הזן בלבד בין על היין בין על התמרים יצא [ואע"פ שאין בה אלא מעין הזן בלבד] ובברכת על העץ יש בה מעין שלש ואפ"ה יצא כיון דמטעם שהם מזון אנו אומרים שיצא אפילו לא אמר אלא ברכת הזן בלבד יצא וכן נראה [דדוקא] אם סיים הברכה ברוך אתה ה' אמ"ה הזן את הכל דא"א לברך אחריו אלא ברכה אחת אבל אם אמר כל נוסח הברכה עד בא"י הזן ולא

חתם יתחיל ועל שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ויסיים ברכה מעין שלש כמו שאמר ונוסח ברכת הזן הוא במקום על העץ ועל פרי העץ ע"כ:

דף ו:

ואיתא בירושלמי צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכת בכורי' וצור ישראל וגואלו ותקנו אמת ואמונה ערבית על הגאולה של עתיד אי נמי על שאנו מפקידים בידו נשמותינו בכל לילה ומאמינים בו שישיבנו אלינו ופי' לא יצא ידי חובתו ר"ל לא יצא ידי חובת מצוה כתקנה אבל לעולם יצא דברכות אינן מעכבות. טור: רב האי ז"ל פי' חיזרא הוא א' ממיני הקוצים וראשו כפוף וכשהוא כורע לא יכרע באמצע מתניו וראשו ישאר זקוף. ומיי' פי' שיתפקקו כל חליות שבשדרה. ויעשה עצמו כקשת. ובהגהת הרא"ש ז"ל מי שמתפלל ובא לו נכרי כנגדו ויש לו צורות בבגדיו אל ישתחוה במודים ואפילו יהיה לבו לשמים ע"כ:

כתב הרא"ש ז"ל ובלאו האי פסקא קי"ל כרבה דרבה ורב יוסף הלכה כרבה ואם לא אמר מחזירין אותו מדקאמר ר' אלעזר אפי' אמר האל הקדוש יצא מכלל דלרב אפילו בדיעבד לא יצא ורבה ס"ל כרב וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים ובספר חיים שמוסיפין בי' ימי תשובה אם לא אמר מחזירין אותו בין ביחיד בין בצבור דמשנה הוא ממטבע ברכות ואם מסופק הוא אם הזכיר אם לאו יחזור ויתפלל דאמרי' בירושלמי דתענית פ"ק תניא המתפלל ואינו יודע אם הזכיר הגשם אם לאו כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר מכאן ואילך מה שצריך מזכיר כך כתוב בתוספות בשם ר"י ז"ל ותמיהני למה מחזירין אותו כיון שאינו מוזכר בתלמוד דבהמלך הקדוש והמלך המשפט איכא פלוגתא ופסיק תלמודא דלא יצא אבל בזכרנו ומי כמוך אם תקנת גאונים היא לאמרם מנ"ל דמחזירים אותו ואין זה נקרא משנה ממטבע ברכות מאחר שלא הוזכר בתלמוד ע"כ:

דף ז.

וכן פסקו מיימון וסמ"ג והרא"ש ומרדכי ורבני צרפת וראבי"ה כתבו דבדיעבד אם אמר האל הקדוש והאל המשפט יצא והטור הביא דעות אלו באריכות וי"א דלכ"ע כשאמר מלך אוהב צדקה ומשפט יצא דהא הזכיר מלך ובחזרת זכרנו ומי כמוך וכתוב ובספר חיים אם טעה כתבו התוספות בשם ר"י שצריך לחזור וכן כתב סמ"ג ושאר הפוסקים פליגי עליהם:

לשון ריא"ז

ואם אמר האל הקדוש ואוהב צדקה ומשפ' אין מחזירין אותו כדברי מז"ה ורבינו יצחק אומר שמחזירין אותו וכך נראה בעיני כמבואר בקונטרס הראיות:

בפי' אם כוון לבו רבו הדעות אם ר"ל אם כוון לשם קריאה או ר"ל אם כוון לבו לצאת והיינו פלוגתא דמצות צריכות כוונה אם לאו והטור א"ח סימן תע"ה מסתפק בדעת מיימון ומה שיש להקשות על הטור כתבתיהו במקום אחר בס"ד:

לשון ריא"ז

אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא שכל המצות צריכות כוונה ואין אדם יוצא עד שיתכוין לצאת כמו שבארנו בהלכות ר"ה בפ' ראוהו ב"ד:

כתב הרא"ש ואע"פ שלא קרא בברכותיה יצא וכן פר"ח ואמרי' נמי בירוש' א"ר אבא זאת אומרת ברכות אינן מעכבות זו את זו ורב האי גאון ז"ל כתב דסדרן אינו מעכב אבל צריך לקרוא את שתיהן ודייק מדקאמר תלמודא לעיל בפ"ק לא לעולם דאמר אהבה רבה ולא אמר יוצר אור וכי מטא זימנא אמר ומאי ברכות אינן מעכבות לקדם אלמא סתמא דתלמודא ס"ל דסדרן אינו מעכב אבל אם לא אמר כלל מעכב והא דדייק הכא בירושלמי דברכות אינן מעכבות היינו ביחיד אבל בצבור מעכבין כההיא דלעיל דקתני אמר להם הממונה ע"כ:

רבני צרפת חולקים בזה וס"ל דתפלה שנתקנה בצבור יחיד אומרה בכל לשון ואפי' ארמית והרא"ש נמי פסק דאומרה בכל לשון חוץ מלשון ארמית:

לשון ריא"ז

בד"א ביחיד אבל בצבור שואלים צרכיהן בלשון ארמית לפי שהתפלה מתפללין אותה בכל לשון ואין הצבור צריכין לסיוע מלאכי השרת כמו שמבואר במסכת סוטה פרק ואלו נאמרין בכל לשון ומה שנהגו לומר פסוקי דרחמי מלאכי רומא סמוכו יתנא ומדברים למלאכים בלשון ארמית לפי שאמרו חכמינו שמלאך גבריאל מכיר בכל לשון כמבואר שם בקונטר' הראיות בפ' ואלו נאמרין בראיה ב' ואם אין היחיד יודע להתפלל בלה"ק מתפלל בשאר לשונות כמבואר בקונטר' הראיות בפ' ואלו נאמרין בראיה ב':

כתב הרא"ש ז"ל מצאתי בנימוקי תלמידי ה"ר יונה ז"ל שהיה תמיה כיון שהתפלה ביחיד אינה נאמרת אלא בלה"ק היאך נהגו כל העולם שהנשים מתפללות בשאר לשונות דכיון שחייבות בתפלה לא היה להן להתפלל אלא בלה"ק ורבני צרפת נותנין טעם למנהג כיון שהיא התפלה שהצבור מתפללין כמו תפלת צבור דיינינן לה ויכול יחיד לאומרה בלשון אחרת והא דאמר רב יהודה אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי זהו בשואל צרכיו כגון שיש לו חולה בביתו או דבר אחר שהוא צריך אבל תפלה שקבוע לצבור אפילו כשהיחיד

מתפלל בביתו כמתפלל בצבור דמי שאינו צריך מליץ לפני הקב"ה ולי נראה דאינו קשה דדוקא לשון זה קאמר רב יהודה לא ישאל אדם צרכיו וכן הקשו בתוס' אהא דקאמר שאין מלאכי השרת מכירין בל' ארמי והלא אפי' מחשבות אדם הם יודעין ומכירין אלא לשון זה מגונה בעיניהם להזקק לו עכ"ל:

יש אומרים שימליכהו במחשבה וי"א שימליכהו ברמיזה ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה מעלה ומטה ולארבע רוחות ויש מפקפקין בדבר משום הא דתניא הקורא את שמע לא יקרוץ בעיניו ולא ירמוז בשפתיו וא"א ז"ל היה אומר דאין לחוש דהתם הקריצה והרמיזה לצורך ד"א ומבטלים הכוונה אבל הכא הרמיזה היא צורך הכוונה וגורמת אותה טור:

דף ז:

כן פסקו מיי' וסמ"ג ומרדכי אבל ה"ג והראב"ד פליגי שצריך לעמוד עד על לבבך וכן נראה דעת הרא"ש והטור ובהגהות מיי' יש שפסקו שצריך לעמוד כל הפרק:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא כשקרא ק"ש בברכותיה עם הצבור בב"ה וחזר והזכיר יציאת מצרים והצבור פעמים קורא מבעוד יום קודם צאת הכוכבים מפני טורח הצבור וכל א' יוצא אחר כן בק"ש שקורא על מטתו אחר יציאת הכוכבי' וכך היא שיטת המורה ושיטת ר"ת ורבינו חננאל אומר שקורא על מטתו פרשת שמע והיה אם שמוע זולתי פרשת ציצית שאין זמן ציצית בלילה ועל אותו הקריאה נאמר שאם נאנס בשינה אין מקיצין אותו אלא בפסוק ראשון כדי לקרוא ק"ש בזמנו כי כבר הזכיר יציאת מצרים ובירך ברכות של ק"ש בב"ה ויוצא בהן אפי' מבעוד יום כמו שיתבאר בפרק תפלת השחר:

כתב הרא"ש ז"ל הא דקאמר נאנס בשינה יצא ר"ל שהוא מדומדם ואינו יכול לקרות בכוונה מכאן ואילך מיהו היה קורא את כולה וכן הא דא"ל רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן כלום' הקיצני משנתי עד שאוכל לכוין טפי לא תצערן אף אם אקרא בלא כוונה לא תצערני להקיצני דמלתא דפשיטא היא שצריך לקרות את כולה וההיא דרבי יהודה הנשיא שהיה קורא פסוק ראשון בלבד ואמר בר קפרא דאינו חוזר וגומרו התם מיירי שעבר זמן הקריאה קודם שגמר למודו וא"ת כיון דבעי שיקרא את כולה למה לא הפסיק לקרותה דאפי' מי שתורתו אומנתו תנן דמפסיק לק"ש וי"ל דה"מ אדם שלומד לבדו אבל מי שלומד תורה ברבים אין לו להפסיק עכ"ל:

המדקדק בדברי מיי' אינו חולק על זה עם שום פוסק:
לדעת מיי' אביו ורבו לא הוו בכלל מפני היראה ולדעת הרא"ש וטור אביו ורבו הוו בכלל מפני היר"א ולענין להפסיק לקדיש לקדושה ולברכו נחלקו בה הפוסקים יש אומרי' אע"פ ששואל מפני היר"א ומשיב מפני הכבוד אינו פוסק דכיון שעוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשביל שבח אחר ובסמ"ק כתב שעונין קדיש וקדושה ואמן של האל הקדוש ואמן של שומע תפלה בכ"מ וי"א שפוסק לכל אפילו באמצע דלא גרע ממה שפוסק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד ולזה הסכים הרא"ש ז"ל וכתב בעל המנהיג הקורא את שמע וקראו החזן לעלות לתורה צריך לעמוד לקרות בתורה לכבוד התורה מק"ו מכבוד הבריות ויראתם שמפסיק בשבילם. טור. ובעל העיטור ז"ל כתב כיון שברכה אחרונה דמגילה במנהגא תליא מילתא אין לגעור במי ששח בקריאתה דלאו הפסקה היא אלא בקריאה תליא מילתא ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק דמאי ר"מ דתלי במנהגא סוף סוף הוא מברך ע"כ טור וריא"ז מדמי ליה לק"ש לענין הפסקה כדלקמן:
כתב הרא"ש כתב בה"ג לאו דוקא נקט יחיד אלא אפי' צבור נקראין יחיד כל זמן שאין כל ישראל מקובצין יחד כמו בערבי פסחים וכענין שתקנו הנביאים הראשוני' שיאמרו על כל צרה שנגאלין ממנה בשביל כל ישראל ביחד וימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל לאו דוקא נקט יחיד כדפי' אלא אפילו צבור נקראין יחיד משמע שאין לפסוק בו אלא מפני הכבוד דימים שהיחיד גומר בהם את ההלל פוסק בו כדין ק"ש אבל ימים שאין היחיד גומר בהם אפי' באמצע הפרק שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם הא לאו הכי אין לו לפסוק מכאן מדקדק ר"ת דצריך לברך עליו אפילו בימים שאין היחיד גומר בהם דאי אין מברכין עליו תחלה וסוף הוי כאדם שקורא בספר תהלים ולא שייך ביה הפסקה ודלא כאותם שכתבו בשם רש"י שלא היה מברך על ההלל בר"ח משום דאמרינן בפרק בתרא דתענית גבי הלל דר"ח דמנהג אבותיהם בידיהם ואמנהגא לא מברכים וכו' ע"כ ע"ש:
כתב הרא"ש והא דאמר באמצע שואל מפני היראה נחלקו בו רבותינו בענין הפסקה בק"ש וברכותיה לקדיש ולקדושה וברכו אם פוסק אם לאו יש מי שאומר שאע"פ ששואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד אפ"ה אינו פוסק לקדיש ולקדושה דכיון שעוסק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשביל שבח אחר ורוב המפרשים הסכימו שפוסק אפילו באמצע הפרק דלא גרע ממה שמפסיק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד וכן הסכים ה"ר יונה וכו' וסוף לשונו הנכך לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפילו

באמצע הפרק וכן דעתי מסכמת אע"פ שנשאתי ונתתי בדבר בפני הר"מ מרוטנבור"ג והסכים דעתו שאין להפסיק עכ"ל:
וכיון שאין גומרין אותו ואין קורין אותו אלא בדלוג אינו חמור לענין הפסקה כק"ש אלא אף באמצע שואל בשלום אדם נכבד שצריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם אבל בענין אחר אין לו להפסיק:
טור.
לשון ריא"ז
ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל בין פרק לפרק שהוא בין פרשה לפרשה פוסק להשיב שלום לכל אדם באמצע הפרק אינו פוסק כדרך שבארנו בק"ש וכן הקורא את המגילה עכ"ל ריא"ז:
וצ"ע מה נקרא בין פרק לפרק גב' מגילה מאחר שצריך לקרות כולה ביחד כאגרת:

דף ח.

לשון ריא"ז
והוא שמשכים לפתחו אבל אם פגעו בדרך מותר ליתן לו שלום עכ"ל:
מיי וסמ"ג כתבו דלא יפסיק כדין בין פרק לפרק אלא כמו באמצע הפרק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד ור"י פירש לא יפסיק כלל אפילו כמו באמצע הפרק אלא יאמר אני ה' אלהיכם אמת ואז יפסיק כמו באמצע הפרק ואם אמר אלהיכם אמת כדי שלא להפסיק ושהה אח"כ הרבה א"צ לחזור ולומר אמת אלא גומר והולך ואומר אמן אחר גאל ישראל ומתחיל להתפלל מיד ולא יפסיק רק אם אירע לו אונס כגון שלא הניח תפילין קודם ק"ש ונזדמנו לו קודם תפלה דיכול להפסיק ולהניחן כדי שיתפלל בתפילין אבל לא יפסיק לברך על טלית ללובשו ע"כ ולזה הסכים הטור:
לשון ריא"ז
בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק שצריך לסמוך אני ה' אלהיכם לאמת ויציב שנאמר וה' אלהים אמת וכך נראה בעיני שאינו מפסיק בין גאולה לתפלה שלא אמרו להפסיק אלא בין הפרקים הללו. ש"ץ שסיים ק"ש קודם הצבור והוצרך לומר אני ה' אלהיכם כשסיימו הצבור אינו חוזר ואומר אמת אלא מתחיל ואומר ויציב ונכון וקיים עכ"ל:
כתב הרא"ש ז"ל יש להסתפק אי בעי למימר לא יפסיק כלל אפילו להשיב דחמור מבאמצע הפרק או דלמא האי דקאמר לא יפסיק היינו כדין בין הפרקים אבל לא חשיב

טפי מבאמצע הפרק מיהו נראה מהא דמפרש טעמא משום וה' אלהים אמת דלא יפסיק כלל אלא אומר אמת ויציב ואח"כ יפסיק כמו באמצע הפרק עכ"ל:
כתב הרא"ש מכאן אומר ר"ת דהלכה כר' שמעון וכן כל האמוראים דלעיל דסברי דאין אומרים פרשת ציצית בלילה וכן משמע בשבת פרק במה מדליקין גבי רבי יהודה בר אלעאי שהיו תלמידיו מחבין כנפי כסותם מפני שלא היו להם ציצית בסדינן דקאמר ואינהו סבור משום כסות לילה ומדנקט תלמודא האי טעמא ושבק הני טעמי אחריני דמנחות ש"מ דאליבא דהלכתא נקט טעמא וסוף לשונו ואנן נהיגין לומר פרשת ציצית בלילה דקאמר בגמ' אמר רב יוסף כמה הוי מעליא האי שמעתתא וכו' ע"ש ע"כ:

לשון

ריא"ז
ואע"פ שמצות ציצית אינה נוהגת בלילה אומרים פרשת ציצית בק"ש של ערבית מפני שיש בה יציאת מצרים עכ"ל:

דף ח:

כתב הרא"ש יש ספרים שכתוב בהם וה"מ לק"ש אבל לתפלה בעיא אהדורי וכו' וגם רב אלפס כתב כן ולא נמצאת גירסא זו בספרים ישנים וגם רב אשי לא פירש כן ונראה דלא גרסינן ליה דכי היכי דלית ליה לאהדורי בעידן ק"ש משום דלא יעבור הזמן ה"ה לענין תפלה דמאי שנא הא מהא אע"ג דק"ש דאורייתא ותפלה דרבנן עשו רבנן חיזוק כשל תורה ורש"י נמי לא פירש שם טעמא דתפלה משום נטילת ידים אלא כדי להתפלל בעשרה וכן לקמן בפ' מי שמתו קאמר בטלו נטילותא כרב חסדא דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידנא דצלותא ולא הזכיר קריאת שמע כלל עכ"ל:
תוס' פליגי על זה וכתבו שאין לו להעביר זמן התפלה כדי ליטול ידיו במים ואם אין ידיו נקיות יקנחם בעפר או בצרור וכן לאחריו א"צ לחזור כלל כדי ליטלם אפי' יש לו זמן וכשיטלם לתפלה א"צ לברך אם לא שעשה צרכיו וקנח או הטיל מים ושפשף ע"כ וכ"כ הרא"ש וטור ומוקמינן ההיא דאמרי' בפסחים ובחולין לתפלה ד' מילין שרוצה לומר להתפלל בעשרה שאם הוא הולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללין בו בעשרה צריך לילך שם ולאחריו צריך לחזור עד מיל כדי להתפלל בי' וכ' הרא"ש ז"ל דלא שנא לכלוך טיט לא שנא הסיח דעתו מהם בכל ענין סגי שינקה במידי דמנקי ומיי' כתב כדברי רבינו וכן כתב רב עמרם דאם הם לפניו עד ד' מילין והוא בדרך ימתין להתפלל עד שיגיע למים אפי' אם יעבור זמן התפלה:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאע"פ ששעת תפלה עוברת צריך לחזר אחר המים ומוטב שיתפלל תפלה אחר זמנה כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל:

לא השמיע לאזנו יצא ובלבד שיוציא בשפתיו אבל בהרהור שמהרהר בלבו אינו יוצא דהרהור לאו כדבור דמי לצאת ידי ק"ש:

לשון ריא"ז

והוא שהוציא הדברים בשפתיו כפי מה שביאר מז"ה ונראה לי שאפילו אם הרהר בלבו ולא הוציא בשפתיו יצא כמבואר בקונטרס הראיו' בפרק שלפנינו עכ"ל:

כתב הרא"ש ז"ל כתב ר"מ ז"ל דאם לא קרא פרשיות על הסדר יצא שהרי בתורה אינן כתובות על הסדר אע"ג דתנן למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע לכתחלה סברוה לומר כן אבל הסדר אינו מעכב והא דקאמר רבי יהודה בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק היינו כשקורא הפרשיות כסדר תקנת חכמים:

בירושלמי שיכור מהו שיברך אבא מר בר אבן אמר חד חסיד שאל לאליהו שיכור מהו שיברך אמר ליה ואכלת ושבעת וברכת אפילו מדומדם פירוש נרדם ואינו מיושב בדעתו. טור וסמג:

ירושלמי צריך להפסיק בין נשבע לה' להטעים העין שלא יהא נראה כה"א וידגיש יו"ד דשמע ישראל שלא תבלע וכן יו"ד של והיו דלא לשתמע והאו וצריך ליזהר בכל אלף שאחר מ"ם להפסיק כגון ולמדתם אותם שאם אינו מפסיק נראה כקורא מותם ושמתם את וראיתם אותם וקשרתם אותם ולא בק"ש בלבד אלא בפסוקי דזמרה ובתפלה כגון ספרו בגוים את כבודו שבחי ירושלים את ויראו העם את ה' טור:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם לא אמרו אין מחזירין אותו עכ"ל:

דף ט.

כתב הרא"ש ז"ל הא דאמר ואינו יודע להיכן טעה חוזר לתחלת הפרק היינו דוקא כשאינו יודע להיכן טעה אבל אם ידע דאמר זה הפרק ונזכר שדלג בפסוק אחד ותיבה אחת אינו צריך להתחיל אלא מאותו פסוק ואילך והכי תניא בתוספת' דמכילתין הקורא את שמע וטעה והפסיק בו פסוק אחר לא יתחיל מראש הפ' אלא יתחיל מאותו פסוק וגומרו וכן בהלל וכן במגלה וכן בתפלה ע"כ:

כתב הרא"ש הא לאו הכי מצי להתפלל ולא דמי להא דאמרינן לעיל לא יעמוד אדם לא ע"ג כסא ולא ע"ג שרפרף ולא ע"ג מקום גבוה ויתפלל דכיון דעולה באילן לעשות מלאכה הוי כאדם שעולה לעליה ומצי להתפלל אלא שאין דעתו מיושבת עליו ע"כ:
מיימון וסמ"ג וטור מסכימים לדעת רבינו והגהות מיי' ורבני צרפת אומרים דאין צריך להתבטל אלא עד קריאת פסוק ראשון:

לשון ריא"ז

בד"א בפרק ראשון של ק"ש אבל בשאר פרקים מותר לעשות לו כל חפציו וכך היא שטת רבינו יצחק אבל מז"ה אומר שלא נאסר אלא (פרק) [פסוק] ראשון שצריך בו כוונה ושיטת רבינו יצחק עיקר כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל:

דף ט:

ומה שנוהגין להטות הראש מעלה ומטה ולארבע רוחות העולם אין בזה משום רמיזה. טור:
רב האי וגאונים סבירא להו דאסור לרחוץ בלילה הראשון אף איסטניס וכן כל שבעת ימים ולדברי התוספות וסמ"ג ואשר"י מותר לרחוץ אף בלילה הראשון ומיימוני הסכים לדעת רבינו. וכתב עוד רב האי לאו כל האומר איסטניס אני שומעין לו אבל ודאי אי מגליא מילתא דאית ביה האי מילתא דאם אינו רוחץ בא לידי סכנה רוחץ דדמי לסכנה ורפואה משום דאיסטניס כחולה גדול הוא וממדה זו ולא כל מי שנוהג בשרו בנקיון איסטניס הוא אלא מי שבא לידי סכנה אם אינו רוחץ ע"כ:
כתב הרמב"ן מה שכתב לא כל מי שאומר אסטניס אני ומתנהג בנקיות מתירין לו יפה כיון אבל מה שכתב שאם אינו רוחץ בא לידי סכנה לאו סכנה ממש אלא מצטער הרבה ובא לידי מיחוש בכך. ירושלמי מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחיצין אמר רבי יוסי ברבי בון מי שמתיר ברחיצה עשה אותו כאכילה ושתיה וכתב הרמב"ן יראה מכאן שהיו נוהגים במקצת מקומות שהקרובים המברין האבל היו מרחיצין אותו קודם הבראה לפי שעשו אותו כאכילה ושתיה שצריכה להם הרבה מפני שצריכין להעביר מהם זוהמא והיו מתירין זו הרחיצה ראשונה ואחר כך היו נוהגין איסור ברחיצה כל שבעה הלכך אי איכא דוכתא דנהיגי ברחיצה זו אין ממחין בידם טור:

דף י.

הרא"ש ס"פ היה קורא הביא כל מה שבעמוד ובסוף כתב אבל התוס' כתבו דליכא אבלות מדאורייתא כלל אע"ג דאנינות יום ראשון מן התורה אנינות לחוד ואבילות לחוד והאסור בזה מותר בזה והאסור בזה מותר בזה והא דאונן אסור ביום א' מן התורה היינו לענין אכילת קדשים כדאיתא בזבחים פרק טבול יום ולענין אכילת מעשר דכתיב לא אכלתי באוני ממנו ועוד החמירו בו מדרבנן לאוסרו בדברים המפורשים בריש פרק מי שמתו בעוד שלא נקבר מתו אבל אבילות לא מצינו בשום מקום שנוהג ביום ראשון מן התורה והכי תנן בסנהדרין איו הקרובים מתאבלין אלא אוננין אלמא משמע דאנינות ואבילות תרי ענינים נינהו והאריך בזה ע"ש:

רב האי וגאונים פליגי על זה וסברי דכל שבעת ימי אבלות הם דאורייתא והתוס' וסמ"ג ואשר"י סברי דליכא אבילות כלל דאורייתא אלא אנינות ומיימוני וה"ג סבירא להו כדברי רבינו:

כתב סמ"ג ומשנקבר המת אפילו נקבר ביום המיתה נהגו העם לבטל האנינות אע"פ שלקדשים אינו בטל כל היום אע"פ שנקבר המת והורה ר"י ז"ל על אחד שמת ותפסו המושל ולא הניח לקוברו כמה חדשים שאין אנינות חלה על הקרובים שאין מוטל עליהם לקוברו וכן אם האונן בבית האסורין מותר לאכול בשר ולשתות יין כיון שאין מוטל עליו לקוברו:

ור"ח והרא"ש פליגי בזה ואמרי דאינו רשאי להחמיר על עצמו ומיי' וטור ומהר"ם פסקו כרבינו:

וכ"ש דהאידנא שאפי' שאר כל אדם אין יכולין לכוין שאין כל כך חילוק בין חתן לשאר כל אדם וכן כתב הרב רבי מאיר מרוטנבורג שלא אמרו לפטור חתן אלא בזמן הראשונים שהיו מכוונין אבל עכשיו אפי' שאר אדם אינו יכול לכוין:

דף י:

רש"י ז"ל פי' דהא אינו (מברך) [אוכל] ר"ל הרשות בידו ואי בעי מחייב עצמו בכל המצות ותוספות וסמ"ג וטור ומרדכי וסמ"ק פי' דאינו (מברך) [אוכל] ועוד ר"ל אסור (לברך) [לאכול] ולא מצי מחייב עצמו. ראיתי להרא"ש ז"ל [שכ' בשם הר"י] שמת לו מת בשבת ובמ"ש לא הבדיל ולא התפלל ולא ביום א' בבוק' ולאחר שנקבר המת התפלל תפלת שחרית שעדיין לא עבר זמנה אבל תפלת הערב לא שכבר עבר זמנה ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתים כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל

ובענין ההבדלה איכא פלוגתא הר"ם מרוטנבור"ק כתב שצריך להבדיל דקי"ל מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה וה"ר יהודה כתב שאין להבדיל ולזה הסכים הרא"ש ז"ל:

כתב מיימוני שכל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בכל הדברים שאבל אסור בהם וכן כ' הרי"ץ גיאת שאינו אסור בין מיתה לקבורה בתכבוסת ובתספורת וברחיצה ותשמיש המטה ובשאר גזירת ז' וכתב הרמב"ן שגגה היא מה שהתירו בתשמיש המטה דכולי עלמא בחול אסור בו וכן קצת דיני אבלות נוהגין בו כגון רחיצה וסיכה ק"ו מאכילת בשר ושתיית יין ואין צריך לומר בשמחה ובתספורת ואסור בהנחת תפילין ואסור בשאלת שלום שאף אחרים אסורין כשהמת בעיר ובמלאכה נמי אי במלאכת עצמו אף אחרים אסורין כבר אמרו שאסור לישב אפי' על גבי מטה כפויה אלא על גבי קרקע צריך לישב ולא אמרו אלא שאינו חולץ מנעל וסנדל ואינו חייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה והקילו באלו מפני שהוא טרוד בעסקי המת ומוטל עליו לקוברו ולילך מעיר לעיר ואם באת להחמיר עליו בחליצת מנעל וסנדל ועטיפת הראש אף עסקי המת נפסדין בכך לפיכך לא החמירו עליו באלו אע"פ שמותר לאכול בשר ולשתות יין משנמסר לכתפים היינו משום שאינו מוטל עליו לקוברו אבל בעידונין ובשמחה אסור וכן כתב ה"ר פרץ שאסור בכל מה שנוהג באבל חוץ מנעילת הסנדל ומדברי בעל התוס' יראה שאינו אסור אלא בבשר ויין ותשמיש המטה אבל בשאר כל דיני אבלות מותר:

כתב הרא"ש ואינו מברך פירוש ברכת המוציא ואינו מזמן לברך ברכת המזון ואין מברכין עליו דלא תימא הוא דאינו מברך אבל אחרים אוכלין עמו ויברכו ברכת המוציא ויזמנו ויצא הוא בשמיעה קמ"ל דלא צריך רש"י פי' אין צריך שיברך ברכת המוציא משמע שאם רצה לברך הרשות בידו ולא משמע כן בשמעתין דקאמר הכא דחוץ לארבע אמות נמי אסור מכלל שאינו [יכול לברך] וי"א הא דמשמע דאסור לברך היינו כשצריך לעסוק בצורך מצרכי המת אבל אם כבר עסק או אם יש עוסקין אחרים יכול לברך ובירושלמי לא משמע כן ע"כ והאריך בזה ע"ש:

דף יא.

כתב ר' יצחק כשנפטר מרים מורתי הודיעו הדבר לרבינו תם שהיה אחיה והיה דר בעיר אחרת ואכל בשר ושתה יין קודם קבורתה ונתן טעם לדבריו שכיון שהיה לה בעל שחייב בקבורתה מוטלת על בעלה ולא עליו ולא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו וכתב הרא"ש ז"ל וסברא חלושה וקלושה היא זו דאם כן אחי המת יאכלו בשר וישתו יין כיון שבניו

שיורשין אותו חייבים בקבורתו אלא ודאי לא פלוג רבנן אלא כל המתאבלים ומתאוננים קרויין מוטל עליו לקוברו ואפילו אינו בעיר דלא בעינן מוטל לפניו:

ה"ג פליגי על זה וסברי דאין אומר בפני המת אלא דבריו של מת בלבד אבל דברים בעלמא וד"ת אסור וכן פליגי בחדר בד' אמות של מת או חוץ התוספות בפ"ק דברכות סברי דרב אלפס מתיר לאשתעויי חוץ לארבע אמות אפי' דברי תורה ותוך ד"א כל מילי חוץ מד"ת והרא"ש סבירא ליה דרב אלפס אינו מתיר לאשתעויי כלל תוך ד' אמות אלא צרכי המת וחוץ לד' אמות אסור בד"ת ומותר במילי דעלמא ורב האי נמי פסק דאף חוץ לד' אמות אסור בד"ת ומיי' וסמ"ג פסקו כדברי רבינו:

לשון ריא"ז

אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת ואפי' דברי תורה ונראה בעיני שלא נאמר כאן אלא בתוך ארבע אמותיו כמבואר בקונט' הראיות בברכות בהלכה ראשונה:

כתב הרא"ש וירכב עליהם אבל אם מפשילן לאחוריו על החמור שפיר דמי וכן בספר תורה ואפילו אם נפשך לאסור בס"ת בנביאים ובכתובים שפיר דמי ומיהו נראה דאף בס"ת ש"ד מדתני בסיפא כך אמרו בס"ת דלא מסתבר למימר דמשום שריותא דגנבים ולסטים דוקא נקטי דהא מלתא דפשיטא היא שינהג בו מנהג בזיון ולא ימסרנו ביד גנבים ולסטים אלא משום דיוקא דרישא נמי נקטיה דשרי להפשילה לאחוריו ובהדיא אמר בירושלמי דסקיא שהיא מליאה ספרים או שהיו עצמות המת בתוכה הרי זה מפשילה לאחוריו ורוכב ורב אלפס ז"ל כ' וכדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בספר תורה שאם היה מתייירא וכו' משרע דקאי אסיפא דוקא ע"כ:

מיי' ומרדכי והתוס' פליגי בזה ואמרי דאפי' בלא סכנה יכול להפשילו לאחוריו ובשעת הסכנה יכול לרכוב עליו והטור כתב וז"ל ואם היה מפחד מפני הגנבים מותר ואפי' לרכוב עליו וי"א דאפילו בלא פחד הגנבים מותר להפשילו לאחוריו על גבי החמור ולזה נוטה דעת הרא"ש ז"ל ומכל מקום הביא במסקנת דבריו דברי רב אלפס שאוסר אלא אם כן לפניו ובחיקו לכן טוב להחמיר:

דף יא:

מיימוני פליג על זה וכתב דאדם חשוב לכתחלה יכול להוציאו סמוך לק"ש והרא"ש וטור א"ח סימן ע"ב כתבו כרבינו:

לשון ריא"ז

ואם היה אדם חשוב וכשר מוציאין אותו לכתחלה קודם שיקרא ואולם טור י"ד סימן שנ"ח הפליג על אביו הרא"ש ז"ל למה השמיט זה מפסקיו:
ודוקא העם הבאים לשמוע ההספד אבל החזנים המספידים פטורים מק"ש ומיהו דוקא ביום הראשון אבל מיום ראשון ואילך גם החזנים חייבין לשון הרמב"ן ההספד שקודם הקבורה לפני המטה נשמטין כל אחד ואחד וקורין את שמע ואין מתפללין בזמן שאין ההספד לפני המת קורין ומתפללין ולאחר קבורה אין מפסיקין השורה לא לק"ש ולא לתפלה אבל ההספד מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה ע"כ טור:

לשון ריא"ז

ואל יאמר לא נפרעת ממני כפי מעשי וכיוצא בדברי' כאלו שהרי אמרו לעולם לא יפתח אדם פיו לשטן:
כ' הרא"ש ירושלמי כל העוסקים בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה והא תניא אם יכולין להתחיל ולגמור וכו' מתני' ביום א' והא דתני תנא ביום שני ע"כ:
כתב מיימון הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו הוא בשוק קורעו מעליו אפילו הוא רבו שלמדו חכמה והרא"ש ז"ל כתב אע"פ שהמוצא כלאים דאורייתא פושטו אפילו אם הוא בשוק דוקא שהלבוש מוצאו בעצמו שהוא מזיד אבל הרואה כלאים על חבירו והלבוש אינו יודע א"צ לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרישנו משוגג:
כתב הרא"ש ירושלמי תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבהמ"ד:
התוספות וסמ"ג כתבו דקטן שהגיע לחינוך חייב ורש"י פוטר אפי' הגיע לחינוך ודעת מיי' נראה כדעת התוספות ולא ברירא לי דברי מגדל עוז שכתב דדעת מיימון לפטור אפי' הגיע לחנוך:

לשון ריא"ז

הקטנים פטורים מן הכל ואם היה קטן שהגיע לחינוך חייב מדברי סופרים כמבואר בקונט' הראיות. ונראה בעיני שכל מצוה שחיובו מדברי סופרים קטן שהגיע לחינוך מוציא בה הרבים ידי חובתן וכן בהלל ובמגילה וכן בנר חנוכה כמבואר בקונ' הראיות: וחיוב נשים בברכת המזון תוספות ומיימון ואשר"י כתבו דמספקא לן אם חייבות דאורייתא או דרבנן והלכך אינן מוציאות אחרים ידי חובתן ובשם הראב"ד כתב הטור סימן קפ"ו דחיוב הנשים הוי דאוריית' והלכך מוציאות אחרים ידי חובתן וכהנים ולוים לפירוש רש"י אינן חייבין בברכת המזון ולפירוש התוס' והמרדכי חייבין:

לשון ריא"ז

האשה בברכת המזון ספק הוא בתלמוד אם חייבת היא בברכת המזון מן התורה ומוציאה את הרבים שאכלו שיעור תורה או אם חיובה מדברי סופרים ואינה מוציאה אלא אותן שחיובן מד"ס:

דף יב.

לענין חיוב נשים בברכת המזון אי הוי דאורייתא או דרבנן כתב הרא"ה לא אפשיטא הבעיא הלכך נשים אינם מוציאין את אחרים ידי חובתן וא"ת מ"ש מהא דאמרינן לקמן בפרק שלשה שאכלו להוציא את אחרים ידי חובתן עד שאכל כזית דגן ובשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן ואפ"ה מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבין מן התורה ואם כן באשה נמי אע"פ שאינה חייבת אלא מדרבנן תוציא אחרים שחייבין מן התור' י"ל דלא דמי דאיש דאע"ג שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבין זה בזה אלא מדרבנן אמרו שלא יברכו ברכת הנהנין בלא הנאה לפיכך כשאכל כזית אע"פ שאינו מחוייב אלא מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה שערב הוא בעבורם ועליו הוא להצילם מן העון ולפטור אותם מן המצות אבל אשה אינה בכלל הערבות לכך אינה מוציאה אלא מי שחיובו מדרבנן ע"כ:

לענין הרהור אי הוה כדבור אי לאו כתב הרא"ש בשם ר"ח דהלכתא כרב חסדא מדשקלו וטרו רבי אלעזר ורב אדא לתרוצי מלתיה ואין יוצא בקריאת שמע בהרהור עד שיוציא בשפתיו אע"פ שאינן צריך להשמיע לאזניו כדפסק רב חסדא גופיה לעיל פ"ב וכו' ובסוף כתב אלא אי הרהור לאו כדבור דמי למה מהרהר אמר רבי אלעזר כדי שלא יהו כל העולם עסוקים והוא יושב ובטל מכאן כתב בה"ג קרא ק"ש ובא לבה"כ ומצאם שקורין קריאת שמע קורא פסוק ראשון עמהם. ע"כ:

דף יב:

רבינו לא הזכיר כלל מברכות ק"ש ומיימון והרא"ש וטור כתבו דמברך לפניה ולאחריה:

לשון ריא"ז

היה מסופק אם אמר אמת ויציב אם לאו אינו תוזר ואומר מספק שהרי ברכו' ק"ש מדברי סופרי' הם וספיקו להקל ואע"פ שיש יציאת מצרים באמת ויציב שהיא מן התורה הרי הזכיר יציאת מצרים כבר בפרשת ציצית:

הרא"ש האריך בזה בפסקיו פ' מי שמתו דף ו' ע"א ע"ש:

התוספות פליגי על הרי"ף בודאי התפלל דס"ל לתוספות דודאי התפלל אינו יכול לחזור ולהתפלל ואפילו התחיל ונזכר שהתפלל פוסק ורב האי ורבינו יונה כתבו דבודאי התפלל לא מצי להתפלל עוד אלא על ידי חידוש וכן כ' הרא"ש ז"ל ובין תפלת מוסף ובין שאר התפלות יכול להתפלל נדבה על ידי חדוש בין ביחיד בין בצבור ולרי"ף ומיימון אפילו התפלל ודאי חוזר ומתפלל נדבה בלא חידוש כל התפלות חוץ ממוסף ואדעתא דחובה לא מצי מתפלל בלא חידוש:

לשון ריא"ז

היה מסופק אם התפלל אם לאו חוזר ומתפלל אף על פי שהיא מדברי סופרי' הרי בקשת רחמים היא והלואי שיתפלל אדם ולבקש רחמים כל היום כולו אם יכול לחדש דבר בתפלתו מחדש שנראה מבקש רחמים אבל מז"ה אומר שאע"פ שיודע שהתפלל ואע"פ שאינו בא לחדש דבר בתפלתו יכול להתפלל כל היום ודברי הגאונים נכוחים בעיני יותר כמבואר בקונטרס הראיות:

דף יג.

ואין חלוק בין אם מצא צבור מתפללין אם לאו לעולם אל יתפלל אלא על ידי חידוש יש אומרים שצריך חידוש בכל ברכה וברכה מענינה ולא נהירא רק שיכול לחדש בה דבר אחד וי"א ודאי סגי בדבר אחד ומיהו צריך שיחדש באחד משאר כל הברכות חוץ מבשומע תפלה דלא מיחזי כל כך חידוש מה שמוסיף בה כיון שהיא ברכה כללית ויכול לשאול בה כל מה שירצה אבל בשאר ברכה שאינו יכול לשאול בהם אלא מענין הברכה הוי חידוש מה שמוסיף בה. והרא"ש ז"ל כתב לא ברירא לי שפיר פירושא דהאי מלתא כי מי הוא זה שאינו יכול לחדש דבר באחד מכל הברכות לפרנסה או לרפואה או לתלמודו ונראה לי אם יכול לחדש פי' אם נתחדש אצלו דבר שלא היה צריך לבקש עליו קודם ע"כ:

ודוקא בי"ח דערבית ושחרית ומנחה אבל במוסף פוסק אפי' באמצע ברכה לדעת מיימון וסמג ור"ח ורבינו יונה אבל הראב"ד הרא"ש והטור כתבו דגם בתפלת מוסף דינו כשאר התפלות:

כ' הרא"ש הר"ר אשר מלוניל היה אומר דוקא בברכת אתה חונן בלבד שהיא ברכה ראשונה אמרי' דגומר את כולה אבל אם נזכר בשאר ברכות פוסק אפי' באמצע הברכה וליתא כיון דמפר' טעמא דמשום דבדין הוא דבעי לצלויי י"ח א"כ אין לחלק בכל הברכות אלא כמו שגומר בראשונה כך גומר בכולן עכ"ל:

כתב הרא"ש וה"ה אם יגיע למודים או לאחת מן הברכו' ששוחין בהן כשש"ץ מגיע למודים ש"ד כיון שהוא משתחוה עם חביריו אבל תלמודא לא פסיק ליה למינקט כה"ג ולא מסתבר לפרושי דמשום מודים דרבנן צריך שיגמור תפלתו קודם מודים וכו' ע"כ:
כתב הטור דאם אינו יכל לגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים לא יתחיל כדי שלא יהא נרא' ככופר אם אינו משתחוה עם הצבור ואם התחיל והוא באמצע התפלה כשמגיע ש"ץ למודים ישחה גם הוא עם הצבור אלא אם הוא בסוף איזה ברכה ומדברי מיימון מוכח דאין לה קפידא אפילו אם אינו יכול לגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים דאין הלכה כרב הונא אלא כריב"ל ודברי רבינו אין להם הכרע:
וקדושה דיוצר אור מיימוני כתב דאין יחיד אומר אותה והרא"ש כ' דיחיד אומר אותה וכן עמא דבר וקדושה דובא לציון כ' הרב ר' צמח שאין ליחיד לומר סדר קדושה דכל דבר שבקדושה אינו פחות מעשרה ואם הוא תלמיד יעסוק באגדתא בפרק גיד הנשה ויאמר שלחני וגו' אבל סדר קדושה זקנים ונביאים הראשונים תקנוהו ואין לו ליחיד להשיג את גבולם דכל דבר שבקדושה אינו פחות מי' ויש מי שאומר כיון שהם פסוקים הרי הוא כקורא בתורה ויחיד יכול לאומרן ובלבד שיאמר אותן בניגונן וטעמיהם כדרך שהתינוקות קורין לפני רבם והרא"ש ז"ל כתב שיחיד יכול לאומרם:
סמג ור"ת ור"י כתבו דאין לשתוק דכיון דשומע כעונה הוי הפסק ורש"י פסק דיש לשתוק וכ"כ ר"ח שיש לשתוק ויכוין למה שאומר ש"ץ ויהיה כעונה:

לשון ריא"ז

היה עומד ומתפלל ושמע שהצבור עונין קדושה או אמן יהא שמיה רבא אינו רשאי לפסוק אלא שומע ומכוין לבו עם הצבור ואח"כ חוזר לתפלתו וכן ביאר המורה בפרק לולב הגזול וכן ביארו הגאונים ואע"פ ששומע כעונה מצוה לענות לפיכך צריך ליזהר שלא יתחיל בתפלתו אלא אם כן יודע שיוכל לענות עם הצבור בדברים שאינו יכול לאומרן ביחיד כמבוא' בקונטר' הראיות בפרק לולב הגזול:

דף יג:

על זה רבו הדעות כמו שהביאם הטור אמנם נראה דנהרא נהרא ופשטיה וכתב הטור סי' ק"ו דהאידנא נהגו שלא להצריך שום דבר אפילו לתפלה:

לשון ריא"ז

אבל נהגו העם כדברי האומר אין ד"ת מקבלין טומאה ואין אדם צריך לטבול לקריו לא בריא ולא חולה ואפי' בתשעה קבין אינו צריך ומותר בין בד"ת בין בתפלה בין בברכות

ולא מיחו חכמים במנהג זה אלא הניחו העם כמנהגם אף על פי שנהגו שלא כהלכה כמבוא' בקונטר' הראיות:

דף יד.

ודוקא במקום שהיה ראוי להסתפק מתחלה ששם היה צואה אבל אם אין המקום ראוי להסתפק בו אין צריך לחזור ולקרות כך נראה דברי מיימון ותוס' וטור:

באלו המים רבו הדעו' ועיין בתוס' והרא"ש:

כתב הרא"ש פסק ה"ר יוסף בר משה ז"ל דאפי' נפלו על בגדיו כיון דעביד טיף טיף נבלעים מהרה כדאמר לקמן מי רגלים שנבלעו בבגד או בקרקע ואין בהם טופח כדי להטפיח מותרים ונראה דאפילו יש בהן טופח כדי להטפיח מות' מדאוריית' ואינו אסור אלא כנגד העמוד בלבד כדאמרינן לקמן רבנן הוא דגזרי וכיון שכבר הוא עומד בתפלה לא גזרו ואוקמוה אדאורייתא עכ"ל:

רוב הפסוקי' מסכימי' לדעת רבינו בתפלה זולת רבני צרפת שהביא ר"י:

לשון ריא"ז

אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש שאין התפלה דומה לק"ש וכך היא שיטת ר"י ומז"ה:

כתב הרא"ש אמר רב זביד ואי תימא רב יהודה ל"ש אלא שאינו יכול לעמוד על עצמו אבל אם יכול לעמוד על עצמו מותר זו היא גירסת רב אלפס ול"נ אע"פ דיכול לעמוד על עצמו כיון שצריך לנקביו אינו מותר לכתחלה כדאמר בברייתא בסמוך היה צריך לנקביו לא יתפלל וברוב ספרים גרס אבל אם יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה עכ"ל:

מיימוני פליג על זה וסמ"ג והרא"ש פסקו דאפילו יכול לעמוד על עצמו פרסה לא יתפלל לכתחלה ורש"י פסק כרבינו וצ"ע בדברי הטור שכתב דאם אינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח שמוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיתפלל בלא גוף נקי ואם עבר זמן התפלה אנוס הוא ודינו כשוכח שמתפלל שתים ומן התימה שיהא בהפחה כל כך חומרא וצ"ע:

לשון ריא"ז

ואם יכול לעמוד על עצמו ולהתפלל כדי הילוך פרסה תפלתו תפלה:

כתב הרא"ש ואע"ג דתני' לקמן הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו בריחוק ד' אמות ונכנס לאו משום הכניסה צריך לחלוץ אלא משום שרוצה לעשות צרכיו ומתוך קושיא זו היה

גורס רב האי גאון מהו שיכנס אדם לבה"כ צנוע פירוש שסופו להיות קבוע ולאו קושי' היא כדפרישי' ע"כ:
הרא"ש ורבינו יונה כתבו דאסור ליכנס בבה"כ קבוע אפי' אינו נכנס לפנות ובבית הכסא עראי מותר להשתין בהן כשהן בראשו והאי דקאמר לקמן ולא ישתין בהם מיירי כשהן בידו אבל בראשו שפיר דמי:

לשון ריא"ז

היו מונחין בראשו מותר להשתין בהם בבית הכסא שאינו קבוע ולא חיישינן שמא יפנה בהן כדברי מז"ה ונ"ל שאף בבה"כ עראי אסור שאע"פ שאין לגזור שמא יפנה בהן חוששין שמא יפיח בהן שכן דרך המשתין להפיח כמבוא' בקונטר' הראיו':
סמ"ג פליג על זה וסבירא ליה דאין צריך לגלול בבגדו ובידו אלא אפי' אוחזן בידו בלי שום בגד מותר ליכנס והטור כתב כרבינו וכן מיימון:

דף יד:

ואם אין בידו כיסתא ויש עמו חבירו פליגי אם יותר טוב לתת אותם לחברו או להביאם בידו וצ"ע בגרסאות:

לשון ריא"ז

ואם היה בידם כיס של תפילין היו אוחזין אותו בידיהן ומכניסין אותו עמהן כדי להגן עליהם:
כ' הרא"ש אבל כשהן בראשו מותר להשתין בהם בבה"כ עראי וגם מותר לישן שינת ארעי כדאמרי' בסוכה הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח וא"ת היאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהם ובשעה שמתנמנם נמצא מסיח דעתו מהם והיה אומר ר' (יהודה) [יונה] ז"ל מתוך דברי רבינו משה ז"ל מצאנו תירוץ לדבר זה דודאי היסת הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ושחוק אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת דאלת"ה איך יוכל אדם להניח תפילין כל היום וכן נמי כשמתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הבלי העולם ואין זה קלות ראש ע"כ:
מיי' פסק דכשהן בראשו ופריס סודר עלייהו מותר לישן בהם עראי ראשו בין ברכיו וכן כתב סמ"ג ואם הם בידו מותר לישן בין שינת עראי בין קבע והראב"ד וסמ"ג והרא"ש אוסרין כשהן בידו לישן כלל:

לשון ריא"ז

ואם היו מונחין בראשו יישן בהם שינת ארעי אבל לא שינת קבע שמא יפיח בהן חלצן ופירס הסודר עליהן מותר לו לישן בין קבע בין עראי וכמה שינת עראי כדי הילוך ק' אמה כמו שמבואר בפרק הישן בסוכה והילדים שהיו נשותיהן עמהן חולצין אפי' ביום שנכנסו לשינת ארעי שמא יבואו לידי הרגל דבר:

כ' הרא"ש ואם תאמר היאך אפשר בבה"כ דליכא נצוצות והלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים וי"ל בב"ה קבוע עושה צרכיו מיושב וכלין מי רגלים וליכא ניצוצות אבל כשמשתין מעומד אינם כלים ואיכא ניצוצות ע"כ:

הרא"ש ובנופסקו דאין איסור במשוי רק בשיעור ד' קבין ומיימוני כתב כרבינו:

לשון ריא"ז

ואסור להניח משאוי על הראש שיש בו תפילין ואפילו מטפחת שלהן אם דרך משאוי נושאו ומה שיש לתמוה על הרי"ף והרא"ש כתבתי במקום אחר בפירוש:

דף טו.

לשון ריא"ז

ומז"ה חילק בהזמנה בין קרקע למטלטלי שהקרקע אין בו הזמנה בדבור שאם אמר קבר זה יהא למת אין בו הזמנה עד שיעשה בו מעשה לשם מת אבל מטלטלי יש בו הזמנה בדבור שאם אמר יהא בגד זה למת הרי זו הזמנה אפי' בדבור בלבד וכן אם אמר על הסודר יהא סודר זה לתפילין הרי זו הזמנה אפי' בדבור בלבד ואם קשר בו תפלין אפי' לפי שעה הרי זה אסור לקשור בו מעותיו הואיל והזמינו לתפילין וגם קשר בו תפילין ול"נ שאין חלוק בזה בין קרקע למטלטל אלא אף המטלטל אין בו הזמנה בדבור אלא ע"י מעשה כגון האורג בגד למת וכן סודר של תפילין אם עשה בו שום תיקון לצורך תפילין הרי זו הזמנה ואם קשר בו תפילין לפי שעה הרי זה אסור אבל אם לא עשה בו שום תיקון אלא הזמיני בדבור בלבד אין זו הזמנה ואם קשר בו תפילין לפי שעה מותר ואם ייחדו להניח בו תפילין עולמית והניח בו תפילין אין לך הזמנה גדולה מזו וכן קבר שיחד למת לקבור בו מת עולמית וקבר ביה המת אין לך הזמנה גדולה מזו והרי זה אסור לעולם וכן הפורש בגד על המת וייחדו לו להניחו שם עולמית הרי זה אסור לעולם ואין חלוק בזה בין קרקע למטלטל:

לשון ריא"ז

אפילו אם היתה אשתו עמו ומשמש מטתו והוא שיהו כלי בתוך כלי:

כתב הרא"ש פסק רב אלפס כרב יוסף דאשתו כגופו ומותר להחזיר פניו ולקרות אבל אחר לאו כגופו הוא ואסור ור"י ז"ל כתב כיון דלא אפסיקא הלכתא לא כשמואל ולא כרב יוסף עבדינן לחומרא כברייתא דפליגא אדרב יוסף ולא יקרא אפי' אשתו עמו אם אין טלית מפסקת בינו לבינה אף על גב דהאמורא יש לו כח לשבש הברייתא כדאמר רבא לעיל ואף על גב דאיתותב שמואל הלכתא כוותיה ה"מ היכא דהאמורא יודע הברייתא ומשבש אותה אבל אם האמורא אומר דבר מסברא דנפשיה ונמצא ברייתא דלא כוותיה סמכינן אברייתא דאלו היה יודע האמורא הברייי' לא הוה פליג עלה:

תוס' ומרדכי פליגי על זה וכן רש"י פסק דגם באשתו אסור בלא הפסקת טלית. ומיימוני וסמ"ג פסקו כרבינו:

כתב הרא"ש כתב ר"מ ז"ל דווקא לי"ב ולי"א בעינן שדים נכונו ושערך צמח אבל כשהגיע תינוק לי"ג ותנוקת לי"ב אע"פ שלא הביאו הסימנים כבר יצאו מתורת קטנים ואין קורא עמהם בלא הפסקה ואם הביאו אלו הסימני' קודם י"א לתנוקת וי"ב לתינוק לא תיישינן להם ומותר ע"כ:

כתב הרא"ש ה"ר שמעיה כתב בשם רש"י שמצא בתשובת הבבלי לבו רואה את הערוה מותר מדקסבר ת"ק די"א דלבו רואה את הערוה מותר והוי כרבים לגבי יחיד ומיהו נראה מדלא פליגי אמוראי לקמן אלא בעקבו רואה את הערוה משמע דבלבו מודו אביי ורבא דאסור ואע"ג דשמואל אית ליה בפ"ב דסוכה הישן בכילה מוציא ראשו חוץ לכילה וקורא ק"ש ולבו רואה את הערוה מותר לא קי"ל הכי אלא כאביי ורבא דאינון בתראי משמע דמודו בלבו דאסור וכן היה נוהג ר"ת כשהיה רוחץ בחמין צלולין והיה רוצה לשתות והיה מתכסה בבגד ממטה ללבו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה ע"כ:

רש"י פסק דלבו רואה את הערוה מותר ופליג על זה. ומיי' וסמ"ג וטור כתבו כרבינו:

ויש אומרים הא דאמרי' שלא ישמיע קולו בתפלתו שצריכה שתהיה בלחש עד שלא תשמע אפי' לאזניו ומביאין ראיה מן התוספתא יכול יהא משמיע לאזניו כבר פי' בחנה וקולה לא ישמע ומיהו בגמרא דידן אינו ממעט אלא השמעת קולו דמשמע שמשמיע קולו לאחרים אבל לאזניו יכול להשמיע והכי איתא בהדיא בירושלמי יכול יהא מגביה קולו בתפלתו כבר פי' בחנה וקולה לא ישמע והדעת נותנת שיותר טוב להשמיע לאזניו כי אז יכול לכוין יותר טוב וכן כתב מיי' דלא יתפלל בלבו אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש ולא ישמיע קולו:

דף טו:

הרא"ש כתב ומניח ידו על סנטרו פרש"י בשעה שהיה מתעטש או מפהק שלא יראה פתיחת פיו והרי"ף גורס לא היה מניח ידו על סנטרו בשעת תפלה משום דנראה כגסי הרוח:

ואם משמיע קולו כשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו מותר כדאיתא בירושלמי רבי יונה כד הוה מצלי בבי כנשתא הוה מצלי בלחישה וכד הוה מצלי בביתיה הוה מצלי בקלא עד דילפין מיניה בני ביתיה צלותא:

כתב הרא"ש ז"ל ומתפלל וכתב בעל ה"ג וחוזר לתפלתו בא להשמיענו שחוזר למקום שפסק:

שאלתות ויראים וה"ג פליגי על זה וסברי דחוזר לראש והרא"ש כתב בשם רש"י דע"י אונס אם שהה חוזר לראש וכן דעת סמ"ג ותוספות ומיימוני הסכים לדעת רבינו אבל דעת הטור הוא דאפי' שהה כדי לגמור כולה אינו חוזר לראש וכן כתב בסי' תכ"ב בדין ההלל ובסי' תר"צ בדין המגילה:

דף טז.

הרא"ש הביא כל הלשון שבעמוד וסיים וז"ל ולמעלה כתבתי אף בתפלה נמי אם שהה בלא אונס אין חוזר לראש ע"כ:

כתב מיי' לא כסה את לבו או שנאנס שאין לו במה שיתכסה הואיל וכסה ערותו והתפלל יצא ולכתחילה לא יעשה כך:

פירוש צואה על בשרו תלוי בגרסאות וצ"ע:

כתב הרא"ש ורב אלפס ורבינו משה גורסין או ידיו מטונפות מבית הכסא מותר ולא נהירא גירסא זו דהיכי שרי ליה רב הונא כיון שהצואה נראה ואי מיירי ביבשה אפ"ה אסור דאמרינן צואה כחרס אסורה:

לשון ריא"ז

מי שהיתה צואה על בשרו או ידו מונחת לבית הכסא מותר לקרוא ק"ש שהרי הצואה מכוסה בבגדיו וידיו הן לפנים ממחיצת בית הכסא וידיו נקיות כמבואר בקונטרס הראיות וכך היא שטת מז"ה עכ"ל:

היתה צואה על בשרו המכוסה בבגדיו או שהכניס ידיו לבית הכסא דרך חור ואינו מריח ריח רע ר"ח פסק כרב חסדא וכן דעת הרא"ש ז"ל וי"מ דרב הונא לא שרי בצואה על בשרו אלא במקום שהיא מתכסת מאליה בלא מלבושין כגון בין אצילי ידיו וכיוצא בו. טור:

כתב הרא"ש ופסק ר"ח כרב חסדא דאמר אע"ג דר' חסדא תלמידו דרב הונא אזלינן לחומרא ורב אלפס ז"ל כתב דקי"ל כרב הונא והביא כל הלשון שבעמוד ובסוף כתב וכן מסתבר ע"כ:

דף טז:

וכן כתבו מיי' וטור דאין מחיצה והפסקה ושינוי רשות מועיל כלום היכא שמגיע לו הריח ודלא כרבני צרפת:

לשון ריא"ז

היה עומד על גבי מקום שהוא גבוה עשרה טפחים או נמוך עשרה הרי זה עומד בצדו וקורא אע"פ שרואה אותו כנגדו במבואר בקונט' הראיות עכ"ל וכן כתב הטור:

כתב הרא"ש ז"ל ולפי זה נראה דאם צואה לפני הפתח מותר לקרוא בבית אפילו רואה אותה אפי' בתוך ד' אמות אם אין הריח מגיע אליו רשות אחרת היא דפתח כנעול דמי והוה ליה כצואה בעששית ומותר ע"כ:

אפילו אם הוא סותרן שאינו מריח צריך להרחיק עד מקום שיכלה הריח למי שמריח ומלפניו צריך להרחיק מלא עיניו אפי' בלילה שאינו רואה אותה צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראותה ביום:

מיי' פליג על זה וכתב דאינו צריך להרחיק רק מן הצואה עצמה ארבע אמות אם פסק הרית כשיעור זה ולא משערינן ד' אמות ממקום הפסקת הריח רע שיש לו עיקר וסמ"ג וטור פסקו כרבינו:

כתב הרא"ש פי' רש"י לית הלכתא כי הך מתניתא דלעיל דאסרה צואת חזירים באין בהם עורות משמע אבל בצואת תרנגולים לא איירי ולא פליג אמתניתין דלעיל ומיהו נראה מדהזכירה זו הברייתא צואת אדם הוא דאסירא בכל ענין כלבים וחזירים דווקא במקום שיש בהם עורות וצואת תרנגולים ושאר בהמות לא הזכיר משמע שאין בהם איסור כלל ואפי' את"ל לאסור צואת תרנגולין דווקא בלול שבהם שיש בו סרחון אבל הגדלים בבית ואין שם אלא מעט אין לאסור עכ"ל:

צואת חמור הרכה לאחר שבא מן הדרך וצואת חתול ונמייה ונבלה מסרחת דינם כצואת אדם להרחיק מלפניו מלא עיניו ולאחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח וכתב הרב יחיאל ז"ל ההולך בדרך יכול להתפלל אע"פ שרואה צואה כנגדו אם אין הריח בא לו ולא חיישינן למיעוט לתלותה בהחמור ובסמוך לעיר י"א שיש לחוש לפי שרוב הבהמות המצויות שם הם חמורים צואת תרנגולים ההולכין בבית דינן כשאר צואת חיה אבל

בלול שלהן שיש בו סרחון הוא מאוס דינו כצואת אדם לפניו מלא עיניו ולאחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שבין אם היה מסופק אם יש בו צואה אם לאו בין אם היה ספק צואת אדם ספק צואת כלבים הרי זה ספק ומותר בבית ואסור באשפה כמבואר בקונטרס הראיות: מיי' וסמ"ג פליגי על זה ופסקו דכל שרישומן ניכר אסורין אפי' אינם טופחין והרא"ש ז"ל פסק כרבינו וכתב דאפילו טופחים אם אינן טופחים ע"מ להטפיח מותרים:

לשון ריא"ז

מי רגלים אסורים כל זמן שמטפיחין אבל אם אינן מטפיחין אע"פ שרישומן ניכר מותר לקרוא כנגדן כמבואר בקונט' הראיות:

ופסק הטור שצריך שתהיה יבישה עד שבגלילה תהיה נפרכת:

לשון ריא"ז

הצואה אסורה אע"פ שהיא יבישה כחרס כל זמן שגוללה ואינה נפרכת כמבואר בקונט' הראיות אבל אם נפרכת מרוב היובש מותרת:

רש"י פליג על זה וס"ל דכל שעומד עד צוארו במים אפי' לבו רואה את הערוה מותר. וכל הפוסקים פסקו כרבינו:

לשון ריא"ז

ולא אמרו כן אלא לותיקין שהיו חרדין לעשות מצוה מן המובחר וקורין ק"ש סמוך להנץ החמה וסומכין גאולה לתפלה ומתפללין אחר הנץ מיד אבל שאר כל אדם קורין אחר הנץ עד שלש שעות כמו שביארנו ומתפללין אחר קריאתה כדי לסמוך גאולה לתפלה: כתב הרא"ש וה"ה לכל האיברים הנוגעים בערוה אסורין והא דנקט עקבו משום דקאמר רואה את הערוה אע"פ שהוא כנגדו ורואה מותר ע"כ:

דף יז.

כתב הרא"ש ירושלמי ר' זירא ור' אבא יתבין וחזיין צואה ר' אבא רקיק עליה א"ר זירא כמן ימא לטגנא כלומר אין בטול הרוק מועיל אלא לשעה מועטת כמהלך מן הים לטגנא שהוא דבר מועט ואח"כ הרוק מתיבש וחוזרת הצואה למקומה ע"כ:

כתב הרא"ש הלכך המל את הגר צריך לכסות ערותו בשעת הברכה ויש שנוהגים ג"כ כשמלין את הקטן וי"א דאין צריך והסכים כרבינו יונה:

כתב הרא"ש ורבינו משה ז"ל כתב רביעית למי רגלים של פעם אחת ואם יותר צריך להוסיף לפי השיעור:

לשון ריא"ז

היו מי רגלים מונחין בכלי נקי שאינו מיוחד להן אם נתן לתוכן רביעית לוג מים מותר לקרות ק"ש כנגדן בין שהיו בכלי גדול בין שהיו בכלי קטן ואפילו אם היו מי רגלים רביעית צריכין ד' רביעית מים לבטלן בין שהיו מי רגלים בכלי ונתן עליהן מים בין שהיו המים בכלי ונפל עליהן מי רגלים אם היו מי רגלים פחות מרביעית נראה בעיני שצריכין מים כנגדן לבטלן כמבואר בקונטרס הראיות:

כתב הרא"ש ואע"פ שאין בהם כלום ואפי' הטיל בהם רביעית מים לא מהני כיון דמיוחדים לכך הוה ליה כבית הכסא ואפי' אין בהם ריח רע ומיהו בכולי תלמודא שמזכיר גרף ועביט מיירי בשל חרס ויש להסתפק אם ה"ה הכי בעביט של עץ ושל זכוכית ומסתבר דבעץ אסור מפני שהוא מובלע בתוכו ומלא זוהמא אבל בשל זכוכית מותר ע"כ:

הרי"ץ גיאות פליג על זה וכתב דכל הבית חשיב כולו ד' אמות ורב האי פסק כבעמוד:

לשון ריא"ז

היתה המטה גבוהה י' טפחים הרי היא חולקת רשות לעצמה והגרף והעביט העומדים תחתיה אינן כמכוסים ואסור לקרוא כנגדן היתה גבוהה מג' ועד עשרה הרי זה ספק בתלמוד אם הם כמכוסים תחתיה אם לאו וספיקו להחמיר. היו מונחין אחרי המטה הרי המטה חוצצת בינו לבינם ומותר לו לקרוא כנגדן וכך היא שטת רבינו חננאל והוא שלא היה תחת המטה או תחת מחיצותיה חלל ג' טפחים ונראה בעיני שצריכה שתהיה המטה גבוהה י' טפחים שתהא ראויה לחוץ כמבואר בקונט' הראיות:

בגמרא א"ר יוסי בעא מיניה מרב הונא מטה פחות מג' כלבוד דמי ד' ה' ו' ז' ח' ט' מאי א"ל לא ידענא כתב הרא"ש רב אלפס לא הביא זאת הבעיא כלל ונראה משום דמפרש לה דאדרשב"ג קאי ואיהו סבר דהלכה כת"ק עכ"ל:

דף יז:

מיי' וסמ"ג כתבו דהכא מועיל כלי בתוך כלי כמו מחיצה והרא"ש ורבינו יונה כתבו דאינו מועיל לס"ת רק מחיצה ומיהו בכל ספרי הקדש אפילו בחומשים סגי כלי בתוך כלי:

לשון ריא"ז

הניחן בתוך טליתו והניח טליתו בתוך תיבה של ספרים הרי הוא ככלי בתוך כלי שהרי הטלית אינו כליין וס"ת שאינו ראוי להניחו כלי בתוך כלי עושה לו מחיצה עשרה ואם יש לו בית אחר צריך להניחן בבית אחר:

הני בתי כסאות דפרסאי וכו' פירש רש"י שהן בחפירה ופיהן ברחוק ארבע אמות מן הגומא והרעי מתגלגל ונופל למרחוק ומיירי שאין בהן ריח רע וכתב ר"י דבתי כסאות שלנו אע"פ שהן סתומין רגילין להשתין בהן ואין ראוי לקרות בהן:

בתי כסאות של פרסיים אע"פ שיש בהן צואה הרי הן כסתומין לפי שהן עשויין במדרון והצואה מתגלגלת למרחוק ופיותיהן נקיים ואין בהם שום ריח:

ורחום וכל הכנויין כתב מיימוני שמותר לאומרן בבית הכסא והראב"ד כתב דאין לומר רחום:

ול"ד דכל היכא דלא אמר רבינו דאותו תיקו לחומרא דהוא לקולא וצ"ע דמיי' וטור פסקו לחומרא והראב"ד לקולא ונראה דפליגי דלדברי מיי' והרא"ש דוקא נגד בית הכסא חדש מותר לקרות אבל תוכו אסור ולדברי רבינו והראב"ד ורבינו יונה כשהוא חדש אפי' הזמינו מותר לקרות ולהתפלל אף בתוכו:

הרא"ש הביא לשון זה וכתב ז"ל ולא כתב כאן דעבדינן לחומרא כדכתב בבעיא דלעיל דדבוקה לו בסנדלו משום דהתם הוה ליה ספיקא דמילתא דאורייתא אבל הכא ה"ל תיקו ומלתא דרבנן דלא אסרה תורה אלא בבית הכסא ישן עצמו אבל בהכ"ס חדש שאין בו צואה אינו אסור אלא מדרבנן מדבעיא ליה בהזמנה בעלמא אי חיישינן לבזיון אי לא ולא אפשטא ועבדינן לקולא מיהו נראה מדקאמר רב חסדא לעיל מתפלל אדם כנגד בהכ"ס דלית בי' צוא' מוקי לה בחדתי משמע דבתוכו אסור עכ"ל:

דף יח.

כתב הרא"ש ז"ל ותחלת זמנה יראה משעלה ברק השחר והאיר פני המזרח מידי דהוה אתמיד השחר אע"ג דעיקר מצותה עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש ונ"מ אם התפלל בזו השעה יצא דתנא לא חש לפרשו דמלתא דפשיטא היא כיון דזמן המאוחר שלה הוא בזמן התמיד ה"ה לכל זמן המוקדם עד כאן לשונו:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם לא התפלל תפלת השחר עד ארבע שעות מתפלל והולך עד חצות ויש לו שכר תפלה אבל אין לו שכר תפלה בזמנה הואיל והתפלל אחר ד' כמבואר בקונטרס

הראיות עבר חצות ולא התפלל אינו מתפלל עוד תפלת השחר שכבר הגיע זמן תפלת המנחה ואין לה תשלומין הואיל ובמזיד בטלה:

טעה בשתים אינו משלי' אלא האחרונה. מיימוני סמ"ג וטור דלא כה"ג:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם טעה ולא התפלל שחרית ולא נזכר עד הערב אינו מתפלל ערבית שתים שאין תשלומין לתפלת שחרית אלא במנחה שהיא תפלה שלפניה אבל אחר תפלה שלפניה אין לה תשלומין וכן תפלת המנתה וכן תפלת ערבית אין לה תשלומין אלא בתפלה שלפניה כמבואר בקונט' הראיות:

כתב הרא"ש וא"ת אמאי צריך להתפלל שחרית שתים היכא דלא התפלל ערבית הא קי"ל דתפלת ערבית רשות והלכתא כרב באיסורי וכן קשה לקמן בשלהי פרקין הא דקאמ' טעה ולא הזכיר של ר"ח בלילה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין את החודש בלילה הא לאו הכי מחזירין אותו ואמאי הא תפלת ערבית רשות וי"ל דנהי דהיא רשות אין לבטלה אלא מפני צורך שעה כגון מפני מצוה עוברת ושרי המייניה דלא מטרחינן ליה בפ"ק דשבת וכן עלה על מטתו בירושל' דאין מטריחין אותו לירד תדע שהרי יעקב אבינו תקנה ואסמכוה אהקטרת איברים ופדרים שמצותן כל הלילה וכמו דאינהו לא מעכבי כפרה ואית בהו מצוה איהי נמי מצוה בעלמא יש בה ואין לבטלה אלא מפני צור' שעה עכ"ל:

באשר"י פי' רשב"ם אבל לא מיבעיא ליה טעה ולא התפלל מוסף מהו שיתפלל ערבית שתים דמלתא דפשיטא היא דאינו חוזר ומתפלל כיון שעבר זמן המוסף כיון שמזכיר בתפלה את קרבן המוסף אינו ראוי להתפלל אלא בזמן הקרבת המוסף אבל שאר התפלות אע"פ שנתקנו כנגד הקרבנות מ"מ אינו מזכיר בהם קרבנות ורחמי נינהו והלואי שיתפלל אדם כל היום ע"כ:

שם כתב גאון ז"ל ביטל מעוות שאינו יכול לתקון הוא וליט ליה אלא שכר רחמי דרשות בעלמא הוא אבל שכר מצוה לית ליה משמע דאם רוצה לחזור ולהתפלל שתים לתשלומין שביטל רשאי ושכר תפלת רחמי אית ליה ע"כ:

ודוקא טעה ולא התפלל כלל אבל התפלל במנחה י"ח ברכות ולא הזכיר של שבת מחלוקת בין ר"י ובין חכמי פרווינצ"א וההכרע הוא שיתפלל למעריב תפלה אחרת בתורת נדבה וא"צ לחדש בה דבר דכיון דמתפלל מספק אין לך חידוש גדול מזה וכן אם טעה בתפלת מנחה של ר"ח לדברי הר"י וחכמי פרווינצ"א צריך לחזור ולהתפלל אע"פ

שאינו מרויח במוצאי ר"ח כלום והר"י וסמ"ג כתבו דאינו מתפלל במוצאי ר"ח שתים וכן הדין דפליגי במו"ש כשטעה ולא התפלל של שבת אלא י"ח ברכות:
כתב הרא"ש ז"ל נראה שאם שכח ולא התפלל יעלה ויבא במנחה לא יתפלל במוצאי ר"ח שתים כיון דאין לו להזכיר של ר"ח למה יחזור ויתפלל שמונה עשרה כיון שכבר התפלל אותם ולא דמיא להא דאמרי' הכא שמתפלל במוצאי שבת שתים של חול ויוצא בה בשל שבת דשאני הכא דאף בשבת ראוי לו להתפלל י"ח אלא מפני הטורח תקנו שבע ברכות הלכך כשלא התפלל במנחה ז' יצא באותן י"ח שמתפלל במוצאי שבת דאינון נמי שייכי לשבת עד כאן:

דף יח:

ובערב שבת היו אומרים באותה שעה קידוש על הכוס ובמוצאי שבת מבדילין על הכוס באותה שעה והרוצה לעשו' כדברי זה עושה והרוצה לעשות כדברי זה עושה ונראה בעיני שראוי להזכיר באותה שעה יציאת מצרים שמזכירין בלילות ומפני טורח הציבור היו נוהגין הרבה פעמים לקרוא ק"ש בברכותיה באותה שעה ומתפללין תפלת ערבית כדי לסמוך גאולה לתפלה ובלילה קורא כל אחד ק"ש על מטתו או פרק אחד או שני פרקים כדי לקרוא ק"ש אחר צאת הכוכבים כמו שביארנו למעלה בפרק היה קורא בתורה:
הרא"ש כתב הגאון דמאן דמקדים ומצלי ערבית תו לא מצי לצלויי מנחה אלא עד פלג המנחה כר' יהודה דאם איתא דרבי יהודה ליתא דרבנן ואם איתא דרבנן ליתא דר' יהודה וכן אי צלי תפלת המנחה עד הערב תו לא מצי לאקדומי לתפלת הערב בפלג המנחה דאי אפשר לו לו לעשות פעם כר' יהודה ופעם כרבנן עכ"ל:
נ"ל דמההיא דאיתא בירושלמי פ"ב דר"ה מעובדא דר' חייא בר בא ורב כהנא מוכח דמותר להתפלל אחורי חבירו אף אם הוא גדול ממנו ואם אותו שלפניו מסיים תפלתו קודם שיסיים אותו שלאחריו אין לו לזוז ממקומו עד שיסיים אותו שלאחריו כדי שלא יעבור לפני המתפלל:
כתב הרא"ש פירש"י כמו לשאר אדם ואינו אומר שלום עליך רבי ובירושל' משמע דתלמיד אינו נותן שלום לרבו כלל דגרסינן בירושלמי נהיגי גבייהו דלא שייל זעירא בשלמא דרבה ומקיימי בנפשייהו ראוני נערים ונחבאו מיהו בגמרא דידן אמרינן תוך כדי דבור כדי שאלת תלמיד לרב ע"כ:

אע"פ שכך הלכה אין להתפלל של שבת בע"ש ולא של מוצאי שבת בשבת וכן הבדלה וקידוש ואפי' בימיהם לא היו מתפללין אלא בשביל אונס גדול:

לשון ריא"ז

המתפלל תפלת ערבית של שבת בע"ש מבעוד יום באותה שעה ורביע נאסר בעשיית מלאכה אע"פ שהוא יום גמור לפי שכבר קבל עליו עול השבת ואפילו ליכנס במרחץ אסור אע"פ שאסור מדברי סופרים ואם התפלל בטעות כגון שנתקשרו שמים בעבים וכסבור שהוא לילה והתפלל ערבית ואח"כ זרחה השמש הרי זה מותר בעשיית מלאכה וחוזר ומתפלל תפלת ערבית אח"כ ואם הצבור התפללו בטעות הואיל והתפללו התפללו שטורח להם לצבור לחזור ולהתפלל ואסורין בעשיית מלאכה:

כתב הרא"ש מפלג המנחה ולמעלה ולאחר יציאת הכוכבים היה קורא ק"ש בעונתה ואע"פ שלא היה סומך גאולה לתפלה כיון שהיה מכוין למצוה להוסיף מחול על הקדש לא חייש לסמיכה והיה מדליק את הנר ומקבל עליו שבת מבעו"י והא דאמרי' בפ' במה מדליקין בי הדלקת הנר ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר אין זו הקדמה כיון שהיה מקבל עליו שבת באותה שעה כי יכול לקבל עליו שבת מבעו"י ובלבד מפלג המנחה ולמעלה ע"כ:

דף יט.

התוס' פליגי על פי' תפלת ערבית רשות וסברי דרשות ר"ל מצוה דמצוה על כל אדם להתפלל ערבית וכן נראה דעת רבי' יונה והמרדכי וצ"ע באשר"י כי בפרק תפלת השחר בראשונה נראה דס"ל כתוס' ואח"כ באותו הפרק עצמו וכן בפ"ק דשבת נראה מסכים לדברי רבינו וכן צ"ע בסמ"ג דבתחילה פסק כדברי התוספות ואח"כ כדברי רבינו וה"ג ומיי' פסקו כרבינו:

ואם לא הזכיר בערבית ר"ח דקי"ל דאינו חוזר י"א דוקא בלילה ראשונה אבל בשניה חוזר והתוס' כתבו דאין לחלק והכי כ' הטור:

לשון ריא"ז

טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלת ערבית אין מחזירין אותו בין בחודש מלא בין בחודש חסר לפי שאין מקדשין החדש בלילה אלא ביום:

יש מי שהורה שאין עושים כן בצבור כדי שלא יטעו ומיי' והתוס' כתבו דביום הכפורים צריך ליזהר והטור האריך בזה וכתב מנהג אביו ז"ל שהיה מקדים תפלתו לתפלת הצבור כשהיה רואה שהיו מתאחרים בתפלת שחרית יותר מדאי ולא היה בזה משום מקדים

תפלתו לתפלת צבור כיון שיש לחוש שמא יתאחרו כל כך שיבא זמן מנחה קודם שישלימו תפ"ש:

כתב הרא"ש וא"כ יש ליזהר כשמאחרים בי"ה תפלת שחרית יוצר עד אחר ז' שעות שיש להקדים תפלת המנחה קודם תפלת המוסף ובירושל' דפרקין גרסינן ר' חייא בשם רבי יוחנן תפלת המנחה ותפלת המוסף תפלת המנחה קודמת הוו בעון למימר שאין שהות ביום להתפלל שתיהן אבל אם יש שהות ביום להתפלל שתיהן תפלת המוסף קודמת ר' נתן בר טובי אמר אפי' יש שהות ביום להתפלל שתיהן תפלת המנחה קודמת והתניא הקדים תפלת המנחה לתפלת המוסף יצא בדיעבד אין לכתחילה לא הוא פתר לה בשלא הגיע זמן לתפלה כהא דריב"ל דהוה מפקיד לתלמידיו אי הוה לכון אריסטון ומטא יומא לשית שעי וע"כ לא סליקתין דתיהוין מצלין המנחה עד שלא תשרון משמע שכך אמר להם דבשעת מנחה קטנה שהוא עיקר זמן המנחה אז יש להקדים תפלת המנחה קודם תפלת המוסף אבל מנחה גדולה דז' שעות אין לחוש ומיהו תלמודא דידן לא סבר הכי דאפי' בשעה ז' פסקינן כרבנן שצריך להקדים תפלת המנחה וי"א דהא דקאמר היו לפניו שתי תפלות מתפלל של מנחה תחלה היינו דוקא שצריך [עת'] להתפלל שתיהם כי ההיא דירושל' מי שרוצה ליכנס לסעודה גדולה וא"א לו להתחיל עד שיתפלל הלכך כיון שצריך להתפלל שתיהן תפלת המנחה קודם שהיא תדירה וגם עיקר זמנה אבל אם אינו צריך להתפלל תפלת המנחה יכול להקדי' תפל' המוספין ולאחר תפלת המנחה עד סמוך לדמדומי חמ' עכ"ל:

כתב הרא"ש ז"ל ולא כריב"ל דאמר כיון שהגיע זמן המנחה אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה ואפילו התחיל בהיתר צריך להפסיק כדמוכח פ"ק דשבת וכן משמע לישנא דאסור לטעום כלום ואין הלכה כן ומותר לאכול כשיגיע זמן המנחה וכן פסק ר"ת פ"ק דשבת דמוקי מתני' דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה ולא לאכול סעודה גדולה ובמנחה גדולה אבל סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה מותר להתחיל וכן נמי סמוך למנחה קטנה דלא חיישינן לאמשוכי כלל בסעודה קטנה דבשל סופרים הלך אחר המיקל וסתמא דתלמודא קאמר התם הא לישנא קמא ולישנא בתרא רב אחא בר יעקב קאמר לה ואף על גב דהאי דמשני תלמודא בלישנא קמא אליבא דריב"ל משני ולא קי"ל כוותיה משמע הא אליבא דידן אין אנו צריכין להעמיד דמשנה במנחה גדולה מ"מ כיון דאוקמי הכי ולא קמשני מידי אליבא דידן ש"מ דהלכתא הכי ורב אלפס כתב כלישנא בתרא לחומרא אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה אסור עכ"ל:

דף יט:

והטור כתב דאף ברכת תחיית המתים וברכת בונה ירושלים אם דילג אותן מסלקין אותו והביא ראיה מן הירושלמי וצ"ע על דברי הטור שכתב וז"ל ואני אומר מין הוא ע"כ אהיכא קאי דאי אברכת תחיית המתים קאי ופליג על הירושל' א"כ כיון שאמר תחיית המתים איתברר לן דלאו מין הוא וכי דילג תו ברכת המינים היה לנו לומר דאין לסלקו דהא תרווייהו משום חד טעמא הוא דמסלקי' ליה ואי אברכת בונה ירושלים קאי דקאמר ירושלמי דאינו מאמין בביאת משיח וקאמר איהו דהוי מין אכתי למה מסלקינן אותו הרי כבר אמר ברכת המינים ואתברר לן דלאו מין הוא ובספר פירושי' ומחלוקות הארכתי בזה בס"ד:

לשון ריא"ז

וצריך להתפלל מעומד ולא כשהוא מהלך ברגליו וכשמגיע לישוב אין צריך לחזור ולהתפלל ואין מתפלל הביננו בעיר אלא כשיוצא לדרך או בשעת הדחק כדברי הגאונים שכל השנה כולה מתפלל אדם הביננו כשהוא יוצא לדרך או בשעת הדחק חוץ מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים ואין יכול לכוללה באמצע ברכה שמא יטעה אבל במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים מתפלל הביננו אע"פ שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת הואיל ותחלת ברכה היא יכול לכוללה ולומר הביננו ה' אלהינו בין קודש לחול לדעת את דרכיך כמבואר בקונטרס הראיות:

כ' הרא"ש בשם בה"ג שאם שכח אדם יעלה ויבא או כל דבר שצריך לחזור ולהתפלל יכוין דעתו וישמע מפי ש"ץ כל י"ח ברכות מראש עד סוף ויצא י"ח כדאמרינן בשלהי ר"ה כשם שהוא מוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי אע"ג דאמרי' התם דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדות אריסי דאניסי וטרידי אבל דעיר לא היינו היכא דלא התפלל כלל אבל היכא שכבר התפלל מוציא את הבקי וכן פירש בשאלתות דרב אחאי ע"כ:

רבני צרפת פליגי על זה ואמרי דאם סיים ברכת תחיית המתים יכול להזכיר גבורות גשמים בשומע תפלה ומיימוני ותוספות וסמג והרא"ש והטור כתבו כדברי רבינו ואם נזכר קודם שסיים ברכת תחיית המתים הרא"ש כתב שאומרה במקום שנזכר באותה ברכה וראבי"ה כתב שחוזר למשיב הרוח וכו'. ועוד כתב דאפי' סיים הברכה אם נזכר קודם שהתחיל ברכה האחרת שיתחיל בנתים משיב הרוח וכו' וה"ה בברכת מברך השנים ובברכת שאלת גשמים התוס' והרא"ש כתבו דאם הזכיר טל ולא מטר מחזירין אותו ורבני צרפת כתבו דכי היכי דגבי הזכרת גשמים אם הזכיר טל סגי הכי נמי גבי שאלת מטר אם הזכיר טל סגי ואם לא נזכר עד לאחר שומע תפלה אבל לא עקר רגליו

מיימוני וסמ"ג והרא"ש כתבו שחוזר לברכת השנים ור"ח ורבני צרפת כתבו לשומע תפלה:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם טעה ולא הזכיר גבורת גשמים בתחיית המתים אם לא נזכר עד שהשלים הברכה חוזר לראש ואם נזכר בתוך הברכה חוזר לאותה ברכה שהרי אם רצה לחזור יכול לחזור במקום שנזכר כמבואר בקונטרס הראיות:

דף כ.

עיין באשר"י פרק תפלת השחר סי' יד שהאריך בזה:

ואם לא הזכיר הבדלה בחונן הדעת מיי' כתב שאם נזכר קודם שומע תפלה מבדיל בש"ת ואם לא נזכר עד אחר ש"ת אינו חוזר ור"י כתב דאם סיים ברכת אתה חונן אפילו לא פתח בברכה שלאחריה אינו חוזר ואי חוזר הוי ברכה לבטלה ורבינו אלחנן כתב דאם לא פתח בברכה שלאחריה חוזר לראש אותה ברכה והמרדכי כתב דא"צ לחזור לראש הברכה אלא יאמר אתה הבדלת וכו' בא"י חונן הדעת ור"ת כתב דאפי' התחיל בברכה שלאחריה חוזר אם ירצה וכן עשה הוא מעשה בעצמו ולראבי"ה אם לא התחיל בברכה שלאחריה אומר שם אתה הבדלת ואם עקר רגליו כיון דשוותיה עליה חובה חוזר לראש וסמ"ג מסכים לדעת ר"י וכן הטור והרא"ש כתב דודאי אם נזכר באמצע התפלה אינו חוזר אבל עקר רגליו אם רוצה לחזור הרשות בידו דלא גרע מתפלת נדבה וכל האי פלוגתא שייך בעננו ועל הנסים וזכרנו ובכל דבר דלא חייבו חכמים להחזיר:

כתב הרא"ש בשם בעל ה"ג כיון שתלוי הדבר בכוס היכא שאין לו כוס צריך לחזור ולהתפלל וה"ר יונה ז"ל היה אומר אף אם לא היה לו כוס מזומן בלילה אם יודע שימצא כוס למחר א"צ לחזור ולהתפלל ע"כ:

ואם לא הזכיר יעלה ויבא בעבודה ונזכר קודם שעקר רגליו מיי' וסמ"ג ואשר"י ומרדכי והטור כתבו כדברי רבינו ורב עמרם פליג ואמר דהכל תלוי בעקירת רגליו דאם לא עקר רגליו אפילו אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה:

כתב הרא"ש נראה דכל אותן שאין מחזירין כגון על הנסים דחנוכה ופורים ויעלה ויבא דר"ח ועננו וכיוצא בהן כיון דסיים אותה ברכה אע"פ שלא פתח בברכ' שלאחריה אינו חוזר ואם חוזר הוי ברכה לבטלה וה"ר אלחנן ז"ל היה ר"ל כל זמן שלא פתח בברכה של אחריה חוזר והביא ראיה מהא דאמרינן לקמן בפ' שלשה שאכלו לגבי יעלה ויבא דבהמ"ז שאם לא פתח בהטוב והמטיב תקנו ברכה חדשה אע"פ שאם פתח בהטוב

והמטיב אין מחזירין אם כן הכא נמי אע"פ שכשפתח בברכה אין מחזירין אותו כל זמן שלא פתח יחזור לראש לאותה ברכה עצמה כמו שתקנו שם ברכה חדשה ולאו ראיה היא דשאני התם שכבר סיים בהמ"ז דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ואין שם הפסק באמצע הברכה אבל הכא אם יחזירוהו לאותה ברכה בדבר שאין צריך לחזור הוי הפסק באמצע תפלתו וה"ר יונה ז"ל הביא ראיה דאין לחזור מהא דאמר טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה משמע דמיד שסיים ברכת עבודה דייניגן לה בטעות ולכך אמר בלשון חוזר אע"פ שלא התחיל עדיין ברכה אחרת ורבי יצחק ז"ל ראה לר"ת ז"ל שחזר לאחר מודים בדבר שאם לא אמר אין מחזירין אותו ולא מסתבר כלל דהיכא שאם עקר רגליו אינו חוזר לראש גם אם סיים הברכה אינו חוזר לעבודה ואפשר שהוא היה מפרש אין מחזירין אותו אינו חייב לחזור ואם רצה יחזור מיהו גם זה יתכן אם סיים תפלתו שיכול לחזור לראש דלא גרע מתפלת נדבה אבל באמצע התפלה כיון דאינו מחויב לחזור נ"ל דהוי הפסק אם הוא חוזר עכ"ל:

ופסק הטור דיכול לאומרה כל שלא הגיע סמוך לעיר פרסה וי"א דכיון שלא התפלל עד פרסה לאחר שהחזיק בדרך דתו לא מצי להתפלל אותה וה"ג כתבו דיכול להתפלל גם אח"כ אם יש לו דרך למרחוק וכן כתבו סמ"ג וטור ומרדכי ומן התימה על מיימון שהשמיט דין תפלת הדרך מפסקיו:

דף כ:

סמ"ג ואשר"י וטור ומרדכי פסקו כרבינו דיתפלל מעומד ונלע"ד דכיון דקי"ל דרכוב כמהלך דמי א"כ הרוכב על הבהמה צריך להעמיד' עד שיתפלל תפלת הדרך ורבני צרפת כתבו דיכול להתפלל אף מהלך. ורבינו יונה כתב דיש להסתפק כשהוא רוכב אם צריך לירד ולהתפלל או לאו ויש תימה וקושיא על דבריו וכתבתי בהלכות פשוטים ומחלוקות בס"ד. ומיימוני מתיר להתפלל אותה לעולם כשהוא דחוק וטרוד ואינו מחלק בין מהלך בדרך בין יושב בבית וכן הרא"ש והטור ודברי רבינו מוכיחין דלא שרי אלא אם כן הולך בדרך וכן סמ"ג ומרדכי:

הר"ר יוסף פליג על זה וכתב דדוקא במקום סכנה לא ירד מן החמור אבל שלא במקום סכנה ירד ויתפלל וכל הפוסקים כתבו כרבינו ואם צריך לעכב הבהמה וכן המהלך ברגליו אם צריך להתעכב עד שיתפלל הרא"ש ומרדכי והטור כתבו דאין צריך להתעכב אלא יתפלל מהלך בין שהוא על הבהמה בין שהוא על רגליו ודלא כרבינו יונה:

לשון ריא"ז

הרוכב על הבהמה נראה בעיני שיש לו להחזיר בהמתו או מחזיר עצמו לאחוריו על גבי בהמתו כדרך שהיה נוהג אם בא להפטר מלפני המלך:

לשון ריא"ז

ויש מגדולי החכמים שהיו מתפללים לכל רוח שלא היה יודע לכוין כנגד ארץ ישראל חוץ מרוח מזרחי שהיה נזהר מלהתפלל כנגדו לפי שהכותים מתפללין באותו הרוח כמו שמבואר בפ' לא יחפור ונראה בעיני שלזה נתכוונו קדמונים שאין מתפללין בכנסיות במקום שהוא כנגד זריחת השמש ממש ובכנסיות שלנו מקום תפלה מכוון כנגד אמצע היום ואף הוא כנגד ארץ ישראל כמבואר בקונטרס הראיות:

כתב הרא"ש וכהך שמעתתא קי"ל ודלא כשמעתתא דב"ב פרק לא יחפור דפליגי תנאי ואמוראי התם אם שכינה במזרח או במערב והתם נמי מסיק כשמעתתא דהכא אמר ליה רב חביבא לרב אשי אתון דקיימיתון בצפונא דא"י אדרומו ומה שאנו מכוונין האידנא למזרח מפני שאנו במערבה של א"י עכ"ל:

כתב הרא"ש מכאן משמע דמי שלא כוון דעתו לכל הפחות באבות שצריך לחזור ולהתפלל עכ"ל:

דף כא.

שיערו בירושלמי כדי הילוך ארבע אמות סמג:

מיי' והרא"ש והטור כתבו כרבינו דדוקא בשחרית אין ש"ץ חוזר אבל במוסף אף ש"צ חוזר וה"ג כתב שכן משמע בגמרא דאף בתפלת המוסף אינו חוזר:

ובפירוש בצבור פליגי רש"י עם כל הפוסקים לרש"י כל שהוא בצבור ל"ש ש"צ ל"ש יחיד אינו חוזר אבל הפוסקים ס"ל דוקא ש"צ אינו חוזר אבל יחיד אפילו כשהוא בצבור חוזר וי"א דה"ה אף בשבת והטור סימן קפ"ו הביא כל הדעות עש"ב:

לשון ריא"ז

ויחיד המתפלל עם הצבור אין מחזירין אותו על טעותו מפני ששומע התפלה מפי ש"ץ כמבואר בקונט' הראיות וכן ביאר מז"ה:

כתב הרא"ש ולא סמכינן על מה שהזכיר בשחרית ודוקא אתפלה שעדיין לפניו סמכינן ולא על התפלה שהזכיר בה כבר ולא סמכינן נמי על מה שיכול לומר במנחה כי דוקא בשחרית ומוסף שרגילין להתפלל כאחד הוא דסמכינן מתפלה לתפלה אבל לא מתפלת המוסף לתפלת המנחה ע"כ:

ואם לא הזכיר ר"ח ערבית קי"ל דאינו חוזר י"א דוקא בלילה הראשונה אבל בשניה חוזר והתוס' כתבו דאין לחלק והכי כתב הטור:
והני ששה עשר יום מונין מיום המולד לא מיום קביעות החדש וע"ש פי' ברכת הלבנה והמנהג בברכת הלבנה על פי מסכת סופרים ברקוד לפניה ובתוספת דברים בטור:
הנוסח במסכת סופרים כך הוא ואין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובכלים נאים בפ"כ וכן גירסת הטור:

דף כא:

מיי' כתב דלא נאסרו רק לחתנים ולכלות וכשהן של גדיל אבל לשאר כל אדם או אם הן של כסף לא והטור תמה עליו והאריך לבאר דעת המפרשים וכן סמג. עש"ב:

לשון ריא"ז

וכן גזרו שלא לעשות לחתנים עטרות שהיו רגילין לעשות מאבן ומלח הדומה לבדולת ומציירין אותן בגפרית אבל עושין להן של מיני עשבים ולא גזרו על עטרות חתנים אלא לאנשים ולא לנשים כמו שמבואר בגיטין בפ"ק:
רש"י ומיימוני פסקו דדוקא בבית המשתה על היין הזמר אסור אבל אם אינו על היין שרי ובתוספות מסכימין לדברי רבינו מיהו הטור כתב בשם מיימון ואפי' שלא בבתי משתאות נמי אסור לא שנא לשון עברי ל"ש לשון ערבי איזה לשון שיהיה הכל אסור אם לא לשבח הבורא ית' ויתעלה. טור. עש"ב:

לשון ריא"ז

הנגינות שמנגנין בשעה שבני אדם מושכין משאוי או בשעה שמנהיגין השוורי' לתרישה מותרין שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל הנגינות שמנגנין האורגין או שאר האומנין באומנותן אסורין שאינן אלא לשמח לבבם ודבר זה אסור בכל עת ואפילו הזמר שמזמרים בפה בלא כלי זמר אסור שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים כמו שמבואר בפ"ק דגיטין שהוא נמשך אחר החסרונות ואחר המדות הרעות בעת שבאו הגייסות של רומיים על ישראל והכניעו אותם בסוף בית שני גזרו שלא לנגן בכלי זמר שהן כעין תופים וכנורות ואפילו לנגן בהם לתינוקות אסור:

דף כב.

אלא מתוך הלכה פסוקה שאין אדם נטרד בה או מתוך שמחה כגון דברי תנחומין של תורה כגון גאולת מצרים או תהלה לדוד ומקראות המסודרות בתפלת ערבית כי לא יטוש ה' את עמו וכיוצא בהן כמו שביאר המור"ה:

דף כב:

ויעיר הכוונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכונתו זכה בתפלתו ויחשוב כי אילו היה מדבר לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ולמחר בקבר היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שצריך לכוין אף מחשבתו כי לפניו המחשבה כדבור כי כל המחשבות הוא חוקר וכן היו עושין חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדין ומכוונין בתפלתן עד שהיו מגיעין להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה ואם תבא לו מחשבה אחרת בתוך התפלה ישתוק עד שתתבטל המחשבה ולא יתפלל לא במקום שיש בו דבר שמבטל כוונתו ולא בשעה שמבטלת כוונתו:
כתב הרא"ש וא"ת הא אמרינן לקמן בסוף פרקין אם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה ואין לומר דהכא איירי בתחנונים שהוא אומר אחר תפלתו ולא בי"ח ברכות דמשמע דמיירי דומיא שהיה מתפלל עם הצבור וי"ל דודאי בסוף כל ברכה וברכה אין לשחות אלא באמצע מותר לשחות וכשהיה מגיע לסוף הברכה היה זוקף ולכך יש נוהגין בראש השנה ויוה"כ כשמתפללים זכרנו ובכן תן פחדך ששוחים וכשמגיעים לסוף הברכה זוקפים שאין לשחות בסוף הברכה אלא היכא דתיקנוה והעיקר נ"ל דמיירי בתחנונים שהיה אומר אחר י"ח ברכות דאי בתוך י"ח היכי קאמר אדם מליחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת והלא אסור לצאת ממקומו עד שיגמור את תפלתו עכ"ל:

דף כג.

וצרכי רבים נשאלים בג' ראשונות ואחרונות ועל כן נהגו לומר קרוב"ץ בג' ראשונות וגם אומר יעלה ויבא בג' אחרונות אלמא צרכי רבים שרי. וכתב הטור בשם הרמ"ה דהקורא פסוק ככתבו בזמן שמכוין לקרות אינו רשאי לשנותו מיחיד לרבים או איפכא אבל פסוק של תפלה שאין כוונת הצבור לקרותו אלא להתחנן הרי הן כשאר התפלה ורשאין לשנותו לפי צורך השעה והר"י כתב דוקא כשקורא כל המזמור או כל הענין כסדר אז

אין לשנות אבל כשמתפלל ואומר פסוקים הנה והנה יכול לשנות מיחיד לרבים ומרבים ליחיד וכן כתב הרא"ש ז"ל:

לשון ריא"ז

לפי שמשבח להקב"ה באלפא ביתא ומזכיר בה גם כן פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון שמעתי טעם בדבר שלכל התהלה יש ווין באמצע המקראות חוץ משנים שאין בהן ווין ואלו הן חנון ורחום ה' ארך אפים וגדל חסד ולא אמר וארך אפים קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ולא אמר ולכל אשר יקראוהו סי' נתן לך לדרוש חק אל ח' שבחנון וק' שבקרוב א' שבארך ל' שלכל לומר לך חק אל לאמרו בכל יום וכדי שלא ימנע אדם מלאומרו תקנו שיאמרו אותו ג' פעמים ביום דא"א דלא לאמרו זימנא חדא. תוספת ריב"ם:

הרא"ש. כתב רב עמרם שאם נכנס אדם לבהכנ"ס ורואה שאם יאמר כל אלו הפסוקים שלא יוכל להשלים ולהתפלל תפלתו עם הצבור שיאמר ברוך שאמר ומזמור של תהלה לדוד דאמרינן בפ"ק כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח שהוא בן העוה"ב ואגב אותו מזמור תקנו לומר עד סיום תהלים הלכך טוב שידלג כדי שיקרא ק"ש ויתפלל עם הצבור וכתבו בשם הר"י ז"ל שאמר בשם רבותיו ז"ל שאם נכנס בשעה שש"ץ מתחיל יוצר ואין לו שהות לומר אפי' מזמור תהלה לדוד טוב הוא שיקרא ק"ש בברכותיה ויתפלל עם הצבור ואחר כך יקרא פסוקי דזמרה עם הברכות שלפניה ושלאחריה לפי שהתפלה רצויה ומקובלת עם הצבור עכ"ל:

וכן יש בירושלמי הסח בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזרין אותו ממערכי המלחמה מיהו לא עדיף מק"ש וברכותיה הלכך בין המזמורים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע המזמור שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד. טור:

לשון ריא"ז

ואומר רבינו יצחק לפיכך אין ראוי לו לאדם לדבר דברים בטלים משעה שמתחיל ברוך שאמר עד שמסיים תפלת י"ח ואינו אומר דברי בקשה אחר אמת ויציב אבל אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר וידוי של יום הכפורים אומר. תוספתא הפורס על שמע בבית הכנסת הוא פותח תחלה בצבור והצבור אומרים כמו שמבואר במסכת סוטה בפרק כשם שהמים:

מיימוני כתב דתפלת ר"ח הויא בכלל תפלות שצריך סידור קודם לכן והטור כתב כדברי רבינו:

דוקא יושב אבל עומד לא ויושב נמי דוקא שבא לישב אצלו אבל ישב מעיקרא לא וכתבו הגאונים דוקא כשיושב בטל אבל אם עוסק בק"ש וברכותיה שפיר דמי ואם עוסק בתלמוד תורה אינו מועיל כמו עוסק בק"ש וברכותיה וצריך לקום:

כתב הרא"ש בין מלפניו בין מלאחריו בין מהצדדין צריך להרחיק ד' אמות עמכה בזה זה בגימטריא תריסר היינו ד' אמות לכל רוח ע"כ:

ומ"מ לכתחלה לא יתפלל אפילו אם שתה כדי רביעית עד שיסיר יינו ודרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין היין והני מילי כששתה רביעית אבל שתה יותר כל שכן ששינה משכרתו ודרך טורדתו פירש בה"ג הני מילי במהלך ברגליו אבל רכוב ודאי דרך מפיגה היין. יין ושכ"ר א"ל תש"ת ראשי תיבות ואם שתה כדי רביעית אסור להתפלל תשת תפלת שכור תועבה:

כתב הרא"ש ירושלמי בפ"ק דברכות ר' זירא בעי קומי ר' יוסי שכור מהו לברך א"ל ואכלת ושבעת וברכת ואפילו מדומדם פי' שאפי' כל כך שתוי שאינו יכול לדבר כראוי דהכי משמע ושבעת וברכת ע"כ:

כתב הרא"ש ירושלמי היה עומד ומתפלל בסרטיא ופלטיא הרי זה מעביר מפני החמור ומפני הקרון ובלבד שלא יפסיק את תפלתו משמע היכא שיכול להנצל כשיתרחק לצד אחר אין לו להפסיק ולדבר אבל למלכי נכרים צריך לפסוק כדי להשיב להם שלום ואם מתחלה היה יכול להתרחק לצד אחר וינצל בזה יתרחק כדי שלא יצטרך להפסיק בדיבור:

וכשפוסק בג' ראשונות חוזר לראש באחרונות חוזר לרצה באמצעיות חוזר לראש הברכה שפסק בה. טור:

דף כג:

לשון ריא"ז

לפי שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות שלא צוה הקב"ה לחוס על אלו יותר משאר בריותיו אלא הרי הן כשאר המצות שהן גזירות מלך:

לשון ריא"ז

שנראה כמדקדק בשבחו של הקב"ה וכולל הכל ואין זה כבודו של הקב"ה שאין בריה יכולה להשיג שבחו ואין לומר אלא מקצת שבחו כמו שאמר משה רבינו האל הגדול הגבור והנורא וכן אמרו אנשי כנסת הגדולה כמו שכתוב בספר עזרא וכן האומר על טוב יזכר שמך משתקין אותו לפי שחייב אדם לברך על הרעה כמו שמברך על הטובה וכן

האומר מודים מודים משתקין אותו שנראה כמו שמודה לשתי רשויות וכן האומר שמע שמע משתקין אותו:

כתב הרא"ש ובתפלה מיירי שאין לו להוסיף על מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה אבל בינו לבין עצמו לית לן בה ע"כ:

התוס' כתבו דדוקא בצבור יש ליזהר מלכפול מודים והטור כתב דגם ביחיד יש ליזהר:

רש"י פירש להפך דכשכופל הפסוק משתקין אותו אבל כשכופל המלה אין משתקין אותו:

לשון ריא"ז

והוא שאומר כל הפסוק וכופל אותו אבל אם היה כופל כל מלה ומלה בפני עצמה אין משתקין אותו אלא הרי הוא מגונה בקריאתו כמבואר בקונט' הראיות:

כתב מהר"ם שאם ש"צ כהן אם יש שם כהנים אחרים לא יעלה לדוכן ואפילו אין שם כהנים אחרים לא יעלה אא"כ מובטח שיחזור לתפלתו בלא טירוף ויעקר רגליו מעט בעבודה ויאמר מודים עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים ויקרא לו אחר וצריך שהמקרא יכוין לבו אל התפלה שיאמר ש"ץ מראש ועד סוף ואם לאו אינו יכול להקרות:

כתב הרא"ש ז"ל אבל אם לאו מפני הטרוף לא חשיב הפסקה מה שעונה אמן שצורך תפלה חשיב ליה והכי נמי אמרינן במדרש וטעמי חסרות ויתרות אמור להם מלא וא"ו שש"ץ אומר לכהנים על כל דיבור ודיבור ולא חשיב הפסק דצורך תפלה הוא ור"ת ז"ל היה אומר שאין ש"ץ יכול להפסיק ולקרות כהנים שיעלו לדוכן דהפסקה היא ואפי' ליהא שמיה רבא אסור להפסיק ואפילו המלך שואל בשלומו ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק והא דאמרינן בסוטה דלשנים קורין כהנים אחזן קאי ולא אשליח צבור וכן תנא בספרי אמור להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו ובירוש' דפירקין קאמר ובלבד שיהא החזן ישראל וכ"כ בפר"ח ז"ל לשנים קורא החזן כהנים אבל ש"ץ שמפסיק עבירה היא בידו ובערוך פירש חזן ש"צ וטעות היא דחזן הוא המתעסק בצרכי בהכנ"ס וש"ץ הוא המוציא את הצבור י"ח בתפלה ועוד אמרינן בסוטה אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא ובספרי קאמר אין ש"ץ רשאי להתחיל שים שלום עד שיכלה אמן מפי הקהל אלמא ש"ץ לאו היינו חזן הקורא:

דף כד.

כתב הרא"ש פרש"י אם דילג ברכה ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומה ולא נהירא דהא אמרי' לעיל בפרק תפלת השחר שמעון הפקולי תקן י"ח ברכות על הסדר לפני ר"ג ביבנה ובפ"ב דמגילה מפרש טעמא לכולהו למה נסדרו כסדר הזה ועוד תנן במגילה הקורא את המגילה למפרע לא יצא ותנא וכן בהלל וק"ש ותפלה ופרשב"ם ז"ל אין להם סדר שאם טעה ודילג ברכה א' ולבסוף נזכר ששכח יתחיל מאותה ברכה שטעה בה ויאמר מכאן ואילך הכל על הסדר ואין צריך לחזור לאתה חונן כמו שחוזר בראשונות לראש ובג' אחרונות לעבודה וראיה לדבר מדתניא בתוספתא דמכלתין הקורא את שמע וטעה והשמיט בה פסוק א' לא יתחיל ויקרא אותו פסוק עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק וגומר עד סוף וכן בהלל וכן במגילה ותניא נמי בפרק ב' דמגילה שאם השמיט פסוק א' במגילה חוזר וקורא כל הסדר מאותו פסוק ואילך והתם משוה יחד סדר תפלה ומגילה וק"ש ונ"מ להך פירושא בתענית צבור שש"ץ קובע ברכה לעצמו ואומר עננו בין גואל לרופא אם שכח ולא אמרה במקומה אינו אומרה כי היה צ"ל אח"כ כל הברכות על הסדר והויא ברכה לבטלה אבל לפי' רש"י אומרה במקום שנזכר ואין בה ברכה לבטלה וכן אם שכח ולא אמר המלך המשפט בין ר"ה ליוה"כ דאמרי' לעיל דמחזירין אותו לפי' רש"י יאמר אותה ברכה במקום שנזכר ולפירוש רשב"ם יתחיל מהשיבה שופטינו ויאמר על הסדר עכ"ל:

רש"י פירש ואם דלג אחד מן האמצעיות שאומרה במקום שנזכר דלא כבעמוד וכן כתב רב האי וה"ה אם טעה ש"צ בעננו או יחיד בהמלך המשפט ותוספות ומיימוני וסמ"ג פסקו כהרי"ף:

לשון ריא"ז

טעה בברכות אמצעיות חוזר לתחלת ברכה שטעה בה וגומר כל התפלה כסדר משם ולהלן ואם שנה סדר הברכות ולא אמרן כסדרן הרי הוא כמתפלל תפלתו למפרע ולא יצא כמו שביארו ר' יצחק ומז"ה:

עיין סוף פרק קמא דבבא קמא שדרו של אדם לאחר שבע שנה נעשה נחש והוא דלא כרע במודים מדה כנגד מדה שהיה לו לכרוע ולזקוף כנחש ולא עשה כן לכן נעשית שדרו כנחש:

מיי' כתב דבצבור אין כורעין הרבה והטור כתב על דברי מיימוני ואינו משמע כן בירושלמי דאיתא התם מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי יוחנן משמע דקאי דוקא אש"צ דלא שייך העברה אלא בש"צ ומטעם זה אין ליחיד להתפלל אא"כ יכול

לגמור קודם שיגיע ש"צ למודים כדי שלא יהא נראה ככופר אם אינו משתחוה עם הצבור ואם התחיל והגיע ש"צ למודים והוא באמצע אחת מן הברכות ישחה אבל אם הוא בתחלת ברכה או בסופה לא ישחה אלא באבות או בהודאה והא דתניא הכורע בהודאה ה"ז מגונה מוקמינן לה בהודאה שבהלל ושבברכת המזון. טור:

דף כד:

ויש נוהגין לומר שלום בשמאלו ושלום בימינו עושה שלום במרומיו וכו' וראייתם מהא דאמרינן במס' יומא משום רבי שמעיה אמרו נותן שלום בימינו ואח"כ בשמאלו פי' בימינו של שכינה שהיא כנגדו שהוא שמאלו וכתב אבי העזרי שאין לאמרו שאין פירושו שיאמר שלום בימינו וכו' אלא כשאומר עושה שלום במרומיו יהפוך פניו לצד שמאל וכשיאמר והוא יעשה שלום הופך פניו לצד ימין. טור:

ואם אינו יכול לכוין כלל י"א שלא יתפלל וי"א שיתפלל ואם כוון באבות אין צריך לחזור ויראה אפילו אם כוון בכולן ולא כוון באבות שצריך לחזור ולהתפלל והאידנא אין אנו חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין אם כן למה יחזור כתב ה"ר אליעזר שירגיל אדם עצמו שיכוין לפחות בחתימה של כל ברכה שיש בהן מאה ושלש עשרה תיבות כמו בתפלת חנה ומאה ושלש עשרה פעמים לב בחומש לומר שצריך בהן כוונת הלב. טור:

לשון ריא"ז

ואם לא כוון את לבו אפי' בברכת אבות נראה בעיני שצריך לחזור ולהתפלל כמבואר בקונט' הראיות וכך הוא שטת רבינו משה:

לשון ריא"ז

אסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה שצריך להודות ולשבח למי שברא אוכל זה שהוא נהנה ממנו וברכה זו מדברי סופרים היא כמבואר בקונט' הראיות:

דף כה.

הר"ר יוסף פליג על זה וכתב דאפילו אינה לרפואה מברך וכן נראה דעת הטור ושאר פוסקים כרבינו:

מיימוני פליג על זה וכתב שמברך שהכל וכל שאר הפוסקי' כרבינו:

לשון ריא"ז

ומז"ה אומר השותה מים שנתבשלו בהם הלביבות מברך עליהן בורא מיני מזונות

כלביבות עצמן ולי נראה שאינו מברך עליהן אלא שהכל שאין דרך העולם לשתות מי הלביבות כמו השלקות שרוב העולם שותין המרק של שלקות ואוכלין אותו כשלקות עצמן כמבואר בקונט' הראיות בראיה א':

כתב הרא"ש נראה דלא איירי בקמח הנטחן דק שעושין ממנו פת דאין ראוי לברך עליו בורא פרי האדמה ולא דמי לכוסס חטה ואורז דהנהו ראוין לאכול בזה הענין אבל קמח לא מתאכיל כלל אלא איירי בקמח שלא נטחן כל כך ויש בו עדיין טעם חטין וראוי לאכול בזה הענין אי נמי אפילו בקמח שנטחן לגמרי אלא שעשוי מחטין של קליות ואותו קמח ראוי לאכילה וכן כתב הרי"ף ז"ל דמסתברא כרב נחמן דלא רגילי אינשי לספויי קמחא וי"א מדקא"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה דשמואל ור' יוחנן קיימי כוותיה אלמא דהלכתא כרב יהודה ואע"ג דרב נחמן דחי ליה מסברא רבא לא קבל סברתו וגם רב נחמן גופיה לא אמר שנ"ב מטעם שאין דרך בני אדם לאכלו דא"כ הל"ל מי דמי התם דרך הוא לאכלו שמן ע"י אניגרון אבל קמחא אין דרך בני אדם לאכלו והיאך פסק כרב נחמן מטעמיה דאיהו גופיה לית ליה ואפשר דרב אלפס ז"ל שפסק מטעם שאין דרך לאכלו ס"ל דלא נחלקו בקמח שאינו של קליות שנטחן דק וחושש סברתו מעצמו לפי שסברתו שהדבר פשוט הוא שאין ראוי לאכלו ולפי זה בקמח של קליות הלכה כרבי יהודה וכיון דפלוגתא הוא ראוי לברך עליו שהכל עכ"ל:

כתב הרא"ש הלכך לולבי גפנים ושקדים דקים שאוכלין בקליפתן החיצונה לא נטעי להו אינשי אדעתא דהכי אלא כדי לאכול הפירות כשיגמרו מברכין עליו שהכל ושקדים המרים כתב בה"ג קטנים בפה"ע גדולים ולא כלום דכיון דיותר הם ראוין לאכילה בעודן קטנים נטעי להו אינשי אדעתא דהכי ומיהו בפ"ק דחולין אמרי' גבי מעשר שקדים המרים קטנים חייבין גדולים פטורין מתוקין גדולים חייבין קטנים פטורין רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר זה וזה לפטור ואמרי לה זה וזה לחיוב הורה רבי חנינא בצפורי כמ"ד זה וזה לפטור וזה וזה קאי למרים בין גדולים בין קטנים ודלא כרש"י שפי' זה וזה לפטור קטנים מרים ומתוקים זה וזה לחיוב גדולים מרים ומתוקים דלפטור ולחיוב משמע דאיירי בדבר א' וסוגיא דשמעתין מדמה אהדדי מעשר וערלה וברכה והלכך יראה דמברכין אקטנים שהכל ועוד האריך בזה ע"ש ובסוף כתב ומיהו אם מיתק אותם ע"י מים או דברים אחרים מברך עליהן בורא פרי העץ כמו אם היו מתוקין בתחלת ברייתן ע"כ:

דף כה:

הראב"ד כתב דמברך על הקפריסין בפה"ע והרא"ש הכריע כבעמוד וצ"ע בדברי הרא"ש שבתחילה פסק על הקפריסין בפה"ע ואחר כך גבי ענב כתב שמברך ב"פ האדמה כמו שמברך על הקפריסין:

לשון ריא"ז

דרך בני אדם לנטוע הצלף על דעת לאכול התמרות ובכלל פרי הן ועל הקפריסין מברך בפה"א ועל האביונות מברך ב"פ העץ שהן עיקר פריו של אילן צלף של ערלה שבחוצה לארץ זורק את האביונות שהוא עיקר הפרי ואוכל את הקפרס ואין זה דומה לקליפי אגוזין ורמונין ולבוש התמרים הקטנים שהן אסורים משום שהן שומר לפרי שהקפרס אם נוטלין אותו יכול לחיות הפרי היוצא ממנו ואינו נאסר משום שומר:

כתב הרא"ש על זה ולא נהירא דמשמע דהא דאכיל מר בר רב אשי קפריסין לאו משום דהל' כרבי עקיבא אלא משום דהמיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכיון דבא"י פירא הוא לענין ברכה נמי פירא הוא ואין חילוק בברכה בין ח"ל בין א"י וקי"ל כההיא ברייתא דעיקר היא דפרכי' מינה לרב לעיל ומשמע דרב ס"ל כוותה אלא דמיקל כר' עקיבא בח"ל וכו' דף י"א ע"ג ע"ש:

כתב הרא"ש רב אלפס כתב פלפלי רטיבתא בורא פרי האדמה ולא נהירא מדפריך מערלה ומשני הא ביבשתא והא ברטיבתא מכלל דרטיבתא פרי העץ הוא ומברכין עליו בפה"ע אבל בזנגבילא רטיבתא בפה"א ביבשתא לא כלום:

הרא"ש והטור ורבינו יונה פליגי על זה ואמרי כשהוא רטוב יברך ב"פ העץ ושאר הפוסקים כרבינו:

לשון ריא"ז

בד"א בזנגביל היבש אבל בזנגביל הלח מברכין עליו בפה"א וכן אם בשלוהו בדבש מברכין עליו בפה"א דאין הדבש עיקר אלא הזנגביל שעושין אותו לחמם כמו שביאר מז"ה ואם בשלהו נכרי אין בו משום בשולי נכרים שהזנגביל הלח נאכל כמות שהוא חי:

לשון ריא"ז

בשל החיטין בעינן ולא נדבק יחד כעין דייסא הרי אלו מברך עליהן בורא פרי האדמה ולבסוף בורא נפשות רבות וכן כל שאר המינים אם בשלן בדבש מברך עליהן שהכל שהדבש הוא העיקר הואיל ואינו ראוי לברך עליהן בורא מיני מזונות ומז"ה ביאר שאם בשל החיטין לבדם ואח"כ נתן לתוכן דבש או יין מבושל או חלב מברך עליהם בורא פרי

האדמה הואיל ולא בשלן עם הדבש או שאר משקין להטעימן הרי החטין עיקר ומברך על החטין ודומה כאדם השורה פתו ביין שאינו מברך אלא על הפת:

דף כו.

כתב הרא"ש הלכך כל שעיקרו מחמשת המינים אפי' רובו ממין אחר מברכין עליו במ"מ ולבסוף ברכה א' מעין ג' אבל תבשיל שנותנין שם קמח להקפות המאכל ולדבקו לא חשיב עיקר כדאמרינן לקמן האי תבשילא דסילקא דשדו ביה קמחא לדבוקי בעלמא הוא דעבידי ומברכין עליו בפה"א ע"כ:

ובברכה אחרונה כתב בה"ג בורא נפשות וכן כתב הרמב"ם ז"ל והתוס' מסתפקים בה אם היא בורא נפשות או מעין ג' ע"כ כתבו שיש ליזהר שלא לאכול חטין חיין או שלוקין בעינייהו אלא בתוך הסעודה שאם אדם מסופק בברכה ראשונה יברך מספק שהכל ועל הכל שאמר שהכל נהיה בדברו יצא אבל ברכה אחרונה אין לומר אלא כפי שנתקנה:

הרא"ש פירש על זה היינו כשהרוב ממין אחר דבכה"ג בחמשת המינין אפי' רובו ממין אחר מברך עליו במ"מ ע"כ:

ובה"ג כתב בפה"א והרא"ש כתב נ"ל שדין דוחן כדין אורז דאיהו נמי מיזן זיין וסועד הלב כמו אורז הלכך תחלה במ"מ ולבסוף בורא נפשות רבות אבל העושה פת או תבשיל משאר מיני קטנית ליתא בכלל מזון ומברך עליו שהכל ע"כ. וכן כתב גאון כיון דאורז לאו מין דגן הוא ומברכין עליו במ"מ כיון דזיין הוא הדין נמי בדוחן או בשאר דברים שאנו רואין דזייני כגון מין הנקרא פניצו מברכין עליה בורא מיני מזונות:

לשון ריא"ז

בשלו ועשאו כעין דייסא או שעשה ממנו פת מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף בנ"ר וכן הדוחן כמבואר בקונט' הראיות בראיה ג'. ומז"ה ביאר שאם בשל האורז והדוחן עם הדבש הרי הדבש עיקר ומברך שהכל ול"נ שכיון שבשלן כעין דייסא וראוי לברך עליהן במ"מ הדבש בטל אצלן כדין חמשת המינין כמבואר בקונט' הראיות בראיה ב':

כתב הרא"ש ורב אלפס כתב ופת דוחן מברך עליו בתחלה שהכל משום דמשמע ליה שאין דין האורז והדוחן שוה מדנקט במלתייהו דרבנן הכוסס את האורז ולא נקט דוחן ונ"ל דלאו ראיה היא דלא נקט אורז אלא לאפוקי דר' יוחנן בן נורי ולהשמיענו דאין לו דין חטין דקתני ברישא וכן משמע ההוא דלעיל הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברכין עליו תחלה וסוף כעין מעשה קדרה ע"כ:

ועיין במיימוני כי יש גמגום בדבריו ובקושי יש ליישבן והטור הביא כמה חלוקין בדין זה בסימן קסח עש"ב:

דף כו:

הגהות אשר"י. נראה כשנותנין הפירורין במים והמים מתלבנים מחמת הפירורין אזל להו תוריתא דנהמא וכן היה רגיל רבינו דוד ממיץ ללבן פירורין במים בלילה כדי לאכלן שחרית בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלאחריו ע"כ:

דף כז.

ה"ג פליגי ואמרי דהיכא דליכא מידי מעורב בדבש מברך עליו ב"פ העץ וכן פסק מהר"ם ושאר הפוסקים כרבינו:

דבש דבורים מברך עליהן שהכל ועל המורבא המרוקח בדבש נ"ל לברך עליו שהכל בין אם עשוי מחבושים או מוורדים או ממיני עשבים מפני שהדבש עיקר אע"ג דכתיבנא לעיל על אגוז מטוגן בדבש ב"פ העץ שאני התם שהאגוז שלם וממשו קיים ולא דמי להומלתא שהיא מרוקחה בבשמים ומברכין עליה ב"פ האדמה דשאני התם דלטעמא עבידא וטעמא לא בטיל כדאמרינן גבי שאור הואיל ולטעמא עביד לא בטיל אבל הכא שהוא למאכל והדבש עיקר מברך על העיקר ופוטר הטפלה וכ"ש לפי מה שראיתי במקצת גירסאות הומלתא שהכל כך היא סברתי אלא שחבירי חלוקים עלי ואומרים שהדבש הוא טפל שאינו אלא לקיים הדבר המרוקח בו ולדבריהם יש לברך על של וורדים ב"פ האדמה שאינן עיקר הפרי כדבעינן למיכתב לקמן והנני מבטל דעתי מפני דעתם. טור:

לשון ריא"ז

וכן דבש דבורים מברכין עליו שהכל ונראה בעיני שהדבש היוצא מן הקנים שעושין ממנו הצוקאר"ו מברכין עליו בורא פרי האדמה שאין זה דומה לדבש תמרים ומי פירות שאין דרכן בכך אלא למי שלקות שדרכן בכך ואין נוטעים קנים אלא בעבור הדבש שלהן כמו שנוטעין הזיתים בעבור השמן שלהן והרי שמן זית (בעבורו) [כזית] וכן הדבש והצוקאר"ו של קנים הוא כקנים עצמן כמבואר בקונט' הראיות בראיה ד':

כתב הרא"ש וכ' בה"ג והוא שנתן בו מים דאי לבדו הוא מברך עליו ב"פ העץ דאשתני לעלויא כמו שמן זית ולא נהירא דהוי כמו היוצא מן התאנים ומן הרמונים דאמרינן בפרק כל שעה דחשבינן להו זיעה בעלמא ואינו סופג את הארבעים אלא על היוצא

מן הזיתים ומן הענבים גבי ערלה ולא עדיף מיין תפוחים ואפשר דטעמא דגאון משום דבקרא כתיב ודבש ולא כתיב תמרים ואם כן קרא איירי בדבש הזב מאליו מן התמרים ובכלל שבעת המינין הוא ומברך עליו בפה"ע וברכה א' מעין ג' ולא דמי ליוצא מן התאנים ומן הרמונים דהני יוצאים ע"י כתישה וסחיטה אבל הזב מאליו מן התמרים היינו דבש האמור בפסוק עכ"ל:

על זה רבו החולקים כגון התוס' ור"ח וה"ג והטור כתב כרבינו והרא"ש כתב כדברי התוס' שכתבו תומי וכרתי כשהן חיין בורא פרי האדמה ולאחר בישול שהכל דאשתנו לגריעותא ואפילו אם יש שחפץ בהם יותר מבושלים בטלה דעתו והולכין אחר הרוב ואע"ג שאנו רגילין לאוכלן מבושלים זהו מפני השומן שממתקן. טור:

לשון ריא"ז

ירקות שדרכן לאכלן חיין כגון השומין והכרישין וכיוצא בהן בין שאכן חיין בין ששלקן ואכלן מברך עליהן בורא פרי האדמה ירקות שאין דרכן לאכלן חיין כגון התרדין והכרובים והדלועים וכיוצא בהן אם שלקן ואכלן מברך עליהם בפה"א ואם אכלן חיין מברך עליהן שהכל כמבואר בקונטרס הראיות בראיה ו':

דף כז:

כתב רב האי גרגלידי דליפתא מבושלין או כבושין בחומץ או בחרדל בפה"א חיין שהכל וכן כתב בה"ג ויש מן הגאונים שכתבו בהפך ולמאי דכתיבנא לעיל דכל מה שטוב יותר מבושל מחי מברך עליו כשהוא חי שהכל יראה כדברי רבינו האי שהלפת טוב יותר מבושל מחי. טור:

לשון ריא"ז

המלוחים והכבושים הרי הם כשלוקין וכן הלפתות בין שחתכן לחתיכות גדולות בין שחתכן לחתיכות קטנות אם אכלן שלוקין ומבושלין מברך עליהן ב"פ האדמה ואע"פ שנמוחו ואם אכלן חיין מברך עליהן שהכל וכן נראה בעיני על הפולים היבשים שהאוכלן חיין מברך עליהן שהכל אבל הפולים הלחים מברכין עליהן בפה"א בין חיין בין שלוקים כמבואר בקונטרס הראיות בראיה ה':

ועל המים שבשלו בהם הירקות מברך כדרך שמברך על הירקות עצמן אע"פ שאין בהן אלא טעם הירק ולא דמי למי פירות דאמרינן דחשיבי כזיעה בעלמא ומברך עליהן שהכל לפי שהמשקה אין לו טעם הפרי כמו שיש למרק טעם הפרי והיה אומר הרא"ש ז"ל דוקא כשבשלם בלא בשר אבל בשלם עם הבשר טעם הבשר שבמרק חשוב עיקר ומברך עליו

שהכל וכתב ה"ר יחיאל ז"ל כ"ש אם סחטן שמברכין על מימיהן כדרך שמברך עליהם ואינו נראה כן דודאי כשסוחטים אותן משתני לגריעותא וראיה לדבר משקין היוצאין מן הפרי שמברכין עליו שהכל ואם בשלם מברך על המרק כברכת הפרי לפי מה שכתבתי למעלה בשם הרא"ש ואם חתכם אפילו לחתיכות דקות לא נשתנית ברכתם דבמלתייהו קיימי. טור:

לשון ריא"ז

השותה מי שלקות מברך עליהם בפה"א כשלקות עצמן ואפי' השבת שקורין אניט"ו ששלקו מברכין על מימיו בפה"א ואפי' אם נתן בהם שמן הרי השמן בטל אצלם ואינו מברך על השמן אלא על המים:

ר"ח כתב דצריך שיהא עליו תוריתא דנהמא לברך עליה המוציא והרא"ש ורבינו יונה כתבו דלא צריך:

ויש פוסקים שאין לחתוך הלחם קודם הברכה כלל וכתב הרא"ש ז"ל ולא נהירא לי דחשיב הפסק מה שמתאחר לחתוך הלחם ושוהה בין ברכה לאכילה אלא חותך ואינו מפריד הפרוסה עד לאחר הברכה וצריך לחתוך מעט שאם יאחוז בפרוסה שיעלה שאר הככר עמו דאם לא כן חשוב כפרוסה. טור:

דף כח.

הרא"ש והטור כתבו שצריך לבצוע משניהם ורבינו יונה כתב דסגי במה שמניח זה בתוך זה ובוצע מאיזה מהן שירצה ואם יש פתיתין ושלמין ממין א' והפתיתין יפין מהשלמין הרא"ש ומרדכי והטור כתבו שיברך על השלמין ורבינו יונה כתב שיברך על הפתיתין:

לשון ריא"ז

ואם היו לפניו פת שלימה ופת פרוסה יש שהיה אומר לברך על הפרוסה שהנייתה קרובה וירא שמים מקיים דברי שניהן שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע בפרוסה:

דף כח:

ואם פת נקיה הוא אין צריך בשש ואם הפת מתובלת בתבלין או במלח כעין שלנו א"צ בשש ויאכל מיד. טור:

י"א דאם דילג מלכות יצא והתוספות נסתפקו בזה ויש אומרים דאם אמר מלכות אפילו לא אמר העולם יצא וי"א שצריך הכל ולזה הסכימו רוב הפוסקים:

לשון ריא"ז

כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה שכל ברכה שפותח בה בברוך צ"ל בה בפתיחתה כך בא"י אמ"ה וברכה ראשונה של תפלת י"ח אע"פ שאין בה מלכות בפתיחתה יש בה מלכות סמוך לחתימה שאומר מלך גואל עוזר ומושיע ומגן ובעשרת ימים שבין ר"ה ליום הכפורים שתקנו לומר זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים אינו אומר עוד מלך גואל שאין אומרים בה שתי מלכיות ובכל לשון שיאמר אדם הברכות והתפלות יצא וא"צ לאמרן בלשון הקדש ואם אמר אדם בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא יצא ידי ברכה ראשונה שהיא ברכת המוציא כמבואר בקונטרס הראיות בראיה ח':

על זה פליגי ה"ג וסמ"ג והרא"ש ורבינו יונה וטור וכתבו שמברך על מין ז' תחלה ומיי' כתב כדברי רבינו:

לשון ריא"ז

וכל שכן אם היו לפניו ממין שבעה ומינין אחרי' כגון זית ואתרוג שמברך על הזית ופוטר את האתרוג ולא יברך על האתרוג לפטור את הזית אף על פי שהאתרוג חביב בעיניו יותר:

סמ"ק כתב שמברך על החביב קודם וה"ג כתבו שברכת ב"פ העץ קודמת לברכת ב"פ האדמה וכן כתב סמ"ג:

ואם הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שהכל ב"פ העץ קודמת שהיא חשובה שאינה פוטרת אלא דבר אחד ושהכל כוללת כל הדברים וכן ב"פ האדמה ושהכל בורא פרי האדמה קודמת וכתב בה"ג שברכת ב"פ העץ קודמת לברכת ב"פ האדמה אבל הרא"ש ז"ל כתב שהן שוות ועל איזה שירצה יברך תחלה אפילו אם יש בהם משבעה מינין יכול להקדים לו השני. טור:

לשון ריא"ז

היו לפניו מינין שאין ברכותיהן שוות כגון צנון וזית שעל הזית מברך ב"פ העץ ועל הצנון ב"פ האדמה הרי זה מברך על זה וחוזר ומברך על זה ואיזה שירצה להקדים מקדים הואיל וצריך לברך על שניהם:

ודוקא עד רמון אבל מכאן ואילך לא דארץ בתרא דכתיב בקרא הפסיק הענין וכל הסמוך לו חשוב מהמאוחר ממנו לארץ קמא דקרא וכן כתב ה"ר פרץ. ודוקא אם אוכל ענבים שברכתם ב"פ העץ אבל אם עשה מהם יין שברכתו ב"פ הגפן כיון שמפרט בה הגפן חשובה וקודם לדבש ואפי' לזית שהוא ראשון לארץ שני כיון שברכת היין חשובה קודמת בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה בשכולל ברכת היין עם ברכת הפירות

כדפרשינן לעיל צריך להזכיר תחלה על הגפן ועל פרי הגפן ואחר כך על העץ ועל פרי העץ:

דף כט.

וכשבירך על היין י"א דכל שאר משקין נגררין אחריו ואפי' המים ולפי זה כשאין לו יין צריך לברך על כל שאר המשקין וי"א דפת הוא דפוטר כל המשקין ולא היין וי"א דבין פת ובין יין לא פטרי אלא מידי דזיין לאפוקי מים ולצאת ידי ספיקא מי ששותה מים טוב שיברך קודם הסעודה על המים:

לשון ריא"ז

ומז"ה אומר אפי' במקום שהפת עיקר שהוא פוטר כל מיני מאכל כמו שביארנו מיני משקין אינו פוטר שכל משקה שהוא שותה בסעודתו מברך עליו בין לפניו בין לאחריו בין שהוא שותה יין בין שהוא שותה שכר אבל אם בירך על היין תחלה פוטר שאר משקין שהוא שותה אחריו כשם שהפת פוטרת כל מיני מאכל כך היין פוטר כל מיני משקה ולי נראה שהפת פוטרת כל מיני משקה בתוך סעודתו חוץ מן היין לפי שהיין גורם ברכה לעצמו וכך היא שיטת ר"ת ואף בברכת היין נראה בעיני שלא אמרו שאין הפת פוטרת אלא על ברכה שלפניו אבל על ברכה שלאחריו ברכה אחרונה של פת פוטרתו כמבואר בקונט' הראיות בראיה י':

רש"י פי' שהן דברים הבאים ללפת בהן את הפת דהוא טפלה לפת והתוס' פירשו דהם כגון בשר ודגים ומיני קדרה אפילו אוכלן בלא פת תוך הסעודה ודברים הבאים שלא מחמת הסעודה פירש"י דהם כגון דייסא וכרוב שאינן לפתן ובאין למזון ושובע והתוספות פירשו שהן כגון תאנים ורמונים שאין רגילין ללפת בהן הפת ודברים הבאין לאחר הסעודה פירש"י כגון פירות אפי' הביאן בתוך הסעודה שלא מחמת לפתן טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם והתוספות כתבו דדוקא לפניו בכה"ג צריך לברך אבל לא לאחריו אך הדברים שרגילים לבא מחמת סעודה או שאינן רגילים לבא מחמת הסעודה (את שאינם רגילים לבא מחמת הסעודה) אם הביאום לאחר שמשכו ידיהם מן הפת טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ולפי זה לדידן דאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד אחר ברכת המזון א"כ לדידן לא יצטרך לברך לפניהם ולאחריהם וסמג והאשר"י ומרדכי סבירא להו כדברי התוס' בכל הפירושים ורבו הדיעות בברכות אלו ובטורח גדול ובקושי יכול אדם לצאת ידי כולם והמחוור שבכולן שישים אדם בדעתו כשהולך לאכול שעושה עיקרי אכילתו כל מידי שיביאו לפניו ושיאכלם לעיקר סעודתו כמו שהוכיחו הפוסקים

מן הירושלמי דבכה"ג שאוכלם בתורת קביעות הפת פוטרן והאניס"י שאוכלין אחר הסעודה למתק השתייה הוי כמו צנון וזית וברכת היין פוטרתן:

לשון ריא"ז

דברים הבאים מחמת הסעודה כגון בשר דגים וכיוצא בהם שדרך בני אדם ללפת בהן את הפת אע"פ שבאו לפניו בתוך הסעודה ולא היה דעתו עליהם מתחלה הרי אלו אינן טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם שהן נפטרים בברכת הפת:

דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה כגון דייסא ומיני עיסה לביבות וכיוצא בהן שאין דרך בני אדם ללפת בהן את הפת כמו שמפורש בפרק ב' של יו"ט אלא באין להשביע אדם עצמו בהן הרי אלו טעונין ברכה לפניהן הואיל ולא היה דעתו עליהן מתחלה ואין טעונין ברכה לאחריהן שהן נפטרים בברכה אחרונה של פת:

דברים הבאים לאחר הסעודה כגון מיני מגדים שהן באין לקנוח הסעודה ואין דרך בני אדם ללפת בהן את הפת הרי אלו טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם ואינן נפטרין בברכת הפת והוא שלא היה דעתו מתחלה עליהן אבל אם היה דעתו עליהן מתחלה כשבירך על הפת כולן נפטרין בברכת הפת כמו שביאר מז"ה וכן עיקר כמבואר בקונטרס הראיות בראיה כ"ו:

דף ל.

לכאורה נראה כי הוא טעות שר"ל ולבסוף מעין ג' ואם באולי הכי הוא אז אמרינן לפחות שלא ירצה לומר בנ"ר וחסרונן דהא איהו בעצמו אמר לעיל כל לבסוף ולא כלום הוא בנ"ר וחסרונן או באולי שחסר בדפוס והכי אבעי ליה למימר בתורת כסנין בורא מיני מזונות ולבסוף לא יברך כלל וצ"ע ואחר העיון נראה ודאי דגירסת הרי"ף נכונה והכי ס"ל לרש"י ז"ל נמי דמברך אחריהם בנ"ר וחסרונן אמנם פליגי עלייהו המיימוני ותוספות ור"ח ואמרו דהאוכל פת הבאה בכסנין חוץ לסעודה מברך תחלה במ"מ ולבסוף מעין ג' ובתוך הסעודה פסקו התוספות ור"ת בתחילה מברך במ"מ ולבסוף ברכת המזון פוטרתן והמארעצפנ"י בלעז והפאשטיד"י וכיוצא בזה והספונגוט"י והטורטאל"י של פירות דדמי לפת הבאה בכיסנין דמי לדין זה והקונפוט"י שיש בתוכו הפרי וכיוצא בזה כתבתי באורך בספר המחלוקות מה דינם בברכותיהם וכל החלוקים שיש בברכות אלה וכל הגמגומים שיש על הפוסקים בדינין אלו כתבתים שם באורך בס"ד:

לשון ריא"ז

וכן פת הבאה בכסנין והוא פת העשוי בדבש או במיני תבלין שאוכלין אותו כעין מיני

מתיקה לקנוח סעודה מי שקובע סעודתו עליו מברך עליו בתחלה במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש מז"ה ביאר שהמולייתות הנאפות בתנור שהן מלאות בשר או דגים או גבינה ומיני ירקות מברך עליהן המוציא וכן נראה בעיני עיקר שהן עשוין פת ולפתן ולקביעות סעודה הן עשוין:

מיי' וטור השוו נטל ידיו והב לן ונבריך כולהו כחדא דבתרוייהו מתסר לאכול ולשתות ורבינו מחלק ונראה טעם רבינו משום דלעולם נוטלין לידים תחלה לצורך ברכה ואח"כ אומר הב לן ונבריך הלכך היכא דלא אמר הב לן ונבריך אכתי לא סליק דעתיה משתיה אלא מאכילה דשייך בה נקיות:

לדברי רבינו האי תכף לנט"י ברכה קאי אמים אחרונים וכן כתב מיימון פ"ו מהל' ברכות וכן כתב רבינו יואל דאין לחוש להפסיק בין נ"י להמוציא. והטור א"ח סימן קס"ו פליג וכתב בשם הירושל' דקאי אמים שלפני הסעודה וכן כתב הרא"ש ז"ל דאף במים הראשונים צריך ליזהר שלא להפסיק בין נט"י לברכת המוציא והיה רגיל כשהיה מיסב עם אחרים שהיה נוטל ידיו באחרונה שלא להפסיק ושלא לדבר:

בפירוש פרפרת רבו הדיעות ומה שיש להקשות מדברי הרא"ש לדברי ממש כתבתי בספר המחלוקות בס"ד:

לשון ריא"ז

היה אוכל מיני פרפראות לפני המזון ולאחר המזון כגון שהיה אוכל מיני מגדים או מיני ירקות קודם סעודתו להמשיך לבו בסעודה וכן היה אוכל לאחר סעודתו לקנות הפה הרי זה אם בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון ושאוכל לפני בהמ"ז ואע"פ שאין ברכת הפת פוטרתו מפני שלא היה דעתו עליו מתחלה ברכת פרפרת שלפני המזון פוטרתו לפי ששניהן מין אחד כמו יין שלפני המזון ויין שלאחר המזון ואם היו שני מינין ואין ברכותיהן שוות כגון שהיה הראשון פרי האדמה והשני פרי העץ אין פוטרין זה את זה שהרי אם היו לפניו צנון וזית ובירך על הצנון חוזר ומברך על הזית כמבואר בקונטרס הראיות בראיה י"ח:

וכתב הטור וכן יין של קידוש פוטר יין שבתוך המזון וכן במבדיל על השולחן פוטר יין שבתוך המזון:

כתב הרא"ש במסכת נדרים משמע דיום הקזה ויום שנכנס למרחץ היו קובעין סעודה על היין על כן כתבו הגאונים ז"ל שבאלו הימים דינם כמו שבתות וימים טובים וע"פ דברי הגאונים הוגה במקצת ספרים ל"ש אלא בשבתות ויו"ט ושעת הקזה ושעה שהן

יוצאים מבית המרחץ. כתב הראב"ד ז"ל דוקא במקום שהיין אינו מצוי להם אבל במקום שהיין מצוי כגון מקומות הללו אין הפרש בין שבתות לימות החול עכ"ל:

דף ל:

בפרק ערבי פסחים כתב רבינו דאסור באכילה ושתיה והראב"ד ורבינו יונה כתבו דדוקא בשתיה אסור ולא באכילה ומן התימה על מגדל עוז שכתב דדעת רבינו כדעת הראב"ד ז"ל וזה אינו ישר ומיי' והרא"ש וטור פסקו כרבינו:

כתב הרא"ש ומכיון שתלוי בדעת האדם יש ללמוד מכאן דאפילו בחול נמי אם דעתו נמי לשתות יין אחר המזון אין צריך לברך עד כאן לשונו:

לשון ריא"ז

ואינו דומה ליין שלפני המזון שעיקרו הוא לשתיה ופוטר יין שלאחר המזון שגם הוא לשתיה ונראה בעיני שלא נאמר זה אלא על הסתם אבל אם נתכוין לפטור יין שלאחר המזון בברכת יין שבתוך המזון הולכים אחר דעתו ואין צריך לחזור ולברך על היין שלאחר המזון וכן במקימות הללו שאין דרכן לקבוע שתיה לאחר המזון ולפני המזון כיון שבירך על הכוס ראשין פוטר כל שתיותיו בין מה ששותה בתוך הסעודה בין מה ששותה בגמר הסעודה כשאוכל מיני מגדים שהכל צורך המזון הוא ומתחלה היה דעתו לפטור את הכל בין בשאר ימות השנה בין בשבתות וימים טובים שמברך על היין תחלה כמבואר בקונט' הראיות בראיה י"א:

ומז"ה אומר שלא אמרו אחד מברך לכולן אלא בברכה שלפניהן אבל בברכה שלאחריהן כל מקום שאין שם ברכת זימון אין אחד מברך לכולן אלא כל אחד מברך לעצמו ואין שיטת התלמוד כדבריו אלא אף בברכה אחרונה של יין ושל שאר פירות אחד מברך לכולן והוא שיהיו שלשה או יותר מכאן שהן חשובין אגודה וראוי לומר בהן ברוב עם הדרת מלך אבל אם היו שנים מצוה ליחלק וכל אחד מברך לעצמו בין בברכה שלפניהם כגון ברכת המוציא ושאר ברכות ובין בברכה שלאחריהם כמבואר בקונט' הראיות בפרק שלפנינו:

דף לא.

כתב הרא"ש ונראה דה"ה נמי אם אמרו נאכל כאן שקבעו מקום ובשביל שאלו היו הולכין בדרך נקט תלמודא ניזול וניכול נהמא בדוכתא פלוני שכך מנהג הולכי דרכים:

בשאר אוכלין ומשקין חוץ מפת ויין הראב"ד ומרדכי כתבו דאפילו הסבו כל אחד מברך לעצמו וכן נראה דעת סמ"ג ושאר הפוסקים כתבו גם בהם הסבו אחד מברך לכולם ובהסיבת היין השוו רבינו ומיימוני והרא"ש והטור דדוקא בברכה שלפניה א' מברך לכולם אבל בברכה שלאחריה כל אחד מברך לעצמו וסמ"ג כתב דגם בברכה שלאחריה א' מברך לכולם וכתב דלדידן אין מועיל הסבה ליין ובין ביין ובין שאר משקין כל אחד מברך לעצמו חוץ מן הפת:

לשון ריא"ז

ואם הסבו אע"פ שלא קבעו מקום אלא ישבו פתאום והסבו שם א' מברך לכולן שהסבה היא קביעות בין ביין ובין בשאר דברים שהסבה היא קביעות אחד מברך לכולן כמבואר בקונטרס הראיות בראיה י"ד. ונראה בעיני שלא נאמרה הסבה אלא לבני אותן המקומות שדרכן להסב על המטות ושוכבין ומטין על צדן אבל אנו שאין דרכנו בהסבה אלא לישב על גבי ספסלים וכיוצא בהן ישיבתנו היא הסיבתנו חוץ מלילי הפסח שצריכין להסב זכר לחירות כמבואר בקונט' הראיות בראיה י"ג:

ועוד אני אומר שאף במקום שדרכן להסב אם היו מקצתן מסובין ומקצתן אינן מסובין אחד מן המסובין מברך לכולן ומוציא בין המסובין בין שאינן מסובין וכן השמש שעומד ומשמש על המסובין יוצא בברכות המברך ומז"ה ביאר בפסקיו שאין צריכין הסבה וקביעות מקום לברך אחד לכולם אלא בברכת המוציא אבל בברכת המזון אע"פ שלא הסבו ולא קבעו מקום אחד מברך לכולם:

פרש"י (ג"כ טע' רבי' ואמר) דמשום הכי אין לב המסובין אל המברך ומימוני כתב דמשום הכי איכא סכנה ורבינו אלחנן כתב דבין הוא פנוי בין אינו פנוי לעולם פליגי בהטוב והמטיב:

לשון ריא"ז

לפי שאין בית הבליעה פנוי ואין א' ראוי לשמוע ולענות לחבירו:

והראב"ד פירש דקאי אמאן דאמר ברכת המוציא ומיי' פסק כרבי' ורש"י וטור ורבינו יונה האריכו בזה:

דף לא:

לשון ריא"ז

מז"ה אומר שאין מברכין על המוגמר בורא עצי בשמים אלא בורא מיני בשמים לפי

שהעצים הן נשרפין ואינן בעין ולפי שיטת רבינו יצחק מברכין עליו בורא עצי בשמים וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונטרס הראיות בראיה א':

כתב הרא"ש י"א שהמושק זיעת חיה ונכון יותר שחיה ידוע היא שיש לה חטוטרת בצואר ומתקבץ שם תחלה כעין דם ואחר כך חוזר ונעשה מוש"ק והר"ז הלוי ז"ל הי' אוסר לאכלו מפני חשש דם וה"ר יונה ז"ל פירש דאפשר ליתן בו טעם להתיר כבעמוד לפנינו וכ' עליו הרא"ש ונראה דהא אפילו ראיתו צריכה ראיה ע"כ:

על הכשרת' רבי' חננאל והערוך פסקו שיברך עשבי בשמים:

והראב"ד כתב דאם יש עצי בשמים ממש כבושים בשמן מברך עצי בשמים אין שם העצים בעין מברך מיני בשמים וכן אם היו מעורבים בתוכו מיני בשמים מברך מיני בשמים ואם סננן ואין בשמן כלום י"א שמברך בורא שמן ערב וי"א שאין מברכין עליהן כלל וכן נראה דעת מיי' וסמ"ג ורבינו יונה והטור כתבו שיש להפליא על מיי' בזה ואני תמהתי על הטור למה הפליא על המיימוני וכתבתי בספ' המחלוקות באורך בס"ד:

לשון ריא"ז

שמן מבושם בין שהבושם כבוש לתוכו בין שהבושם טמון בתוכו מברכין עליו בורא עצי בשמים ואם לא היה שם ממשות של בושם כל עיקר אלא קלט השמן ריחו ואחר כן ניטל הבושם משם מברכין עליו בורא מיני בשמים כמבואר בקונט' הראיות בראיה י"ז:

הטור פליג וכ' דמברך בורא עשבי בשמים ומי וורד ומצטיקי ולבונה מיי' וסמ"ג וטור כתבו שמברך בורא עצי בשמים ויש אומרים בורא מיני בשמים:

הנכנס בבית שיש בו ריח בשמים י"א שמברך שהכל ורוב הפוסקים כתבו שמברך בורא מיני בשמים ואם יש לפניו דבר שברכתו עצי בשמים ודבר שברכתו עשבי בשמים ודבר שברכתו מיני בשמים יש אומרים דלעולם אין ברכה אחת פוטרת חברתה ויש אומרים דברכת מיני בשמים פוטר כולם על הרוזי"ן יש אומרים בורא עצי בשמים:

לשון ריא"ז

כשרתא שקורין קושט וכן חילפי הם שקורין רוס"ה מארינ"ה מברכין עליהם בורא עצי בשמים וכן בסיליק"ו שלנו שהקלח שלו קשה מברכין עליו בורא עצי בשמים וכן נראה בעיני שהשרשים של בשמים כגון הלבונה וכיוצא בה מברכין עליהן בורא עצי בשמים כמבואר בקונטרס הראיות בראיה י"ח:

ומז"ה ביאר בפסקיו שכל דבר המסופק לו אם הוא עצי בשמים או עשבי בשמים מברך עליו בורא מיני בשמים:

כל בשמים שהקלח שלהן קשה כקלחים של פשתן מברכין עליהם בורא עצי בשמים שנאמר ותטמנם בפשתי העץ וכל שהקלח שלהן רך כירק מברכין עליהן בורא עשבי בשמים כמבואר בקונטרס הראיות בראיה י"ח:

ודוקא שלקחו להריח בו אבל אם אכלו ולא נתכוין להריח בו אינו מברך וקנה וקנמון דידן כאתרוג לענין ברכת הריח. טור. ובאתרוג של מצוה ראבי"ה כתב שיברך עליו ורבינו שמחה כתב דאין מברך עליו ועל ריח קנה וקנמון כתב מהר"ם שמברך עצי בשמים והרא"ש כתב שנתן ריח טוב בפירות:

לשון ריא"ז

הביאו לפניו שמן מבושם שאין בתוכו בושם שמברכין עליו בורא מיני בשמיס והדס שמברכין עליו בורא עצי בשמים מברך על השמן ואח"כ מברך על ההדס שהשמן נהנה בסיכתו ובריחו כמבואר בקונט' הראיות בראיה י"ח:

דף לב.

כתב רבינו יונה דברכת מעין שלש הוי דרבנן והטור כתב דהיא מדאורייתא ונפקא מינה היכא דמספקא ליה אם אמרה אם לאו לרבינו יונה אינו חוזר ולטור חוזר:

לשון ריא"ז

ובברכה אחרונה של פת שהיא ברכת המזון וכן ברכת שבעת המינין וברכת חמשת המינין שהיא ברכה אחת מעין שלש ברכה זו מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת ואם נסתפק לו אם בירך ואם לא בירך חוזר ומברך מספק הואיל והיא מן התורה אבל ברכה הראשונה וכן כל שאר הברכות אפילו האחרונות מדברי סופרי' הם ואינו חוזר ומברך מספק כמבואר בקונטרס הראיות בתחלת הפרק:

בנוסח ברכת מעין ג' רבו הדעות וכתבתי באורך בספר המחלוקות בס"ד:

ובשבתות ובימים טובים אומר בה מעין המאורע בברכת על המחיה מיימון והטור לא חילקו בין ברכת המחיה לשאר הברכות דבכולן אומר שצריך להזכיר בה מעין המאורע וסמג כתב בשם ר"י דלא נהוג הכי האידנא בברכת היין ובברכת הפירות והוא הולך לשיטתו שאמר שאין הסיבה ביין אבל הטור כתב דיש הסיבה ביין כאשר כתבתי במקומו:

מעתה נמצינו למדין דלמיימוני וסמ"ג צריך להזכיר מעין המאורע בברכת על המחיה ולטור צריך להזכיר מעין המאורע בכולן מי יתן וידעתי סברת חילוק המיימון דהא אין סברתו כסברת סמ"ג כאשר כתבתי במקומו וצ"ע:

לשון ריא"ז

וחותם לבסוף על הארץ ועל המחיה כדברי רבינו יצחק וכן רוב המפרשים. ומז"ה אמר חותם גם באלו על הארץ ועל הפירות ודברי רבינו יצחק עיקר כמבואר בקונטרס הראיות בראיה ב':

מיימוני כתב שחותם בברכת היין על הארץ ועל הפירות וכן כתב סמ"ג בשם ר"י ודברי הטור כרבינו:

מיימוני והרא"ש כתבו שאם אכל פירות משבעת המינין ואכל עמהן תפוחין שאין צריך לברך בורא נפשות רבות על התפוחין וכיוצא בהן שגם הם פרי העץ ומרדכי בשם מהר"ם ז"ל כתב שצריך לברך בנ"ר וגם ברכה מעין שלש והשותה מים ויין זה אחר זה נראה דאם שתה היין תחלה למ"ד דיין פוטר כל מיני משקין ברכה מעין שלש פוטרת ואם שתה מים תחלה אפשר דצריך לברך על כל אחד ואחד לפניה ולאחריה:

לשון ריא"ז

י"א שאם אכל פירות של שבעת המינין ושתה יין ואכל גם דייסא של חמשת המינין כוללן כולן בברכה אחת ואומר על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה כו' וחותם ג"כ על הארץ ועל המחי' ועל הפירות ואין שיטת התלמוד כדבריהם אלא צריך לברך על כל דבר בפני עצמו שאין עושין מצות חבילות חבילות כמבואר בקונטר' הראיות בראיה ב':

ודוקא שתה מים לרפואה הוא דאינו מברך אבל שאר משקין אפילו שתאן לרפואה מברך דהא נהנה מהן. טור:

ומיימוני כתב דחנקתיה אומצא פטור מברכה בין לפניו בין לאחריו ולזה הסכימו רוב הפוסקי' וי"א דוקא לפניו פטור אבל לאחריו חייב:

לשון ריא"ז

ואם שות' להבליעו לוגמתו שחנקתו אינו מברך כלום לא לפניו ולא לאחריו כן כל פירות האילן שאינן משבעת המינין מברכין עליהן לבסוף בורא נפשות רבות ואפי' חמשת המינין אם לא בשלו כעין דייסא אלא בשלן בעין ולא נמוחו הואיל ואין מברכין עליהן בתחלה במ"מ אין מברכין עליהן לבסוף אלא בורא נפשות רבות:

דף לב:

כתב הרא"ש ובסדר רב עמרם ז"ל היכא דחנקתיה אומצא דאמרי' לא בעי ברוכי שדרו ביה רב פלטוי בר אביי ראש ישיבה מקמי דלישתי לא ליבריך שהכל משום דאניס לבתר

דשתה מברך בנ"ר ולא נהירא דטעמא הוה משום דלא מתהני וא"כ מה לי לפניו מה לי לאחריו אלא ודאי אין צריך לברוכי כלל לא לפניו ולא לאחריו וגם קשה לדברי רב פלטוי מה הוצרך לשנות לצמאו למעוטי מאן דחנקתיה אומצא פשיטא אנוס הוא אלא ודאי הא אתא למעוטי אף מברכה (ראשונה) [אחרונה] ע"כ:

לשון ריא"ז

כל הברכות צריך שיהא משמעותן לשעבר כגון שהכל נהיה (בקמץ היו"ד) בדברו ואינו מברך שהכל נהיה (בסגול) וכן בורא פרי משמעותו שברא כמו יוצר הרים ובורא רוח כמו שמבואר בפנים בפרק אלו דברים וכן המוציא לחם מן הארץ שמשמעותו שהוציא: ולענין ברכה אחר כל המצות התוספות כתבו דאפילו בני מערבא לא היו מברכין אלא אחר התפילין ולא אחר הציצית ושאר המצות והמרדכי כתב בשם ראבי"ה דקבלה בידו דדוקא אחר התפילין אין מברכין אבל אחר שאר מצות מברכין אקב"ו לשמור מצוה פלונית לפי מה שהיא המצוה:

לשון ריא"ז

כל שטעון ברכה לפניו טעון ברכה לאחריו חוץ מריח הבשמים שמברכין על ריחם בתחלה ואין מברכין עליהן בסוף וכן על המצות כגון על הנחת תפילין ועל מצות ציצית ונטילת לולב ושאר כל המצות מברכין עליהן בתחלה ואין מברכין עליהן לבסוף ובני א"י היו מברכין כשהיו מסלקין תפילין אקב"ו לשמור חקיו ונראה בעיני שאין אדם חייב לברך על סלוקן ואם רצה לברך מברך ואין בזה משום ברכה לבטלה ואחר כל שאר המצות אינו ראוי לברך כל עיקר כמבואר בקונ' הראיות בראיה כ"ד:

סמ"ג ורבינו יונה כתבו דוקא היכא שקבעו עצמם ביחד בתחלת ברכת המוציא או לדידן בישיבה אז אינן רשאין לחלק והרא"ש והטור כתבו דאף על פי שלא ברכו המוציא בתחלה ביחד אלא שאח"כ נקבעו באכילה יחד נקבעו לזימון מיהו נראה דגם לסמ"ג ורבינו יונה אפילו לא ברכו המוציא תחלה אם רצו לחייב עצמיו בזימון רשאין דע"כ לא קאמר רבינו יונה אלא שאין חייבין לזמן אבל אם רצו הרשות בידם וה"ה לג' שבאו מג' חבורות שחייבים:

רש"י כתב דכי היכי דגבי בהמ"ז אין האחד פוטר את חבירו ה"נ גבי ברכת המוציא ובשאר המצות נמי אין אחד פוטר את חבירו ורוב הפוסקים מסכימים לדעת התוס' ובתפלה לכ"ע אין האחד מוציא את חבירו ועיין בטור א"ח סי' תקנ"ד:

אכל טבל או דבר איסור כתב מיימוני דאין מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף וכ' הרא"ש והטור דמברכין וכן השיג עליו הראב"ד ז"ל ודברי התוס' ורש"י דף מט נראה

כדברי מיימון:

לשון ריא"ז

אין מזמנין אלא על דבר המותר באכילה אבל דבר האסור באכילה אין ראוי לברך עליו ולזמן עליו לפי שהיא מצוה הבאה בעבירה:

דף לג.

כתב רשב"ם ג' שאכלו יחד וא' מהם נזהר מפת של עכו"ם ואחרים אינם נזהרים אע"פ שאין אותו שנזהר יכול לאכול מפת של עכו"ם כיון שאותו שאין נזהר יכול לאכול מפתו מצטרפין זה עם זה לזימון והביא ראיה מריש ערכין הכל חייבין בזימון כהנים לוים וישראלים פשיטא לא צריכא דכהנים אכלי תרומה וקדשים וזר אוכל חולין מהו דתימא כיון דזר לא מצי אכיל בקדשים לא מצטרף קמ"ל דכיון דכהנים מני אכלי חולין ש"ד יש ללמוד משם ג' אנשים שמודרין הנאה זה מזה אין מצטרפין לזימון דנהי דמצו לאתשולי השתא מיהא לא אתשולי ע"כ:

ר"ת ורבינו שמחה כתבו דאשה ועבד מצטרפין לזימון עשרה ורוב הפוסקים נחלקו עליהם ולדברי רבינו יהודה מצטרפין לג' ואי חמיר עשרה יותר מג' כמו שכתב ר"י נמצא דמ"ד דמצטרפין לשלשה ומה שיש להקשות על דברי רבינו יהודה כתבתי בספר המחלוקות בס"ד ונשים י"א דהרשות בידם לזמן בג' אם ירצו והרא"ש הוכיח דעם האנשים חובה ומיימוני כתב סתם דמזמנות לעצמן אבל לא יזמנו בשם והרא"ש כתב דמצטרפות עם האנשים לזימון בשם ור"י הכהן היה עושה הלכה למעשה להצטרף נשים לזימון ומהר"ם פליג עליו מיהו לכ"ע יוצאות בזימון האנשים אלא דפליגי אם צריכות שיבינו לשון הקדש או לאו י"א דצריכות להבין אותו לשון וי"א דאינו צריך והכי נמי פליגי בסופר מברך ובור יוצא אם צריך שיבין לשון הקדש או לאו:

לשון ריא"ז

הנשים והעבדים אין מצטרפין אותן לזימון אבל אם רצו הנשים לזמן לעצמן מזמנות וכן העבדים אם רצו לזמן לעצמן מזמנין:

כתב הרא"ש פרש"י בין ברכת זימון בין ברכת המוציא והעולם לא נהגו כן וגם רש"י עצמו לא שמענו שהיה נהוג כן בברכת המוציא וכן עובדא דבר קפרא ותלמידיו דלעיל שנתן רשות לאחד מהן לברך להוציא את כולן ומה שיש חילוק בין ברכה ראשונה לאחרונה היינו משום דבתחלת הסעודה כשהן מסובין וקבועים יחד דעתם להצטרף הלכך כל אחד יוצא בברכת חבירו אבל בסוף הסעודה בטל הקבע ונחלקים זה מזה הלכך כל אחד

מברך לעצמו וה"ר יוסף פי' בשם רשב"ם משום דברכת המזון דאורייתא אבל ברכה ראשונה דרבנן לא אחמור כולי כאי דיוצא האחד בברכת חבירו ע"כ:
רש"י ומיימוני כתבו דדרך ארץ הוא לאחד שיפסיק לשנים ואינו חיוב ור"ח והראב"ד ורבינו יונה כתבו דחיוב הוא לאחד שיפסיק לשנים פי' ר"ח שהמפסיק כשחוזר לאכול מברך המוציא וכן כתב רב האי וכן הראב"ד שצריך גם נטילת ידים ורבינו יונה והרא"ש והטור כתבו דא"צ נט"י ולא המוציא:

לשון ריא"ז

שלשה שאכלו כאחד ורצו השנים לברך והשלישי עדיין אוכל הרי זה מפסיק סעודתו ועונה עמהם כדי שיברכו ברכת זימון ואחר שענה עמהם ומזמן עמהם חוזר לסעודתו ואחר שגומר סעודתו מברך ברכת המזון לעצמו ומתחיל מברכת הזן כמבואר בקונטרס הראיות הוצרך אחד מן הג' להקדים ולברך אין השנים מפסיקין סעודתן להצטרף עמו לזימון ואם רצו להפסיק מפסיקין ועונין לו ואח"כ חוזרים לסעודתם:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שכך ראוי לומר בחבורה של חמשה בני אדם שאכלו כאחת וקדמו שלשה מהן וזמנו לעצמן והשנים אוכלין עדיין אינו יכול להצטרף אחד מאותם השלשה לזמן אח"כ עם אותם השנים הואיל ויצא כבר ידי זימון כמבואר בקונטרס הראיות היו שלשה שאכלו כאחת וקדם אחד מהם ובירך לעצמו ה"ז מצטרף עמהן לזימון הואיל והוא לא יצא ידי זימון מוציא אחרים אבל הוא אינו יוצא באותו הזימון שאין זימון למפרע לזמן אחר שבירך:

דף לג:

כתב בה"ג ואי הוו עשרה אמר איהו ברוך אלהינו ברוך שמו ומבורך תמיד לעולם ועד ואם אינם עשרה יאמר ברוך הוא וברוך שמו תמיד לעולם ועד ע"כ:
הגאונים כתבו דכל ברכה שהיא סוף הענין אפילו אינה רק ברכה א' ואפי' אחר ברכת הפירות והמצות יש לענות אמן ורבינו יונה ורש"י כתבו דדוקא אחר ברכה שהיא סיום ברכות כגון אחר סיום י"ח ואחר גאל ישראל ומיימוני כתב דאין עונה אמן אלא בברכה שהיא סיום ברכות וגם שקדמה לה ברכה אחרת לאפוקי אחר גאל ישראל דלא קדמה לה ברכה אחרת ואין עונין וא"כ צריך למימר אחר ברכת ישתבח עונין אמן. והרא"ש נמי הכי סבירא ליה כמיי' ומן התימה על הטור שכתב דאביו ס"ל כמיימוני ואעפ"כ כתב בסימן נ"ד דאין היחיד עונה אמן אחר ישתבח ובאורך כתבתי בספר המחלוקות בס"ד:

לשון ריא"ז

לפי שברכת הטוב והמטיב מדברי סופרים היא ואינה בכלל שאר הברכות וטעון' אמן להודיע שהיא מדברי סופרים ואין הפועלים חייבין בה. והמור"ה אומר שכן ראוי לענות אמן אחר ברכות ק"ש של שחרית וערבית. ומיימוני אומר אחר ברכה אחרונה של ק"ש ערבית וכן נראה בעיני עיקר שאין לענות אמן אחר גאל ישראל של שחרית שאין ראוי להפסיק בינה לברכה ממה שראוי להפסיק בין גאולה לתפלה כמבואר בקונט' הראיות אבל אחר ברכה אחרונה של ק"ש של ערבית ראוי לענות אמן שהרי תקנו לומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן ואומר עוד אמן יהא שמיה רבא מברך:

כתב הרא"ש פירש"י שצריכין להיות ג' וכשהן ב' לא יאמרוה רב נחמן אומר עד נברך פירוש עד ועד בכלל רב ששת אמר עד ברכת הזן גם היא מברכת הזימון וקשה לפי' דקי"ל כרב ששת באיסורי ולדידן כל יחיד מברד ברכת הזן ועוד בכל דוכתין תנן ג' ברכות ולקמן אמרינן וברכת זו ברכת הזימון אלהיך זו ברכת הזן אלמא ברכת הזן לאו היינו ברכת הזימון ונראה לפרש עד היכן ברכת הזימון אדלעיל קאי דאמרינן ג' שאכלו אחד מפסיק לשנים כלומר שמפסיק לברך ברכת זימון ואח"כ יחזו' ויאכל וקאמר עד היכן ברכת הזימון רב נחמן אומר עד נברך ואחר כך יתחיל לאכול רב ששת אומר עד הזן והזן בכלל משום דנברך אינה ברכה הילכך מסתבר שיפסיק אכילתו בשביל ברכה אחת כדי שיהא ניכר שמזמנין עליו ולא משום דחשיב ברכת הזן ברכת זימון דהא כל יחיד נמי אומר הזן אלא לענין זה שיפסיק עד שיברכו ברכה אחת לימא כתנאי דתניא חדא בהמ"ז ב' וג' ותניא אידך ג' וד' (ואחד מפסיק לשנים) סברוה לכ"ע. הטוב והמטיב לאו דאורייתא מ"ד שתים וג' קסבר [אחד מפסיק לשתים] עד הזן שתים בהפסקה שלש לשאר יחיד מ"ד שלש וארבע קסבר עד נברך ג' להפסקה וארבע לבהמ"ז עם הזימון והיינו אליבא דמ"ד לקמן חוזר למקום שפסק ולמ"ד חוזר לראש אליבא דרב ששת מוקי לה הכי שלש בפועלים וארבע בשאר כל אדם והטוב והמטיב דאורייתא למ"ד שתים ושלש הטוב והמטיב לאו דאורייתא שתים בפועלים שלש בשאר אדם ובירושלמי גרס ג' שאכלו כאחד ובקש אחד מהם לצאת בי רב אמרי יברך ברכה אחת וילך לו ואיזו היא ברכה ראשונה בי רב אמרי ברכת הזימון רבי זירא בשם רבי ירמיה אמר הזן את הכל ואפשר לפרש זה באחד מפסיק לשנים שבקש אחד מהם לצאת מפסיק לשנים ואח"כ יחזור ויגמור סעודתו וקשה לי לפי' זה דלא הוה ליה למימר עד היכן ברכת הזימון בסתם כיון דלא קאי אלא אאחד מפסיק לשנים וע"ק מה שצריך לפרש דהייני ברייתות קיימי אאחד מפסיק לשנים ורב אלפס ז"ל פי' בענין אחר ע"פ הירושלמי וע"פ גירסת

רוב הספרים שכתוב בהם נימא כתנאי דתנא חדא שנים ושלש מברכין ברכת הזימון ותניא אידך ג' וד' וה"פ עד היכן ברכת הזימון כלומר שאם אכלו ג' והוצרך אחד מהם לצאת שיושב עד שיגמרו אותה ברכה רב נחמן אמר עד נברך כלומר עד שאמרו ברוך הוא אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו שזו היא ברכת הזימון רב ששת אמר עד הזן את הכל נימא כתנאי דתני חדא שנים ושלשה מברכין ברכת הזימון ותניא אידך שלשה וארבעה פי' שנים ושלשה שאכלו ואין אחד מהם יודע ברכת המזין כולה בברכותיה אלא אחד יודע ברכה ראשונה והב' יודע הב' והג' יודע הג' וקאמר דחייבין בבהמ"ז לפי שכל א' מברך ברכה שלו ונמצאת ברכת המזון עולה משנים מהן או ג' וגמרינן מיניה דבהמ"ז עם הזימון אינה כ"א ג' ברכות בלבד לפיכך אינה נחלקת אלא לג' אנשים בלבד ולאידך ברייתא עם ברכת הזימון הן ד' ברכות וקי"ל כר"נ דאמר עד נברך וכן עמא דבר דכל אחד מברך ברכת הזן אלמא ברכת הזן אינה בכלל זימון עכ"ל:

רש"י ז"ל פי' דברכת הזימון היינו ברכת הזן ולדידיה אין היחיד אומר ברכת הזן ויחיד המפסיק לשנים כשהוא חוזר חוזר לברכת הארץ ולא לברכת הזן ויש תימה על דבריו מהא דאיתא שם בהגהות מרדכי בשמו דיחיד אינו אומר ברוך משביע וגומר אבל אומר ברכת הזן והתוס' כתבו דהוצרך א' מהן לצאת או יחיד המפסיק לשנים צריך להמתין עד גמר ברכת הזן ויחיד המפסיק לשנים וחוזר אחר כך לאכול כשהוא חוזר חוזר לברכת הזן דיחיד אומר ברכת הזן אבל אם הוצרך לצאת דכבר גמר סעודתו והמתין שם עד שאמר ברכת הזן אז אינו חוזר אלא לברכת הארץ הרא"ש והטור וגם סמ"ג כדעת התוס' ודעת ה"ג כדעת רבינו. ודברי סמ"ג צ"ע בדין זה כי יש בה תימה וכתבתי בספר המחלוקות בס"ד ודברי מיימון כדברי רבינו:

דף לד.

כתב הרא"ש והרי"ף ז"ל פי' להיכן הוא חוזר אותו שהוא אומר נברך שאכלנו וכו' אבל אחד המפסיק לשנים ליכא למיבעי להיכן הוא חוזר דהא איהו פסיק ליה הלכתא כרב נחמן שאין מפסיק כי אם [עד] נברך. וראיתי כתוב משום רב האי שאחד המפסיק לשנים צריך לברך המוציא וכן כתב הראב"ד ז"ל דכיון שהפסיק יצא ידי ברכה למפרע וצריך ליטול ידיו ולבצוע דהוה ליה כבני חבורה שעקרו רגליהם לצאת לקראת חתן וצריכין ברכה למפרע וכשחוזרין צריכין ברכה לכתחלה ועוד כיון שהפסיק אכילה בבה"מ מיכל וברוכי בהדי הדדי א"א איך יתכן שיאכל באמצע הברכה כי הזימון אחד מן הברכות ואיך יברך ברכה אחת ויאכל ואח"כ ישלים הברכות ונ"ל דלישנא דמפסיק לא משמע

כדבריהם ז"ל דלדבריהם אין כאן הפסק סעודה אלא סעודה אחרת היא לגמרי ולא דמי לבני חבורה שעקרו רגליהם דהכא אינו זז ממקומו גם אין כאן היסח הדעת ולא דמי למיכל וברוכי בהדי הדדי שהרי אינו מברך אבל מפסיק סעודתו כדי שיזמנו עליו וכן כתב בה"ג היכא דבעי למיפק חד מינייהו ובעי חברין למיעבד ליה לפנים משורת הדין פסקין סעודתייהו ומזמנין עליהן עד הזן וגמר איהו ברכה כולה ונפיק וחוזרין ואוכלין וגומרין סעודתן ומברכין אלמא שאין צריכים ליטול ידיהם ולברך המוציא אבל לענין חזרה להיכן הוא חוזר בזה לא דבר בה"ג כי הוא פירש להיכן הוא חוזר כמו שפי' רב אלפס ז"ל דמיירי באותו שאומר ברוך שאכלנו משלו ואפשר דאע"ג דפירש דפסקין סעודתייהו עד הזן מ"מ כיון שאכלו אח"כ צריך לברך ברכת הזן דשלש ברכות דאורייתא נינהו ולא מסתבר שיצא ידי ברכת הזן במה שהפסיק לו באמצע סעודתו וכדי לסמוך על רב אלפס וה"ג דיחיד המפסיק לשני' שיחזור לתחילת ברכת הזן דנהי דיצא ידי זימון במה שאוכל במה שהפסיק להם מ"מ שלש ברכות צריך לברך על מה שאכל אחריהן ע"כ:

דף לד:

התוספות והרא"ש והטור כתבו דאין למחוק בנוסח זה ולוקח במשפט וה"ג ומיי' כתבו כדברי רבינו שאין לאומרו:

לשון ריא"ז

בבית האבל אומר המלך החי הטוב והמטיב לכל אל אמת דיין אמת שופט בצדק שליט במעשיו מודים אנו שאנחנו עמו ועבדיו ובכל זאת אנו חייבים להודות לו ולברכו:

אית דאמרי שהוא משולי הלחם ואית דאמרי להיפך הלכך לצאת ידי ספיקא יבצע מן הצדדין שיחתוך מלמעלה ולמטה כאחד. הגהת מיימוני:

לשון ריא"ז

ויש לבצוע ממקום שהפת אפויה היטב כמו שמבואר בפרק חלק אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס בירך על הככר לפרוס ממנו מצד זה ולא עלה בידו והוצרך לפרוס ממנו מצד אחר הרי זה צריך לחזור ולברך וקודם שיברך צ"ל על הברכה הראשונה בשכמל"ו שלא להזכיר שם שמים לבטלה היה רוצה לשתות מאמת המים ובירך על המים אע"פ שהמים שבירך עליהן הלכו להן ושותה מן המים הבאים א"צ לחזור ולברך שהרי לכך היה דעתו מתחלה וכל זה מבואר בתלמוד ירושלמי ולפי זה אם בירך על

האוכל קודם שיבא לפניו ואח"כ בא לפניו א"צ לחזור ולברך שהרי לכך היה דעתו מתחלה כמבואר בקונטרס הראיות:

דף לה.

פי' ר"י דהא דלא יענה אמן יתומה דוקא היכא דעדיין לא יצא י"ח אותה הברכה אבל אם כבר יצא לית לן בה וכן כתב מיימוני והגהות מיימ' בשם בעל הערוך והגאונים כתבו דאפילו יצא כבר ידי אותה ברכה לא יענה אמן יתומה וכן כתב הטור וי"א שאם יודע הברכה שמברך המברך אפילו אינו שומע כולה יכול לענות אמן וזהו דעת רוב הפוסקים ולתירוץ אחר שעשה סמ"ג לא סגי עד שישמע כל הברכה וכן נראה דעת מיימוני:

לשון ריא"ז

ואומרים הגאונים שלא אסרו לענות אמן יתומה אלא על ברכה שצריך לצאת בה ידי חובתו אבל אם יצא בה כבר מותר לענות אמן יתומה שהרי כשהיו רוב עם באלכסנדרי' של מצרים היו מניפין בסודרים להודיע לעם שצריכין לענות אמן כמו שמבואר בפרק החליל וכן הוא בפ' שלפנינו שעונין אמן אחר ישראל המברך אף על פי שאין שומעין הברכה:

וה"מ כשאין שם אורח אבל אם יש שם אורח הוא מברך אפי' אם הוא קטן כדי שיברך לבעל הבית:

ואם ירצה ליתן רשות לישראל לברך רשאי ומההיא דריב"ל דקאמר מימי לא ברכתי לפני כהן יראה שיש ללוי דין קדימה לברך לפני ישראל במקום שאין שם כהן ומהר"ם כתב שאין לו דין קדימה:

לשון ריא"ז

ואם רצה נותן רשות לאחר ונוטל ידיו תחלה לחמשה ומברך בהמ"ז והמזומן לברך ברכת המזון וקדם חבירו ובירך חייב ליתן לו מ' זהובים כמו שהביא בהל' כסוי הדם ונראה בעיני שאין דנין קנסות הללו בזמן הזה:

רוב הפוסקים הסכימו דמן הדין אין לזמן על עם הארץ שהוא כל שקרא ושנה ולא שימש ת"ח ור"ש כתב דמדינא יש לזמן דלא גרע מקטן היודע למי מברכין והרא"ש סתר דבריו מיהו כולהו שוו דהאידנא הקילו לזמן עליו. רבינו תם ובה"ג כתבו דגר לא מצי לברך בהמ"ז לעצמו דלא מצי למימר שהנחלת לאבותינו ור"י כתב דמצי שפיר לומר לאבותינו דקאי אאברהם שנקרא אב המון:

לשון ריא"ז

עם הארץ אין מצרפין אותו לזימון ואפילו אם קרא ושנה ולא שמש ת"ח ללמוד מהם תלמוד הרי זה עם הארץ. ורבינו חננאל אומר שאין החכמי' נזהרין עכשיו אלא מזמנין אפילו על עם הארץ ובור. ונראה בעיני שהעולם סמכו בזה על דברי המיקל שאמרו איזהו עם הארץ כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית ואם אינו קורא ק"ש שחרית וערבית אפי' בזמן הזה אין מזמנים עליו שאין לנו על מי לסמוך כמבואר בקונטרס הראיות:

ר"ת וה"ג כתבו דדוקא נכנס בשנת י"ג מזמנים עליו ואז אפילו לא הביא שתי שערות אין להקפיד אבל לא נכנס בשנת י"ג אין מזמנין ואפילו הביא שתי שערות והרי"ף כתב דלעשרה מצטרף כשיודע למי מברכין ולשלשה לא ור"ת כתב דאפילו מוטל בעריסה מצטרף לעשרה ולשלשה עד שיביא שתי שערות ור"י וסמ"ג והרא"ש וטור ומרדכי הסכימו דבין לעשרה בין בשלשה עד שיביא שתי שערות ומיימוני כתב כדברי רבינו והאחרונים הסכימו דבשעת הדחק המיקל לא הפסיד:

לשון ריא"ז

קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו ומצרפין אותו בין לשלשה בין לעשרה ואין עושין אותו עיקר אלא סניף שאין מצרפין שני קטנים אלא קטן אחד בין לשלשה בין לעשרה כמבואר בקונטרס הראיות. ובבית הכנסת אינו מצטרף עד שיביא שתי שערות כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל:

דף לה:

ר"י כתב דאם שנים אכלו דגן ואחד כזית ירק דמצטרפין וכן אם שתה יין או טבל בציר מצטרפים לשלשה וכן כתבו רבינו יונה והרא"ש והטור ומרדכי והגהות מיימוני דמצטרף גם בג' ומיימוני וסמ"ג כתבו כרבינו:

לשון ריא"ז

אפילו אכל עלה של ירק ושתה כוס של יין מצטרף לזימון בין לג' בין לי' וי"א שאינו מצטרף אלא לעשרה אבל לשלשה עד שיאכל כזית דגן ואין שיטת התלמוד כדבריהם כמבואר בקונט' הראיות:

ה"ג כתבו דמי שאכל כזית דגן לבד אינו מוציא ידי חובתו אלא אותן שאכלו גם כזית דגן כמותו אבל אינו מוציא ידי חובתן אותם שאכלו כדי שביעה והתוס' כתבו דמי שאכל כזית דגן יכול להוציא אף אותם שאכלו כדי שביעה ולא עוד אלא אפי' אחד מן השוק שלא אכל כלל יכול להוציא מי שאכל ידי חובתו דכל ישראל ערבין זה לזה וכיון שנתחייב זה בברכה שכבר אכל הרי זה מן השוק ערב עליו להצילו מן העבירה ולא דמי

לברכת הנהנין דהתם איכא למימר לא יתהנה ולא יתחייב אבל הכא כבר נהנה והאשר"י והטור כתבו דאפי' לא אכל אלא מידי דטעון אחריו ברכה מעין ג' מצי להוציא ידי חובתן אף המחויב בו מן התורה ודוקא אם אכל הוא דמוציא אבל השתיה אינו מועיל להוציא ומיימון פליג עם הרא"ש וכתב דצריך שיאכל כזית פת ממש ולא סגי באכילת כזית דגן שאינו פת ממש:

לשון ריא"ז

הבא להוציא אחרים ידי חובתן צריך שיאכל כזית דגן אבל אם אכל ירק ושתה יין ואכל פחות מכזית דגן אינו מוציא אחרים ידי חובתן מברכת המזון ואם אכל כזית דגן מוציא אחרים ידי חובתן מבהמ"ז אע"פ שהאחרים אכלו כדי שביעה ונתחייבו בבהמ"ז מן התורה כמו שביאר המור"ה ומז"ה וכן נראה בעיני שהאוכל אכילה גסה שאינו צריך לאותה אכילה מוציא אחרים ידי חובתן והוא שנהנה גרונו באותה האכילה אבל אם נפשו קצה עליו ואין נהנה גרונו אינו ראוי לברך על אותה אכילה לא לפניה ולא לאחריה כמבואר בקונטרס הראיות:

והתוספות ורש"י כתבו דבין בחול בין בשבת מתחיל ברחם וחותם בבונה ירושלים ומזכיר ענין היום באמצע כגון רצה והחליצנו ורבינו אפרים כתב דאף ע"פ שמתחיל בנחמה לא מצי לסיים מנחם עמו ישראל וכו' דהוה ליה חותמין בשתים והרא"ש היה נוהג בפתיחה כדברי רבינו ובחתימה כדברי התוס' ומיימון כתב כדברי רבינו אלא דלדידיה בין בחול בין בשבת אי בעי פותח ברחם וחותם בונה ירושלים ואי בעי פותח בנחמה וחותם מנחם עמו ישראל:

לשון ריא"ז

בשבתות וימים טובים כשמברך ברכת בונה ירושלים פותח בה בנחמה ומסיים בנחמה שמתחיל ואומר נחמנו ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך וחותם בה מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים ואומר בה קדושת היום באמצע בשבת רצה והחליצנו וביו"ט אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ואין מזכירין של שבת ושל י"ט אלא בבהמ"ז אבל בברכה אחת מעין שלש אין מזכירין כמבואר בקונטרס הראיות:

כתב הרא"ש ז"ל מה שכ' הרי"ף ז"ל שחותם מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים הקשה עליו ר' אפרים מהא דאמרי' לקמן דאין חותם מושיע ישראל ובונה ירושלים לפי שאין חותמין בשתים ומנחם עמו ובונה הוי נמי שתים ויש מתרצים דאם היו אומרים מנחם עמו ובונה ירושלים הוו שתים אבל מנחם עמו בבנין ירושלים חדא הוא שינחם עמו ע"י הבנין וה"ר יונה ז"ל היה אומר שגם זה חשוב כשתים כמו שמצינו בהביננו שתקנו

וישמחו צדיקים בבנין עירך שהיא מעין ב' ברכות על הצדיקים ולירושלים אבל החותם מנחם ציון בבנין ירושלים לא הוי כחותם בשתים דירושלים וציון חדא היא ע"כ:

דף לו.

הראב"ד ז"ל כתב דאין מזכירין בברכת אשר נתן שם ומלכות ושאר הפוסקים כתבו שיש להזכיר שם ומלכות:

הראב"ד כתב דביו"ט צריך להזכיר בה לששון ולשמחה את חג פלוני הזה ושאר הפוסקים לא כתבו כן התוספות וה"ג והרא"ש פסקו דחותמין בר"ת בברכת אשר נתן בא"י מקדש ישראל ור"ת ומיי' וסמ"ג כתבו כרבינו דבר"ח לית בה חתימה:

לשון ריא"ז

בד"א כשלא פתח בברכת הטוב והמטיב אבל אם פתח בברכת הטוב והמטיב אינו מברך של שבת או של יום טוב או של ר"ח אבל בשבת וביו"ט מחזירין אותו וחוזר ומברך ברכת המזון מתחלתו שהרי סיים ברכת המזון בטעות ונראה בעיני שאינו חוזר ומברך ברכת הזימון שכבר יצא ידי זמון:

דף לו:

הראב"ד ורבינו יונה כתבו דאם לא נזכר משבת ויו"ט עד לאחר שפתח הטוב והמטיב שחוזר לברכת בונה ירושלים ולא לראש ומיימון וסמ"ג והרא"ש ומרדכי כתבו שחוזר לברכת הזן ואם הוא שבת ור"ח והזכיר שבת ולא הזכיר ר"ח עד שפתח הטוב והמטיב הר"ר יוסף כתב דאין מחזירין אותו והטור כתב בשם אחיו ז"ל דמחזירין ואם הוא שבת ויו"ט ולא הזכיר אחד מהן נ"ל דלכ"ע מחזירין אותו כיון דכל חד וחד לחודיה מחייבו לאכול פת לא דמי לשבת ור"ח דלעיל אם לא הזכיר שבת בסעודה שלישית נראה דלר"ת וסייעתו דס"ל דיכול לעשות במיני תרגימה דסגי דלא אכיל פת אין מחזירין אותו ולדברי מיימון וסייעתו דס"ל בסעודה שלישית לא סגי דלא אכיל פת מחזירין אותו:

המרדכי בשם רא"ם כ' דכשיעור כזית חייב בברכת המזון דאורייתא ושאר הפוסקים לא כתבו כן גם כתב המרדכי בשם רא"ם דאם אכל ולא שתה לא מצי להוציא ידי חובה מאן דאכל ושתה וגם אם אינו תאב לשתות לא מצי לשתות כדי להוציא אחרים ידי חובתן וה"ה דאין לסרהב באיש שיאכל או ישתה מעט כדי שיצטרף לזימון ושאר הפוסקים כתבו דאפילו לא שתה מצי להוציא אחרים שאכלו ושתו י"ח:

לשון ריא"ז עד כמה מזמנין ומברכין ברכת המזון עד כזית וחיובו מדברי סופרים שמן

התורה אינו חייב עד שיאכל וישבע שנאמר ואכלת ושבעת וברכת כמו שמבואר בפרק מי שמתו והאוכל כזית עצמו אינו מברך עליו לבסוף שהרי אם ינטל גרעינו אין בו שיעור כזית ואם היה זית גדול שאפי' אם ינטל גרעינו יש בו שיעור כזית מברך עליו לבסוף שהזית ששיערו בו לא קטן ולא גדול אלא בינוני כמו שמבואר בפרק של מעלה:

לשון ריא"ז

היו פחות משלשה עד שפתחו בברכת הזן אין אומרים בפחות מג' ברוך שאכלנו משלו וכל אותן הדברים אלא פותחין ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הזן את העולם כולו עד לבסוף כמבואר בקונטרס הראיות. היו שלשה בלא המברך יכול המברך לומר ברכו שאכלנו וכן אם היו י' בלא המברך יכול לומר המברך ברכו אלהינו שאכלנו משלו ואעפ"כ אין טוב שיוציא עצמו מן הכלל אלא יאמר נברך אלהינו שאכלנו משלו:

והר"י ברצלוני כתב דאע"פ שאומר המבורך ולא הוציא עצמו מן הכלל צריך להחזיר עצמו לכלל לגמרי ולומר ברוך ה' המבורך מידי דהוה אברכת המזון ואע"פ שבירך שחרית כשאומר הזמירות חוזר ומברך כשקורא בתורה בצבור. טור:

דף לז.

ובפירוש שלשה שבאו משלש חבורות רבו הדעות וכתבתי בספר המחלוקות באורך בס"ד:

ובמקום חופה אפילו אין רואין אלו את אלו ואפילו אין שמש מצרפן אם התחילו לאכול כולן כאחת מצטרפין וברכת חתנים אחת לכולן:

דף לז:

מיימון וסמ"ג ומרדכי כתבו דאם שתה פחות מרביעית דמברך לפניו ולא לאחריו על הגפן ור"י מסופק בזה וכתב דלצאת ידי ספק טוב שיזהר לשתות פחות מכזית או יותר מרביעית ובכוס של ברכה בזימון לא ישתה פחות מרביעית וכן בכוס ברכה דיחיד וה"ג כתבו דבכוס של ברכה לעולם אינו טעון ברכה מעין שלש אחריו ושאר הפוסקים כתבו דטעונה ברכה מעין שלש לאחריו גם בברכת המזון ופליגי כמה צריך שישתה בין ביחיד בין בזימון איכא למאן דאמר דאפי' לא שתה אלא כזית טעון ברכה לאחריו ויש אומרים דצריך רביעית:

וכן איתא במסכת סופרים דאסור לאכול דייסא בפת במקום כף. התוספות והרא"ש ורבינו יונה ומרדכי כתבו דסומכין הקערה בפת במידי דלא ממאיס והוא הדין דאוכלין

דייסא וחביצא בפת עצמו כעין כף. ורבינו חננאל ורבינו תם ומיימוני פסקו כרבינו ואוסרין לאכול דייסא בפת אא"כ אוכל ממנו מעט בכל פעם:

לשון ריא"ז

אסור לאדם להפסיד את האוכלים לפיכך הבא ליטול ידיו לתפלה או לקריאת שמע אל יטול ידיו ביין בין יש בו מים בין אין בו מים וכן אסור לפצוע זיתים כדי לשפשף אדם ידיו בהן מפני שהן נפסדין וכן אין מפררין את הפת לשפשף אדם בהן ידיו אבל עושה אדם כל צרכיו בפת במקום שאין בו הפסד ואין בו מנהג בזיון כמבואר בקונטרס הראיות וכך הוא שיטת כל התלמוד בפרק במה טומנין:

וכשזורקין החטה בראש החתן והכלה צריך ליזהר שלא לזרוק אלא במקום נקי. הגהת מיימוני:

ואם נזכר בעת שהיו המשקין בתוך פיו עד שלא בלען כתב ר"ח דאינו מברך עליהן דהואיל ונדחו נדחו וכן נראה דעת מיימוני והרא"ש כתב דמברך עליהן ברכה הראויה להם בתחלה כיון שנזכר עד שלא בלען:

ואם ספק אם בירך או לאו כתב הטור בשם מיי' פ"ד מהלכות ברכות שחוזר ומברך וכתב הטור ונראה דאינו מברך מספק כיון שהוא מדרבנן וכן כתב סמ"ג. ונראה שהוא טעות דהא כשתעיין בדברי מיי' תמצא שכתב דבספק ברכת המוציא אינו חוזר ומברך דהוי ספק דרבנן:

רבינו תם פי' חי היינו מזוג ולא מזוג כשנותנו בכוס וכשמגיע לברכת הארץ נותן בו מים כראוי ויינות שלנו א"צ מזיגה וכן כתבו רבינו יונה והרא"ש ומרדכי ורש"י פי' שנותנו בכוס חי אי נמי מוציאו מן החבית לשם ברכה חי ר"ל פריס"ק בלעז ויש אומרים כי חי קאי אכוס דבעי שיהיה הכוס שלם וכתב הטור דטוב לצאת ידי כולם:

דף לח.

הגאונים כתבו דגם לדידן צריך לעשות כל העשרה דברים שנאמרו בו והתוספות ואשר"י כתבו מנינא דרבי יוחנן לא בא למעט אלא עיטור ועיטוף אבל שאר דברים בעי למיעבד ורבינו יונה כתב דאין חיוב אלא בחי מלא שטיפה הדחה ולקבלו בימין ולא תהא שמאל מסייעתו ומיימון לא הזכיר אלא ד':

כתב הרא"ש פרש"י שלא יסיח המברך משנתנו לו הכוס לברך ונראה דה"ה המסובין אין להם להסיח משהתחיל לברך לא מבעיא בשעה שהוא מברך שאין להם לדבר שהן צריכין להבין ולשמוע כדי שיצאו בשמיעה אלא אפילו בין ברכה לברכה אין להסיח

דאין להפסיק שמיעתן בשיחת חולין ואף על גב דאמרינן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא ומסתמא הסיח בינתים היינו בדיעבד אבל לכתחילה צריך לשמעם על הסדר ושלא יסיח בינתים ע"כ:

וכ' הטור בשם הרא"ש דמיירי כשהוא הולך [בביתו ואוכל] אבל מהלך בדרך ואוכל אין צריך לישב ולברך לפי שאין דעתו מיושבת עליו אם יאחר דרכו כדאמר גבי ק"ש:

לשון ריא"ז

היה אוכל כשהוא מהלך יושב ומברך וכן אם היה אוכל כשהוא יושב או כשהוא מיסב על המטה יושב ומברך ונראה בעיני שאם היה מהלך יושב על החמור זו היא ישיבתו כמבואר בקונט' הראיות:

דף לח:

התוספות וסמ"ג פליגי על זה וכתבו דלכתחלה יכול ליטול קודם קידוש וכן היה נוהג הרא"ש ז"ל וכתב הטור ואני תמה על מנהגו שצריך לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה וכתב רב עמרם לאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך ענט"י אבל אם נטל קודם לא יקדש על היין אלא על הפת דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש על היין אלא על הפת וכן כתב מיימוני מי שנתכוין לקדש על היין ושכח ונטל ידיו לסעודה קודם שקדש הרי זה מקדש על הפת ולא על היין כיון שנטל ידיו לסעודה וכן היה נוהג הר"מ מרוטנבור"ק לקדש קודם אבל הרשב"ם פירש הא דאמר רב ברונא נטל ידיו לא יקדש היינו לרב דאמר יש קידוש שלא במקום סעודה הילכך לא הוי הקידוש מענין הסעודה והוי הפסק בין נטילה לסעודה הילכך אם נטל ידיו לא יקדש הוא אלא יניח לאחר שיקדש ויצא הוא בשמיעה ולא הוי הפסק כולי האי אבל לשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה וקי"ל כוותיה דשמואל יכול ליטול קודם הקידוש דקידוש לא הוי הפסק ומיהו לכתחלה טוב לקדש קודם כדחזינן דסברי ב"ש שמוזגין הכוס ואחר כך נוטלין הידים שלא להפסיק במזיגה בין נטילה לברכה ועיין פרק ערבי פסחים:

לשון ריא"ז

מוזגין את הכוס של קדוש ומקדשים עליו תחלה ואחר כך נוטלים לידים כדי שיהא תכף לנטילת ידים סעודה ואם נטל ידיו בתחלה הרי זה יכול לקדש על היין ואינו צריך נטילה אחרת כמבואר בקונטרס הראיות בפרק ערבי פסחים:

כתב הרא"ש ירושלמי וקשה לב"ה היכי עביד פירש היאך עושה שבירך בה"מ והבדלה על הכוס הא אמרי' בערבי פסחים אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל ואמימר

בת טוות פי' לן בתענית לפי שלא היה לו בלילה כוס להבדיל ומשני היה יושב ואוכל וחשכה לו למוצאי שבת ואין לו אלא כוס אחד וכן הקשה רבינו נסים גאון ז"ל אהך ברייתא דאמר בגמ' הנכנס לביתו במ"ש מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד לאחר בה"מ ומשלשלן כולן לאחריו ותירץ כמו שתירץ בירושל' שהיה יושב על שולחנו וחשכה לו ולא נהירא דהך שנויא לא שייך אברייתא דלישנא הנכנס לביתו במוצ"ש לא משמע הכי ועוד קשה דדייק מינה בערבי פסחים דהמבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס וכיון שהבדיל בתפלה אלמא שלא היה יושב ואוכל ועוד דדייק מינה בפסחים ש"מ טעם מבדיל ולהך שנויא לא טעם כלום משחשכה הלכך נראה לפרש אם אין לו יין בלילה ומצפה למחר שיזדמן לו יין לא יאכל בלילה אלא ימתין עד למחר שיבדיל על הכוס אבל אם יש לו כוס ואינו מצפה שימצא למחר יין אחר יותר טוב שיאכל קודם שיבדיל ויברך ויבדיל על אותו כוס ממה שיבדיל על הכוס ויברך בה"מ בלא כוס דקי"ל ברכת המזון טעונה כוס ואפילו יחיד המברך טעון כוס מדלא מדכר בשום דוכתא זמון אלא ברכת המזון טעונה כוס משמע כל בהמ"ז אפילו ביחיד וכן מוכח בע"פ דקאמר על הך ברייתא הנכנס לביתו במ"ש ש"מ בהמ"ז טעונה כוס ולשון נכנס לביתו במ"ש משמע דהוא יחיד מיהו אין ראיה כל כך דהנכנס לביתו בבעל הבית איירי ויש לו בני בית ויכול לזמן וראיה מהא דאמר בפרק ע"פ הא דתנן והשלישי אומר ברכת המזון ש"מ ברכה טעונה כוס והתם איירי אפילו ביחיד שהרי תקנו ד' כוסות אפילו ליחיד והכא נמי איכא למדחי דה"ק ש"מ ברכה טעונה כוס בג' דאי אינה טעונה כוס אפילו בג' למה תקנו עליו כוס אחד היה להם לתקן עליו שיר א' ועוד האריך שם ריש פרק אלו דברים ע"ש:

דף לט.

הרא"ש והטור כתבו דבהמ"ז טעונה כוס ומיימוני כ' דאינה טעונה כוס וסמ"ג כתב לשונו ממש בעשין כ"ז ובעשין כ"ט כתב בהפך וכתבתי בספר המחלוקות בס"ד ודברי רבי' מוכיחי' כאן דטעונה כוס וקשה מה היא דפרק ערבי פסחים ע"ש:

לשון ריא"ז

היו לו שתי כוסות מבדיל בתחלה על כוס ראשון שאסור לטעום בלא הבדלה וכוס שני מניחו לברך עליו ברכת המזון לפי שברכת המזון טעונה כוס כמבואר בקונטרס הראיות אם אין לו אלא כוס אחד הרי זה מניחו לאחר המזון ואוכל סעודתו קודם שיבדיל הואיל

ואין לו אלא כוס אחד ולבסוף מברך על אותו הכוס בתחלה ברכת המזון ואח"כ בורא פרי הגפן ואח"כ על הבשמים ואחר כך בורא מאורי האש ואחר כך הבדלה ושותה את הכוס: ואם אין לו יין איתא בפרקי ר"א (פרק כ') אמר ר' מונא כיצד אדם חייב להבדיל מקרב ידו לאור הנר ואומר בורא מאורי האש ואם היה בדרך פושט ידיו לאור הכוכבים ואם נתקדרו שמים בעבים תולש אבן מן האדמה ואומר המבדיל בין קודש לחול וכתב רב עמרם ואנן לא סבירא לן הכי אלא אין מבדילין אלא על היין ואפילו על הפת אין מבדילין וכך פירשו התוספות שאין מבדילין על הפת אבל מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינה והגאונים כתבו אע"פ שאין מבדילין על הפת אם חל יו"ט במוצאי שבת מבדילין עליו כיון שמקדשין עליו הקידוש עיקר ואגב הקידוש מבדילין ג"כ עליו וכתב מהר"ם שצריך ליזהר שלא יביא הלחם לשולחן עד אחר הבדלה ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנו לפי שהוא מוקדם בפסוק וצריך להקדימו אם לא יכסנו:

לשון ריא"ז

במוצאי שבתות וימים טובים מבדילין על היין ואין מבדילין על הפת כמו שבארנו שם וכך היא שיטת רבינו יצחק:

דף לט:

נר של בית הכנסת פירש"י אם יש שם אדם חשוב אין מברכין עליו שנעשה לכבודו ולא להאיר ואם אין שם אדם חשוב מברכיו עליו ויש מפרשים איפכא דכשיש שם אדם חשוב מברכין עליו שנעשה להאיר לו וכשאין שם אדם חשוב אין מברכין עליו שלא נעשה אלא לכבוד שכינה ואם יש שמש שאוכל שם בכל ענין מברכין עליו שנעשה להאיר לו והוא שלא תהיה לבנה זורחת שאם יש לבנה אין צריך לאורה ולא נעשה לו אלא לכבוד:

מיי' לא חילק בין נר לנר במת:

ירושל' הדא דתימא כשנתונין למעלה ממטתו של מת אבל נתונין למטה מברכין שאני אומר לכבוד חיים הם עשוין:

ונהגו לברך על עצי הדס וסמך לדבר כל שומר שבת מחללו וסמיך ליה תחת הסרפד יעלה הדס ויש נותנים טעם לדבר כיון דאתעביד ביה חדא מצוה של הלולב נעביד ביה מצוה אחריתי כדאיתא בעירובין רב אמי ורב אסי כד מיקלע להו ריפתא דעירובא היו מברכין עליה המוציא אמרי הואיל ואתעביד בה חדא מצוה דעירובא נעביד בה מצוה אחריתי וכתב ה"ר אפרים אני איני מברך על הדס שוטה שלנו יבש ואין בו לחלוחית

של ריח ויש לי זכוכית קטנה ובה מיני בשמים ועליה אני מברך ע"כ ומיהו נהגו בכל המקומות לברך על ההדס ומנהג אבותינו תורה וכתב עוד ה"ר אפרים מי שאינו מריח ומברך על הבשמים הוי ברכה לבטלה ואף להוציא בני ביתו אינו יכול ולא דמי לקידושא ולאבדלתא וברכת המוציא של מצה שהן חובה אבל זה אינו אלא מנהג בעלמא וכתב הטור ולא נהירא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו אע"פ שאינו אוכל עמהם והתם מאי חובה איכא וכן הורה לי א"א הרא"ש ז"ל:

וכתב הטור דאין מברכין על בגדים מוגמרים ומיי' וסמג כתבו דמברכין עליהן ויש תימא על הטור וכתבתי בספר המחלוקות בס"ד:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שמברכין על ריח הכלים המוגמרים שגמור הכלים להריח הכלים כמבואר בקונטרס הראיות:

מסתכלין בצפרנים לראות שיוכל ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפורן לבשר וכ"כ רב עמרם אמר רב נטרונאי בבורא מאורי האש כך עושין בשתי ישיבות מביטין לכפות הידים כדי שיהנו מן הנר ואמר רב האי ברכת האור חובה על כל מי שמכיר בין שני דברים שאין נכרים ונהגו הראשונים[1] להביט בין שרטוטי הכפים עד שיכיר ביניהן מפני שהן מצויות ושמענו מזקנים שאומרים שיש בשרטוטי פסת היד סימן להתברך בו ועוד מנהג אצלנו להביט בצפרנים ואומרים מפני שהן פרות ורבות לעולם ואי לא מתרמי ליה כוס כשיראה האש ונהנה לאורו מברך בורא מאורי האש וסומא כתב אבי העזרי שאין לו לברך דהא אין מברכין עליו עד שיאותו לאורו:

לשון ריא"ז

וכ"נ בעיני שאין מחזירין על הבשמים אלא אם היו מצויין לו מצוה לברך עליהן במוצ"ש ואם לאו אין מחזירין אחריהם:

דף מ.

מוכח מכאן דסבירא ליה לרבינו דברכת המזון טעונה כוס ומיי' פ"ו מהלכות ברכות כתב שאינה טעונה כוס ודברי סמ"ג מגומגמים כדלעיל ונראה דמשום דסבירא ליה למיימון דברכת המזון אינה טעונה כוס להכי גבי הבדלה בפרק כ"ט מהלכות שבת כתב דגמר סעודתו במ"ש אומר ברכת המזון ואח"כ הבדלה על אותו כוס ומוכח מדבריו שם דמיירי

[1] עי' מרדכי יומא סי' תשכ"ג.

בשיש לו עוד כוסות אחרות ומשום הכי מצי למימר עליה ברכת המזון וגם הבדלה משום דתרוייהו חד מילתא נינהו ולא הוו ב' קדושות דאילו מיירי כשאין לו אלא כוס אחד היה קשה על מיימון דהוה משמע דלהכי מקדים ברכת המזון להבדלה משום דברכת המזון טעונה כוס אלא ודאי מחוורתא דלהכי אוקמא מיימוני בסתם דמשמע דאית ליה כוסות אחרות כי היכי דלא תקשי ליה ולהכי אוקים לה הטור סימן רצ"ו בדלית ליה כוס אחר: הטור פליג על זה וכתב דל"ש שוגג ולא שנא מזיד צריך לחזור למקומו ולברך בירך במקום השני אם היה שוגג יצא ואם היה מזיד לא יצא וכתב בשם הרי"ף אם יש לו עוד פת לאכול יאכל מעט ויברך במקום שנזכר ומיימוני כתב דאפילו אם בירך במזיד שלא במקום שאכל דיצא י"ח וכ"כ רבינו יונה וסמ"ג והרא"ש פסקו דלא יצא ובברכת מעין שלש התוספות והרא"ש כתבו שיכול לברך במקום שנזכר ומיימוני ורשב"ם כתבו דאין חילוק בזה בין ברכת המזון לברכת מעין שלש:

לשון ריא"ז

מי שאכל ושתה ולא בירך יברך בכ"מ שנזכר ואם חוזר לברך במקומו הרי זה משובח בד"א בשוכח אבל במזיד חייב לחזור למקומו ולברך:

כתב הרא"ש ובסדר רב עמרם פסק הלכה כב"ש והא דאמר לעיל א"ר יצחק בר חנינא אמר רב הונא בכולי פרקין הלכה כב"ה בר מהא דהלכה כב"ש לא אתא לאפוקי הא דהכא משום דאפילו ב"ה מודו שטוב לעשות כב"ש אלא שלא הטריחו ליה ודוקא בבה"מ אבל בז' המינין אין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אלא יברך במקום שנזכר ע"כ: הטור והרא"ש כתבו דאחר כותי עונין אמן כששומע כל הברכה ואחר נכרי עונין אפי' לא שמע כל הברכה אלא ששמע הזכרת השם ומיי' כתב דאין עונין אמן אחר כותי ונכרי וי"א דאחר כותי עונין ולאחר נכרי אין עונין ורבינו יונה כתב דעונין גם אחר הנכרי אמן אם שומע כל הברכה מפיו:

לשון ריא"ז

עונין אמן אחר ישראל המברך ואע"פ שלא שמע כל הברכה והוא שלא אכל אבל אם אכל אע"פ שענה לא יצא הואיל ולא שמע כל הברכה והרי הוא אמן יתומה שביארנו למעלה ואין עונין אמן אחר כותי המברך שהכותי הרי הוא כנכרי ודעתו לע"ז:

כתב הרא"ש פירש הראב"ד בשעה שאכלו דחנוך מצוה הוא י"מ בעידן מפטרייהו אחר שלמדו נפטרין משם ואומרים קדיש. ע"כ:

כתב הרא"ש מה שלא נהגו האידנא במים אחרונים אותם שאינם מברכין אינם צריכין לפי שאין מלח סדומית מצוי אצלנו והמברך נמי כיון שאין אנו עושין כמו שהפסוק

אומר כי קדוש זה שמן הטוב גם בנטילה נמי לא נהגו וגם לא איקרו ידים מזוהמות כיון שאין אנו רגילין ליטול ואין אנו מקפידין והכי נמי בפרק כיצד מברכין אמר רב אשי כי הוינן ביה רב כהנא הוו אמרי' כגון אנו דרגילים במשחא משחא מעכב לן אלמא אותם שלא היו רגילים לא היו חוששין בו ולא היה מעכב עליהם אע"ג דנפקא לן הכא מקרא אסמכתא בעלמא היא ומיהו אם יש אדם שהוא איסטניס ורגיל ליטול ידיו לאחר הסעודה לדידיה הוו ידים מזוהמות וצריך ליטול קודם שיברך ע"כ:

דף מ:

ויש מהגאונים שכתבו דמברכין על נטילת ידים על מים אחרונים וי"א שמברכין עליהן על רחיצת ידים והראב"ד כתב דמברך על רחיצת ידים אם אכל תבשיל שידיו מזוהמות ובלא ידים מזוהמות יכול להמתין עד אחר בהמ"ז ואינו טעון ברכה וכל שאר הפוסקים כתבו דלעולם אין מברכין כלל על מים אחרונים:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאין חלוקים מים ראשונים ממים אחרונים אלא בדברים הללו שכתבנו אבל בשאר דברים שוין הן וכשם שמים ראשונים אינן ניטלין אלא במים הראוין לשתיית בהמה וצריכין שיהו מכח אדם אף מים אחרונים כיוצא בהם כמבואר בקונטרס הראיות בפרק כל הבשר בראיה ב':

והרא"ש היה אומר ליטול ידיו בין בשר לדגים דחמירא סכנתא מאיסורא וכתב בה"ג שהאוכל בשר מותר לאכול אחריו גבינה מיד ע"י קינוח ונטילה והאוכל גבינה מותר לאכול בשר מיד אף בלא קינוח ונטילה וכתב הרא"ש ז"ל ולא נהגו העולם כן אלא נוהגין שלא לאכול גבינה אחר הבשר אפילו הוא בשר עוף ואין לשנות המנהג ובשר אחר גבינה שרי מיד ע"י קינוח והדחת פה ונטילת ידים בלילה וביום אם רואה ידיו מקונחות א"צ נטילת ידים. טור. ומ"מ דברי רבינו מוכיחין דקאי נט"י דוקא אחר אכילת בשר כדברי ה"ג ואולם בחולין פסק רבינו כדברי הרא"ש וכן מיי' פ"ט מהלכות מאכלות אסורות וסמ"ג ודלא כה"ג ור"ח דפליגי ע"ז:

לשון ריא"ז

חייב אדם ליטול עוד מים אחרונים אחר גמר סעודה שמים אחרונים חובה ואינן צריכין ברכה שאינן דומין למים ראשונים שעיקרן באין לטהר אבל אלו עקרן באין מפני הסכנה שמא בא לידו בתוך הסעודה גרגיר של מלח סדומית שמסמא את העינים וכן אם היו ידיו מזוהמות צריך לרחוץ ידיו מן הזוהמא שידים מזוהמות פסולות לברכה כמו שמבואר

בברכות בסוף פרק ואלו דברים וכמבואר בקונטר' הראיות בפרק כל הבשר בראיה ה' וכן המודד מלח בלא סעודה חייב ליטול ידיו:

דף מא.

הרא"ש כתב דכשהן עכורין מחמת טיט אין חילוק בין כלי לקרקע בכל ענין אינן כשרים לא לנט"י בכלי ולא לטבילה והרשב"א כתב דכשרים לטבול בהן כשהן עכורים מחמת טיט ואינן ראוים לשתיית בהמה ומיימוני מסכים לדעת רבינו ויש להקשות מדבריו שבפ"ז מהלכות ברכות לדבריו שבפ"ח מהלכות מקוואו' טובא גם יש גמגום בדברי הטור א"ח מהל' ברכות לטור י"ד סי' ר"א וכתבתי הכל בספר המחלוקות בס"ד:

ומיי' וסמ"ג וטור פסקו דסגי ליטול ידיו עד מקום חיבור האצבעות לכף היד ור"ח ורבותינו הצרפתים ובספר הזוהר כתוב כרבינו שצריך ליטול עד מקום חיבור היד אל הזרוע:

לשון ריא"ז

הנוטל ידיו בין לחולין בין לתרומה צריך שיטול ידיו עד פרק שלישי של אצבעות שהוא חבור האצבעות והכף:

דף מא:

ר"ח והרשב"א ורבינו פרץ ורבינו יונה כתבו שאם אינו שעת הדחק שאין מצוי מים או שהולך בדרך כמו שכתב סמ"ג או שלא התנה בשחרית או שלא נזהר מטינוף לאחר שהתנה אין התנאי מועיל כלום והרא"ש כתב דתנאי שחרית מועיל לכל היום אפי' שלא בשעת הדחק ובלבד שיזהר מטינוף אחר כך וכן נראה דעת מיי' וסמ"ג הביא כל הדעות ולדעת שני כתב דאם נזדמן לו מים אחר כך דאינו מברך על נטילת ידים ודבריו תמוהים בדעת הראשון וכתבתי סברת סמ"ג בס' המחלוקות בס"ד:

דף מב.

ה"ג כתב דלא קפדינן אי אתי מכח גברא או לאו ולדידיה נוטלין לידים מן הקוף ומכלי שהמים יוצאין ממנו מאיליו וכן אם הטביל ידיו בכלי עלתה לו טבילה ושאר הפוסקים כולהו כתבו כרבינו וכולהו בעו דאתו מים תמיד מכח גברא וצ"ע על מיימוני דמכשיר קוף לתת המים ואיהו כתב דבעינן דאתו מכח גברא גם צ"ע על מה שכתב בפי' המשניות נגד מה שכ' בפסקיו בזה וכתבתי הכל שם בס"ד:

רבינו יונה והרא"ש פליגי אליבא דרבינו לפרש דבריו אי סבירא ליה בנקב בכונס משקה הוי חיבור אי לא והארכתי בס' המחלוקות בס"ד:

כלי שניקב בכונס משקה אם יחדו לזיתים אכתי תורת כלי עליו ונוטלין ממנו הידים מהנקב ולמטה והטור כתב דגם בכונס משקה מתבטל ממנו תורת כלי:

לשון ריא"ז

ואם ניקב הדלי בכונס משקה שמימיו נוטפין לבור דרך הנקב ונשפכין לשוקת דרך פיו הרי מי השוקת מחוברין למי הבור ומטבילין בהם את הידים שלא החמירו בהם חכמים כטבילה גמורה וכן נראה בעיני לומר שאם בא אדם בספינה גדולה ואינו מגיע להטביל את ידיו בים ומצא כלי שניקב בכונס משקה ודולה מן הים ומטביל ידיו בתוך הכלי שמי הכלי מחוברין למי הים הואיל ומימיו נוטפין שם על ידי הנקב כמבואר בקונטרס הראיות בפרק כל הבשר בראיה ו':

לפירש"י הא דנוטלין לא' ואפילו לשנים קאי אתרתי גברי דשנים שבאו לטול ידיהם כאחד האחרון אין צריך רביעית דקא אתו משירי רביעית וכן כתבו רוב הפוסקים והרמב"ם כתב ודוקא שלא יפסיק הקילוח דהשתא הוי נצוק חיבור ולדברי מיימון וסמ"ג לעולם בשטיפה ראשונה צריך רביעית לכל אחד ואחד אך מיירי בשטיפה שניה ור"ת והרשב"א ז"ל כתבו דש"ד ליטול מים מן הכלי על ידו אחת ולתת על ידו השניה ומרדכי כתב דאין נכון לעשות כן:

לשון ריא"ז

לא יטול אדם ידיו בפחות מרביעית היו שנים ונטל האחד מרביעית ושייר מהם נוטל השני מן השיריים לפי שהן שירי טהרה כמבואר בקונטרס הראיות בפרק כל הבשר:

מיי' כתב דיכול לכרוך ידיו במפה ולאכול חולין גרידי בטומאה בלא נט"י וכן נראה דעת רש"י ולפי מה שפירש רבינו יונה רבינו פליג עם מיי' בזה וסמ"ג והרא"ש וטור ורוב הפוסקים פליגי עם מיימוני:

לשון ריא"ז

וכן אם נטל אוכל במפה ואכלו אע"פ שלא נגע בו צריך נטילת ידים כמבואר בקונטרס הראיות בפרק כל הבשר בראיה ח':

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שלא אמרו לברך על כל כוס וכוס ועל כל פרוסה ופרוסה אלא על ברכה ראשונה אבל על ברכה אחרונה אינו מברך אלא ברכה אחת לבסוף כמבוא' בקונטרס הראיות בפרק כל הבשר ובפרק ערבי פסחים:

דף מב:

לפירוש רש"י וספר התרומה משמע שלעולם צריך שיהיו ידיו בהגבהה עד אחר הניגוב וכן נראה דעת מיי' ומרדכי והתוספות וסמ"ג כתבו דסגי בהגבהה עד שטיפה שניה ונמצא דלרש"י ז"ל וסייעתו מים ראשונים ר"ל מים שלפני הסעודה מים אחרונים ר"ל מים שלאחר הסעודה ולדברי סמ"ג מים ראשונים ר"ל מים שבשטיפה ראשונה ומים אחרונים ר"ל מים שבשטיפה אחרונה והרא"ש והטור ס"ל דודאי סגי בהגבהה עד שטיפה שניה אך מים ראשונים ר"ל מים שלפני הסעודה ומים אחרונים ר"ל מים של אחר הסעודה ודברי רבי' יונה שבדפוס אי אפשר להולמם ולהבירם על בוריים כי נראה נגד סברת התלמוד וכתבתי בספר המחלוקות בס"ד:

ספר התרומה והרשב"א כתבו דסגי לשפוך מים שתי פעמים על ידיו והתוספות וסמ"ג וטור כתבו דצריך לשפוך שלש פעמים:

לשון ריא"ז

הנוטל ידיו צריך להגביה את ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים כמו שביארנו למעלה אבל המטביל את ידיו אינו צריך להגביה את ידיו כמו שמבואר בתוספתא דידים וצריך ליטול ידיו בשתי שטיפות:

לשון ריא"ז

הנוטל ידיו צריך לנגב את ידיו שלא יאכל פתו בעוד ידיו שרויות אבל המטביל את ידיו אינו צריך לנגב כמבואר בקונטרס הראיות בסוטה בהלכה ראשונה בראיה ה':

סמ"ג כתב דנוטל ידו אחת ששפשף בה והמשתין מים אם לא שפשף או לא נגע בטינופת אינו צריך נטילה כלל ואם שפשף נוטל בלא ברכה כלל ור"י היה מברך לקטנים אשר יצר ולא ענ"י ומרדכי כתב דמברכין ענ"י גם לקטנים כשרוצה אח"כ ללמוד או להתפלל ואם מקנח במידי דמנקי כתב ר"ת דאינו צריך ברכהכלל והרא"ש והטור כתבו דאינו מברך אלא לגדולים והמרדכי כתב דבשחרית מברך על נקיון כפים והרשב"א כתב דגם שחרית מברך ענ"י ובשלג יש מתירין ליטול ויש אוסרים והר"ר אביגדור לא רצה ליטול בשלג אפי' בשעת הדחק:

תוספות ומיי' וסמ"ג והרא"ש וטור כתבו דכל הברכות הללו צריכין שם ומלכות התוספות והרא"ש ורוב הפוסקי' כתבו דכל ל' יום חייב בהני ברכות ובתוך כל שלשים יום פטור והראב"ד כתב דאין חייב לברך על הנס אלא בפעם ראשונה מכאן ואילך רשות:

לשון ריא"ז

וכבר ביארנו שכל הברכות צריך שיזכור בהם שם ומלכות כגון ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם:

דף מג.

לשון ריא"ז

יחיד שנעשה לו נס במקום ידוע כל זמן שפוגע באותו מקום מברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה ואם נעש' לו נס בשני מקומות כשפוגע בא' מהן מברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה ובמקום פלוני וא"צ לברך על נס של יחיד אלא הוא לבדו אבל על נס של רבים חייב כל אדם לברך:

בשאר הפוסקים לא גרסינן כבעמוד ולפי גירסת רבינו ורב האי כתב הטור דלאו דוקא בנו ובן בנו אלא כל יוצאי ירכו:

ועל כל חולי מברך הגומל ובאשכנז ובצרפת אין מברכין כשהולך מעיר לעיר רק כשהולך במדברות וכיוצא בזה וכן לענין חולה כתבו התוס' דאין מברך על מיחוש ראש או מעים אא"כ נפל למשכב וכן כתב המרדכי. ומיימון וסמ"ג והרא"ש וטור כתבו דמברך בכל הדרכים ובכל החלאים וכן יש בערוך:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שכל הנצול מכל דבר סכנה צריך להודות כמו אלו הארבעה כמבואר בקונט' הראיות:

כתבו התוספות דבעינן תרוייהו שיהיו עשרה וגם תרי רבנן דהיינו בין הכל י"ב לכתחלה ויש להקשות על דבריהם וכתבתי בספר המחלוקות בס"ד ומיי' וסמ"ג כתבו כרבינו דסגי י' בין הכל:

הרא"ש מסיים הלשון כך מתקיף לה רב אשי ואימא בי עשרה ותרי רבנן קשיא וכיון דלא איפשיטא לן לחומרא בעינן תרוייהו ורב אלפס ז"ל לא כתב כן:

ונהגו באשכנז ובצרפת שאין מברכין ברכת הגומל כשהולכין מעיר לעיר דסבירא להו שלא הצריכו להודו' אלא הולכי מדברות דשכיחי ביה חיות ולסטים והא דאמרי' בירושל' כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך בלבד שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על נפשו אבל ברכת הגומל במקום תודה נתקנה וכן כתב ה"ר יוסף ז"ל דוקא חולה שנפל למטה אבל אם חש בראשו או במעיו אין צריך לברך אבל בערוך משמע אפי' חש בראשו ובמעיו עכ"ל:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם רצה אדם להודות ולברך הגומל על אוהבו ועל קרובו שהוא כואב עליו הרשות בידו כמבואר בקונטרס הראיות:

כתב הרא"ש וכגון שהיה באותה ברכה שם ומלכות כגון דאמרו בריך רחמנא מלכא דעלמא כדתנן לעיל גבי בנימין רעיא כריך ריפתא ע"כ:

לשון ריא"ז

והמנהיג עצמו ברבנות בד"א בצינעא אבל בפרהסיא כגון נשיא שנוהג נשיאותו ברבים מותר כמו שביאר רבינו חננאל ובילמדנו אומר שאין אדם רשאי לומר תורה לפני הצבור עד שיפשוט אותו שנים או שלשה פעמים בינו לבין עצמו ומעשה בר' עקיבא שקראו אותו לקרוא בס"ת ולא רצה לעלות מפני שלא פשט הפרשה שנים שלשה פעמים:

דף מג:

הראב"ד ז"ל כתב דעל בריות מכוערות לא יברך אלא פעם ראשונה שהשינוי עיליו גדול ולא יותר לא עליהם ולא על כיוצא בהם עד שיראה מכוערין מהם וכן לענין בריות טובות ונאות והתוספות והרא"ש והטור כתבו שצריך לברך עליהם משלשי' יום לשלשים יום וכתב בשם הראב"ד דדוקא במי שמצטער עליו מפני שהוא חיגר או סומא כגון בר ישראל דומיא דבריות טובות שיש לו הנאה לרואה אבל על עובדי ע"ז אין מברך וצ"ע דהא גבי בריות טובות מברך אפי' הן עובדי ע"ז:

הראב"ד ז"ל כתב דמברך עליהן תרתי ברוך שכחו וברוך עושה בראשית ותוס' ומיימוני וסמ"ג וטור כתבו כרבינו והסכימו שטוב לברך שכחו וגבורתו מלא עולם:

כך נראה לפי דעת רבינו אבל הטור כתב שהם דברי יחיד ותמה על הרמב"ם שפסק כבעמוד ולדעתי כי לא מלאו לבו לחלוק עליו דאיפשר לומר כיון דבדברי ר' יהודה איכא אימתי הוי כאילו בא לפרש ויכול להיות שהלכה כמותו ותפתר דברי ת"ק בימים קטנים וסמ"ג נמי כתב כרבינו. ויש תימא על מיימוני מדבריו שבפירוש המשניות לדבריו שבחיבורו בזה:

תמה הטור על דברי העמוד שפסק דכי ליכא שותפות בהדיה דמברך שהחיינו וכן כתב הרא"ש דמברך הטוב והמטיב כשהשדה הוא שלו ומיי' וסמ"ג כתבו כרבינו:

לשון ריא"ז

על הגשמים מברך ברוך הטוב והמטיב והוא שיש לו קרקע שהוא משותף באותה הטובה עם שאר בעלי קרקעות אבל אם אין לו קרקע מברך כך מודים אנחנו לך:

כתב סמ"ג ואפילו ישנים שהם חדשים לו מברך עליהם שהחיינו ונראין הדברים דוקא בדברים שהן חשובין קצת וכן כתב מורי ואני שמעתי שכתב רב שרירא גאון שאין מברכין עליהן אלא בדבר הבא מזמן לזמן וכתב שכן מוכיח בפרק בכל מערבין וכן כתב רש"י בשם רב שרירא והרא"ש כתב י"ל שהכל לפי מה שהוא אדם יש עני ששמח בחלוק יותר מעשיר בכלים חשובים ועוד כתב הרא"ש שבשעת קנין יש לו לברך אע"פ שעדיין לא נשתמש בהן שאין הברכה אלא על ידי שמחת הלב שהוא שמח בשעת קנייתן:

כתב בסמ"ק שאם קנה לו ולביתו מברך גם הטוב והמטיב ירושלמי קנה מברך שהחיינו נתנו לו במתנה מברך הטוב והמטיב שיש בו טובה לו ולנותן. לבש מברך מלביש ערומים:

דף מד.

לשון ריא"ז

וכשיוצא מן ההקזה אומר ברוך רופא חנם נתנה תורה רשות לרופא לרפאות שנאמר ורפא ירפא וזה שכתיב באסא גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים ולפי שהיה תולה כל בטחונו ברופאים ולא היה בוטח בהקב"ה ועל דרך זה גנז יחזקיהו ספר רפואות לפי שראה שבני דורו נוהגין כן:

טור א"ח סי' ו' מביא דעה דפליגא עם אלפסי פרק הרואה בברכת אלהי נשמה שכתב דיש אומרים שצריך לומר מיד אחרי ברכת אשר יצר אלהי נשמה עד בא"י המחזיר נשמות לפגרים מתים לפי שהיא סמוכה לברכת אשר יצר ולכך אינה פותחת בברוך:

לשון ריא"ז

ומז"ה אומר שאין ראוי להתחיל בברכות הללו מאלהי נשמה לפי שאין בה פתיחה בברוך אלא יתחיל מאשר יצר שפתח בה בברוך וברכת אלהי נשמה היא ברכה הסמוכה לחברתה ואין סדר התלמו' כדבריו ואם רצה לברך אלהי נשמה ברכה לעצמה הרשות בידו כמבואר בקונטרס הראיות בתחלת כתובות בראיה י"א וכך הוא בסדר הגאונים ונראה בעיני שכל שעה שאדם צריך לרחוץ ולטהר ידיו מברך ענ"י כמבואר בקונטרס הראיות:

ומיימוני כתב דכל אותן שלא נתחייב בהן אינו מברך אותם וטור כתב דכל הברכות שהן על סדר העולם והנהגתו אין לחזור מהן אפילו לא שמע קול תרנגול או לא הלך על הארץ אבל אותם שהן על הנאותיו לא יברך אם לא נהנה כגון ששוכב על מטתו ואינו לא לובש ולא אוזר ולא עוטף אין לו לברך:

לשון ריא"ז

ונהגו לומר כל אלו הברכות ביחד לאחר שרוחץ ידיו ופניו וכל ברכה שלא נתחייב בה אינו מברך אותה כגון ביום הכפורים ובתשעה באב שאין בהן רחיצה אינו מברך ענ"י ולא המעביר חבלי שינה מעיני וכן אם לא נכנס בבית הכסא אינו מברך אשר יצר וכן אם לן בכסותו כשניעור אינו מברך מלביש ערומים וכן כל שאר הברכות וכן ביאר רבינו משה:

דף מד:

לשון ריא"ז

וכבר ביארנו שבכל הברכות צריך לומר הזכרת השם ומלכות:

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום וכל זה מבואר בפרק התכלת ואם תחשוב אלה הברכות האמורות כאן וברכה שמברך כשמשכים לקרות בתורה וברכת ברוך שאמר וברכות ק"ש שחרית וערבית וברכות שלש תפלות בכל יום וברכות שתי סעודות שבכל יום לא יהיו פחותים ממאה:

דף מה.

לדעת מיי' פרק ז' מה' בית הבחירה ולדעת הטור א"ח סי' ג' מוכח דבכל מקום אין קפידא לפנות אלא בין מזרח למערב אבל בין צפון לדרום שפיר דמי וה"ה לקביעות מטתו בין שבאותו מקום מתפללין לצד צפון ודרום בין שמתפללין למזרח ומערב ולפי פי' רש"י יש חילוק וכן הוא:

לשון ריא"ז

ואפי' כשהוא נפנה בחוצה לארץ לא יהיה נפנה כנגד הרוח שמתפללין בו אלא אם מקום שמתפללין בו לצד מזרח או לצד מערב תהא ישיבתו כשהוא נפנה צפון ודרום ואם היו לדרום ארץ ישראל או לצפונו ומתפללין לצפון או לדרום תהא ישיבתו מזרח או מערב וכן העומד במערב א"י או במזרח ארץ ישראל ישתדל שתהא מטתו נתונה בין צפון ודרום ע"כ. ומיהו צ"ע על הראיה שמביא התלמוד מקרא דכתיב וצפונך תמלא בטנם דמשמע דבכל מקום רוח צפון גורם ודלא כריא"ז. וכתבו האחרונים דכל זה לא הוי אלא כשנפנה במגולה אבל במקום שיש מחיצה כגון בבית הכסא שבבית אין צריך לדקדק:

מיי' פליג עם רבינו שכתב דאם נפנה אחורי גדר צריך להתרחק כדי שלא ישמע חבירו קולו אם נתעטש ולדעתי הוא משום דרב אשי קא מפרש לדברי איסי בר נתן דפליג עם

עולא אלמא דהלכתא כוותיה ודעת רבינו נראה דס"ל דלית הלכתא כאיסי אלא בסיפא דמפרש רב אשי למילתיה אבל לא ברישא וטור פסק כדברי רבינו:

לשון ריא"ז

הנפנה אחורי גדר צריך שיתרחק עד שיתעטש ואין חבירו שומע: